

Mens debatten er en kamp, er dialogen et samarbeid

Et studie av kommunikativ planlegging med planprosessen
Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken som case.

Hanne Heieraas Evju

Veileder

Jørn Cruickshank

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen.
Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de
metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.*

Universitetet i Agder, 2014
Fakultet for humaniora og pedagogikk
Institutt for nordisk og mediefag

Sammendrag

Komplekse samfunn har et økende behov for styring og planlegging av verdier og interesser. Årlig blir det utarbeidet mellom 2000 og 3000 reguleringsplaner som skal forme den fysiske delen av samfunnet vi lever i. Det voksende antallet planer som godkjennes har også ført til et økende behov for deltakerinvolvering i utformingen av samfunnet. Som et resultat av dette behovet vokste den teoretiske kommunikative planleggingsretningen frem på 1980-tallet. Kommunikativ planlegging står like sterkt i dag og har fått en stor innvirkning på norsk kommunalplanlegging. Dagens ideal er at interesser og deltakere i samfunnet skal engasjeres og involveres i de planene som staten vedtar. Men hvordan fungerer egentlig kommunikativ planlegging i praksis? Målet med dette casestudiet er å belyse i hvilken grad en lokal reguleringsplanprosess er kommunikativ og videre de utfordringer som gjør at den kommer til kort. For å besvare problemstillingen har jeg valgt å bruke observasjon av plangruppen, kvalitative intervjuer med sentrale deltakere og dokumentanalyse av høringsuttalelser, plandokumenter og avisartikler. Med bakgrunn i dette empiriske materialet har jeg sett på Jürgen Habermas sin teori om kommunikativ rasjonalitet, samt en modell laget av Judith Innes og David Booher som viser hvilke praktiske krav som stilles til en god kommunikativ planprosess.

Sørlandsparken er Kristiansand kommunes avlastningssenter for handel, regional næringspark og en av Agders største arbeidsgivere med over 6000 ansatte. I 2005 ble en ny reguleringsplan for Sørlandsparken godkjent. I ettertid har det blitt stadfestet at planen fra 2005 var for snever i problemstillingene om hva, hvor og i hvilket omfang det skal godkjennes tjenesteyting, parkering og kontor i parken. Har parken rett og slett vokst for fort? For å gi Sørlandsparken nye rammebetingelser, ble det i mai 2013 fastbestemt at det skulle utredes endringer av de gamle reguleringsplanene. I forbindelse med den nye planprosessen innsatte planmyndighetene en referansegruppe som skulle få en utvidet medvirkningsmulighet. Men analysen av planprosessen viser at det ikke eksisterer en autentisk dialog eller tilhørighet mellom deltakerne i planprosessen, og planmyndigheten. Mistilliten til om det finnes en reell påvirkningsmulighet for planen er sterk, og konfliktfulle diskurser fra tidligere ødelegger for dagens kommunikative planlegging av området.

Forord

Nå er seks lange og spennende måneder forbi, og det finnes ingen bedre måte å beskrive disse på enn med Cæsars ”veni, vidi, vici”. Det er derfor på tide å avslutte dette arbeidet med en takk til noen av de som har bidratt og støttet meg gjennom denne lærerike prosessen.

Først og fremst vil jeg takke min kloke veileder Jørn Cruickshank, som har vist engasjement for oppgaven min, gitt meg pågangsmot, konstruktive tilbakemeldinger og interessante diskusjoner.

Tusen takk til informantene som stilte opp og ga meg kunnskap som jeg ikke kunne vært foruten. Ikke minst skylder jeg en stor takk til alle i by- og samfunnsenheten i Kristiansand kommune, som lærte meg uendelige mye og ikke bare ga meg et innsyn i deres travle hverdag, men engasjerte meg i den.

Sist, men ikke minst, fortjener min familie og samboer en stor takk, for at de alltid har troen på meg og oppmuntrer meg. Men kanskje aller viktigst inspirerer de meg.

Hanne Heieraas Evju

Kristiansand 04.06.14

Sammendrag	III
Forord	V
Figurer:.....	IX
1 Innledning	1
1.1 Avgrensning og problemstilling	2
1.2 Disposisjon	3
2 Introduksjon til casestudiet	5
2.1 Kristiansand kommune	5
2.2 Planlegging etter plan- og bygningsloven	6
2.3 Et historisk tilbakeblikk på Sørlandsparken.....	8
2.4 Casestudies planprosess: <i>Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken</i>	9
2.5 <i>Medvirkning og deltakelse</i>	11
3 Teori: Kommunikativ planlegging.....	12
3.1 Den kommunikative vending i planleggingsteori.....	12
3.2 Fra et kommunikasjonsperspektiv	13
3.3 Kommunikativ planlegging i lys av Habermas.....	15
3.3.1 <i>Den borgerlige offentlighet</i>	16
3.3.2 <i>Medias innvirkning på offentligheten</i>	17
3.3.3 <i>Politisk meningsdannelse og kommunikativ rasjonalitet</i>	19
3.4 Habermas møter planleggingspraksis	22
3.5 Diversity, Interdependece, Autentic Dialouge (DIAD): en teoretisk metode.....	24
3.5.1 <i>Mangfold av deltakere og interesser</i>	25
3.5.2 <i>Gjensidig avhengighet mellom deltakere</i>	26
3.5.3 <i>Autentisk dialog</i>	26
3.5.4 <i>Resultater av DIAD-modellens vilkår</i>	27
3.6 Kommunikativ planlegging i et norsk perspektiv	28
3.7 Teoriens oppsummering	30
4 Vitenskapelig metode	32
4.1 Valg av metode.....	32
4.2 Casestudie som forskningsstrategi	32
4.3 Metodisk tilnærming.....	33
4.3.1 <i>Observasjon</i>	34
4.3.2 <i>Gjennomføring av observasjon</i>	35

4.3.3 Dokumentanalyse.....	36
4.3.4 Utvalg av dokumenter.....	37
4.3.5 Kvalitativt forskningsintervju.....	38
4.3.6 Utvalg av informanter og gjennomføring av intervjuer.....	38
4.4 Analysens utførelse.....	40
4.5 Analysens utgangspunkt.....	41
4.6 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet.....	42
4.7 Etske refleksjoner.....	44
4.8 Metodens oppsummering.....	44
5 Analyse.....	46
5.1 Diskursen om Sørlandsparken.....	46
5.2 Krav 1: Mangfold av deltakere og interesser.....	48
5.2.1 Hva er en aktiv deltaker?.....	48
5.2.2 Deltakerne i planprosessen.....	51
5.2.3 Deltakernes ståsted i diskursen Sørlandsparken.....	55
5.2.4 Representativt mangfold av deltakere.....	57
5.2.5 Er det et mangfold av deltakere og interessenter?.....	60
5.3 Krav 2: gjensidig avhengighet mellom deltakere.....	60
5.3.1 Systemets forstyrrelser på avhengigheten.....	61
5.3.2 Medias påvirkning på forståelsen.....	62
5.3.3 Eksisterende nettverk og gjensidig avhengighet.....	66
5.3.4 Ulike handlingsmotiver.....	68
5.3.5 Dialog skaper avhengighet.....	69
5.3.6 Er det gjensidig avhengighet mellom deltakerne?.....	72
5.4 Krav 3: autentisk dialog.....	72
5.4.1 Dominansfri interaksjon.....	73
5.4.2 Ansikt-til-ansikt dialog.....	75
5.4.3 Påvirkningsmulighet.....	76
5.4.4 Dialogens handlingsmotiv.....	79
5.4.5 Er det en autentisk dialog?.....	82
6 Avslutning.....	83
6.1 Oppgavens funn: er kravene innfridd?.....	83
6.1.1 Et mangfold av deltakere?.....	84
6.1.2 Gjensidig avhengighet av deltakere?.....	85
6.1.3 En autentisk dialog?.....	86

6.2 Konkluderende kommentarer og refleksjoner	87
Bibliografi:.....	90
Vedlegg:	94
Vedlegg 1: Høringsuttalelse Sørlandsparken Næringsforening.....	94
Vedlegg 2: Høringsuttalelse Kvadraturforeningen.....	98
Vedlegg 3: Høringsuttalelse Fylkesmannen i Vest-Agder.....	100
Vedlegg 4: Høringsuttalelse Vest-Agder Fylkeskommune	101
Vedlegg 5: Høringsuttalelse Statens vegvesen	103
Vedlegg 6: Høringsuttalelse Lillesand kommune.....	104
Vedlegg 7: Høringsuttalelse Næringsforeningen i Kristiansandsregionen.....	105
Vedlegg 8: Høringsuttalelse Kristiansand Næringssselskap AS (KNAS).....	107
Vedlegg 9: Intervjuguide planmyndigheten	110
Vedlegg 10: Intervjuguide politiker	111
Vedlegg 11: Intervjuguide deltaker	112
Vedlegg 12: Samtykke skjema	114
Vedlegg 13: Godkjennelse fra personvernombudet.....	115

Figurer:

Figur 1: Senterstruktur og områdekart av Kristiansand kommune	6
Figur 2: Reguleringsplanprosess	7
Figur 3: Enveiskommunikasjon	14
Figur 4: Toveiskommunikasjon	15
Figur 5: DIAD-modell	25
Figur 6: Kategorisering av rådata	40
Figur 7: Oversikt over deltakerståsted i diskursen	57

1 Innledning

Samfunnsplanlegging er en kompleks styringsform av samfunnets ressurser og verdier. Når velferdsstaten vokser, øker også behovet for å styre. Aarsæther (m.fl.,2012:20) sier at planlegging i dag er et spørsmål om kommunikasjon og makt, som en effekt av det voksende aktørmangfoldet. Etter en lang tradisjon innen instrumentell planlegging styrt av ekspertkunnskap og måloppnåelse, har behovet for en mer inkluderende måte å forvalte samfunnets ressurser på vokst frem. Gjennom kommunikativ planlegging skal menneskene stå i fokus og være med på forme det samfunnet de lever i. Samtidig er det viktig å forstå kommunikativ planlegging som noe mer enn bare et verktøy for deltakelse. For å oppnå samforståelse og samarbeid stilles det strenge krav til selve dialogen som må oppfylles (Amdam:2012:273).

Plan- og bygningsloven legger et grunnlag for kommunikativ planlegging. Gjennom indirekte deltakelse påvirker vi via folkevalgte, mens gjennom direkte deltagelse er vi aktive i selve plan- og beslutningsprosesser. I Norge kalles dette for medvirkning, og prinsippet ble stadfestet i den nye plan- og bygningsloven fra 2008 (Falleth & Hanssen:2012:188). Medvirkningsmulighet i planlegging er spesielt viktig med tanke på grunneierrett, hvor reguleringsplaner har direkte og formelle konsekvenser for en grunneiers bruk av egen eiendom. Årlig blir det utarbeidet mellom 2000 og 3000 nye reguleringsplaner i Norge. Forskning viser at det er i disse planene at innbyggere er mest engasjert, fordi det er her konsekvensene er mest synlig (Klausen:2013). Behovet for en planprosess som inkluderer innbyggerne er derfor stort. Det vil ikke bare sikre demokratiet ytterligere ved at alle interesser blir hørt, men det vil også effektivisere planprosessen fordi konflikter kan bli redusert og planen kan få en bredere legitimitet (Falleth & Hanssen:2012:188).

Reguleringsplanen for Sørlandsparken er både dagsaktuell og generaliserbar. I Norge har det vært et økende problem at bysentrum svekkes som en bivirkning av veksten av utenforliggende kjøpesentre og handelsparker. Dette er også tilfellet i Kristiansand kommune hvor bysentrum Kvadraturen har hatt en gjennomgående nedgang i handel de siste årene, mens handelsparken Sørlandsparken har hatt en sterk vekst. Den rød-grønne regjeringen sendte et forslag ut på høring i oktober 2013, som innebærer at større kjøpesentre og handelsvirksomheter nektes å etableres utenfor bykjerner.

Planprosessen *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken* er også et forsøk på å utrede behovet for å styre omfanget av blant annet tjenesteyting utenfor Kvadraturen (Klima- og Miljøverndepartementet:2013a; Damsgaard:2013c). Vi kan derfor si at planprosessen også har nasjonal, statlig interesse, hvor omfanget av en bærekraftig og miljørettet styring kommer til syne. Ved samfunnsvitenskapelig forskning er det viktig å ta utgangspunkt i problemer som er essensielle for samfunnet, hvor kunnskapen som kommer frem i forskningen kan få en praktisk betydning for virkeligheten (Thagaard:2013:53). På bakgrunn av dette mener jeg at oppgaven har relevans for to samfunnsproblemer: et økende behov for medvirkning og inkludering i reguleringsplaner, så vel som i overordene planer, og et økende behov for å planlegge byutviklingens bærekraftige balanse med næringsattraktivitet og tiltrekningskraft.

1.1 Avgrensning og problemstilling

Kommunikativ planlegging er et interessant tema med mange forskjellige perspektiver. Selve retningen kommunikativ planlegging har fått stor oppslutning, men også mye kritikk. Tilhengerne roser teorien for sitt inkluderingsperspektiv og konsensusbyggende fremtreden. Kritikerne ser derimot retningen som en utopisk prosess, med liten sannsynlighet for gjennomførbarhet i virkeligheten og et for snevert maktperspektiv. På grunn av oppgavens begrensninger har jeg måttet ta flere valg. Det kunne vært interessant å se på kritikken av kommunikativ planlegging, og sammenligne retningen med andre. Men for å kunne gå i dybden har jeg valgt å ikke ta med disse betraktningene. Det vil derfor være store teoretiske spørsmål som ikke vil bli besvart i denne oppgaven, slik som for eksempel om kommunikativ planlegging *hadde vært* den ideelle løsningen i denne planprosessen. Men som en kommunikator er det naturlig for meg at min opplevelse av idealet ligger nært en kommunikativ løsning. Ønsket med oppgaven blir dermed heller å belyse i hvilken grad planprosessen er kommunikativ fra et ståsted hvor dette skulle vært den ideelle løsningen. Problemstillingen som vil bli besvart i denne oppgaven er dermed:

I hvilken grad er planprosessen *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken* kommunikativ?

Målet mitt er at oppgaven skal vise hva som skal til for å kunne si at en lokal reguleringsplan er kommunikativ. Det vil være vanskelig å generalisere arbeidet her

til å gjelde andre planprosesser, men håpet mitt er at denne oppgaven skal kunne vise hvor viktig kommunikasjon og dialog kan være i selv lokale reguleringsplaner.

Valget av oppgavens casestudie er ikke tilfeldig. Helt siden jeg flyttet til Kristiansand for fem år siden har jeg vært fasinert av at det eksisterer en så stor handelspark utenfor bysentrum som innbyggerne tilsynelatende gremmes over. Samtidig øker handelen i parken, med en årlig omsetning på seks milliarder kroner og over 6000 ansatte. Hvorfor får man da inntrykket av at Sørlandsparken er del av en negativ diskurs? Under praksisoppholdet mitt i by- og samfunnsenheten i Kristiansand kommune høsten 2013 fikk jeg en gjenoppdaget interesse for Sørlandsparken i et forvaltningsperspektiv. Jeg så utfordringene administrasjonen hadde med å skulle forvalte en så stor handelspark og ta vare på bylivet i Kvadraturen, parallelt med at de ville være en attraktiv næringslivskommune. Personlig synes jeg Sørlandsparken er en spennende prosess å følge med på, samtidig som jeg ser dens begrensninger og utfordringer.

Opgavens tittel ”Mens debatten er en kamp, er dialogen et samarbeid” er hentet fra filosof Helge Svare (2006:15) sin bok *Den gode samtalen – kunsten å skape dialog*. Tittelen er et godt egnet begrep til å beskrive kommunikasjonssituasjonen i denne planprosessen med.

1.2 Disposisjon

Siden denne oppgaven omhandler en reguleringsplan, tar jeg utgangspunkt i at ikke alle har et like godt kjennskap til hvordan planprosesser er bygget opp. Fordi jeg tar i bruk terminologi fra planspråket, har jeg valgt å starte denne oppgaven med et kapittel om reguleringsplaners fremgangsmåte og den aktuelle planprosessens bakgrunn. Jeg vil også her beskrive generelt Kristiansand kommunens geografi og struktur, samtidig som jeg vil presentere casestudiet.

I andre kapittel vil jeg fremstille en teoretisk inngang til analysen. Jeg vil beskrive kort kommunikativ planlegging sitt inntog i planleggingsfaget, samt enkel kommunikasjonsteori. Videre vil store deler av kapittelet handle om kommunikativ rasjonalitet, basert på den tyske filosofen Jürgen Habermas, og en praktisk modell for å vise planlegging i et kommunikativt perspektiv. Jeg avslutter kapittelet med å sette

perspektivet inn i en norsk sammenheng. Mens teorien skal gi meg et grunnlag for å bedømme graden av kommunikativ planlegging, vil metoden bygge et fundament for å trekke konklusjoner i casestudiet.

I tredje kapittel tar jeg for meg de vitenskapelige metodene jeg har anvendt for å kunne besvare problemstillingen min; deltakende observasjon, kvalitative intervjuer og dokumentanalyse. Gjennom disse tre metodene ønsker jeg å vise planprosessens kjennetegn fra et kommunikativ perspektiv, samt hvilken valg jeg har gjort for å kunne besvare dette.

Fjerde kapittel vil omfatte analysen. Denne har jeg delt opp etter den praktiske modellen for kommunikativ planlegging gjennomgått i teorien. Analysen vil derfor bestå av tre komponenter: mangfold av deltakere og interesser, gjensidig avhengighet mellom deltakerne og en autentisk dialog.

Avslutningsvis skal jeg se på hvilke resultater man kan oppnå ved bruk av kommunikativ planlegging. Med dette prøver jeg å legge frem noen eksempler slik at en i fremtidige planprosesser kan se behovet for kommunikativ planlegging med et bredt antall deltakere i en lokal prosess.

2 Introduksjon til casestudiet

For å få en bedre forståelse av casestudiets planprosess, har jeg valgt å begynne med en beskrivelse av Kristiansands geografi og strukturelle oppbygning, Sørlandsparkens rolle og posisjon i Kristiansand kommune samt omkringliggende områder. Store deler av diskursen om planprosessen sentrerer rundt Sørlandsparkens rolle i regionen, og jeg ser det derfor som nødvendig å beskrive Sørlandsparkens posisjon i overordnede planer. I tillegg vil jeg gå gjennom oppbygningen av planprosesser for å gi en bredere innsikt i hvordan det norske plansystemet fungerer, samt en kort introduksjon av selve casestudiets planprosess *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken*.

2.1 Kristiansand kommune

Kristiansand er Norges femte største by, og beregnes som regional hovedstad for Sørlandet (Vest-Agder og Aust-Agder fylke). Kommunen har cirka 85.000 innbyggere og har en sterk befolkningsvekst, der åttifem prosent av innbyggerne bor innenfor Kristiansand by. Kristiansand kommune består av flere tettbebyggede strøk: Lund, Kongsgården og Gimlekollen øst for byen, Tinnheia og Hellemyr nordvest, og Slettheia, Vågsbygd og Flekkerøy sørøst. I tillegg ligger de store boligområdene Søm, Torsvik og Hånes helt øst i kommunen (SNL:2013 & Tybakken:2014).

Kommunen har en forholdsvis ny kommuneplan fra 2011: *Styrke i muligheter – Kommuneplan for Kristiansand 2011 – 2022*. Planen er relevant for denne oppgaven fordi i den er det vedtatt en senterstruktur for Kristiansand som beskriver Sørlandsparken og Kvadraturen sin rolle i kommunen. Sistnevnte skal være *kommunesenter* og *landsdelssenter*, mens Sørlandsparken er en *regional handelspark* for handel og næring, som skal fungere som kommunens *avlastningssenter*, og er et viktig næringsområde (Kristiansand kommune:2011).

Figur 1: Senterstruktur og områdekart av Kristiansand kommune (Kristiansand kommune:2011:56)

2.2 Planlegging etter plan- og bygningsloven

I følge plan- og bygningsloven skal planlegging etter loven sikre en bærekraftig utvikling for hele landet, hvor alle kan være med på beslutninger som angår oss og våre omgivelser (Miljøverdepartementet:2009). Denne oppgavens casestudie omhandler *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken*, som ble fastsatt i 2005. Jeg vil derfor se litt nærmere på hvordan behandling av reguleringsplaner i Norge er oppbygd.

En reguleringsplan er et detaljert arealplankart med bestemmelser for bruk, vern og utforming av arealer og fysiske omgivelser. En reguleringsplan skal vedtas av kommunestyret¹, men kan utarbeides av både offentlige og private aktører.

¹ Kristiansand kommune er organisert etter formannskapsprinsippet hvor bystyret skal fatte vedtaket.

Reguleringsplaner ligger under kommuneplanens arealdel, som er kommunens overordnede plan for arealer og fysiske omgivelser, og må følge arealplanens retningslinjer. Det finnes to former for reguleringsplaner: områderegulering og detaljregulering. I dette tilfellet vil det dreie seg om redigering av eksisterende reguleringsplaner, hvor det ennå ikke er bestemt om det skal skje en områderegulering av Sørlandsparken eller om hver enkelt reguleringsplan skal endres (Miljøverndepartementet:2009).

I plan- og bygningsloven stilles det krav til medvirkning i behandlingen av reguleringsplaner. Når en reguleringsplan skal utarbeides, må planarbeidet varsles og oppstarten kunngjøres (Miljøverndepartementet:2009). Modellen nedenfor viser hvordan høringsmuligheten er det eneste lovpålagte tiltaket for å sikre medvirkning i en planprosess, samt hvordan en reguleringsplan er bygget opp, fra melding om oppstart til vedtak hos bystyret og godkjenning hos Miljøverndepartementet (MD).

Forslag til planprogram utarbeides dersom planen har vesentlige konsekvenser for forhold som miljø og samfunn. Dette skal sendes ut på høring og legges ut til offentlig ettersyn med en frist på minst seks uker. Berørte og interessenter skal varsles samtidig som at grunneiere, festere og berørte naboer blir underrettet om planarbeidet. Det endelige forslaget til planen sendes så ut på høring og legges ut til offentlig ettersyn og kunngjøring. Etter høringen behandler kommunen eventuelle innkommende merknader før planens sendes til bystyret for vedtak. Det endelige planvedtaket skal kunngjøres og klagefristen skal opplyses (Miljøverndepartementet:2009).

Figur 2: Reguleringsplanprosess (Miljøverndepartementet:2009:11)

2.3 Et historisk tilbakeblikk på Sørlandsparken

Det som i dag er Sørlandsparken ble i 1971 godkjent av Kristiansand bystyre som nytt handels- og industriområde for byens østside. Parken var opprinnelig ment for storindustri, men har gradvis forandret seg til en næringspark som inneholder handel, lettproduksjon, kontor og lager. Parken ligger delvis spredt mellom Kristiansand og Lillesand kommune, med en størrelse på cirka 950 bebygget dekar. I Lillesand kommune, Sørlandsparken øst, er blant annet IKEA etablert. Parken grenser mot det nye utbyggingsområdet Lauvåsen og det nye boligområdet Hamrevann i øst, og mot Dyreparken i Nord (Kristiansand kommune:2013; Sorlandsparken.no:2013).

Debatten om hva Sørlandsparken sin rolle i Kristiansandregionen skal være, har vært del av en pågående diskusjon som startet for over 30 år siden. Elementer av den ligger da også til grunn for planprosessen som pågår i Sørlandsparken i dag. Denne diskusjonen, samt forholdet mellom Sørlandsparken og Kvadraturen, vil være en rød tråd gjennom analysen. Allerede tidlig på 1980-tallet startet debatten blant Kristiansands befolkning om hva de ville med en næringspark. Mange ønsket å holde handelen til Kvadraturen og så ikke behovet for en stor ny industripark utenfor sentrum. Både politikere og innbyggere var engasjert (Ihme:2013).

De første som tok steget og etablerte seg i næringsparken, var forretninger som på grunn av plassmangel ikke lenger hadde mulighet til å beholde sin posisjon i Kvadraturen. Dette var hovedsakelig bil- og møbelforhandlere, elektriker- og rørleggerfirmaer. Men i 1986 startet utbyggingen av det som i dag er et av Nordens største kjøpesentre, Sørlandssenteret. Kristiansand kommune bevilget seksti dekar for å bygge det nye handelssenteret, som åpnet i 1987. En av de tre som sto bak utbyggingen ble intervjuet av lokalavisen Fædrelandsvennen i forbindelse med åpningen av det nye Sørlandssenteret høsten 2013. Han husker at debatten om Kvadraturen og Sørlandsparken var like aktuell da, som i dag:

”Det var motstand mot å slippe til handel i parken, i frykt for hva som ville skje med Kvadraturen. Da vi kom ut var det ingen bygninger mellom oss og Dyreparken. Sammen med de andre bedriftene her håpet vi å løfte området, men det tok en god del år før det ble noe fult her ute” (Ihme:2013).

Men tross til skeptisismen ble Sørlandsparken utvidet, og Sørlandssenteret, som i dag er et av Norges største kjøpesentre, ligger sentralt plassert midt i parken (Ihme:2013).

2.4 Casestudies planprosess: *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken*

Planprosessen skal ta stilling til endringer av allerede eksisterende planer i Sørlandsparken. Den eksisterende reguleringsplanen er opprinnelig fra 2005, hvilket betyr at den er ganske ny. Men fordi det ble gjort for snevre analyser og konsekvensutredninger, må den gjeldende planen nå til revidering. I ettertid har det blitt vedtatt etterfølgende bebyggelsesplaner og detaljreguleringer, samt nye overordnede planer, hvor utviklingen av Sørlandsparken er definert. Disse har blitt vedtatt etter planen fra 2005 og samsvarer ikke lenger med bestemmelsene for Sørlandsparken. Planprosessen *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken* skulle egentlig vært ferdigstilt juni 2014, men på grunn av forsinkelser fra eksterne konsulenter er vedtaket utsatt til høsten 2014.

Planprogrammet ble dannet på grunnlaget av Miljøverndepartementets krav og definerer hva som er formålet med planarbeidet. I planprogrammet for *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken* (datert 06.11.13) fremsettes det at planen skal:

”Fastsette føringer for revisjon av gjeldende reguleringsplaner i Sørlandsparken og for behandling av fremtidige detaljreguleringsplaner. Revidere gjeldende regulerings- og bebyggelsesplaner innenfor temaer fastsatt i planprogrammet, slik at de gir styring for saksbehandling etter plan- og bygningsloven” (Kristiansand kommune:2013:4).

I planprogrammet legges det vekt på spesielt tre forhold som begrunnelse for å revidere planen fra 2005. For det første så har det de siste årene vært et økt ønske om etablering av tjenesteyting², noe som ikke Sørlandsparken er regulert for. For det andre er det i dag et behov for endringer av infrastrukturen, spesielt med tanke på fremkommelighet for buss, kapasitet på veinettet, parkeringsdekning og parkeringsløsninger (Kristiansand kommune:2013).

Det tredje punktet er at reguleringsplaner skal følge overordneplaner. Disse er blant annet *Regionalplan for Kristiansandsregionen 2011 – 2050* og dens retningslinjer om lokalisering av handel og tjenesteyting. Herunder skal eksisterende by- og tettstedsentre styrkes og det skal unngås utvikling som fører til byspredning, bilavhengighet og dårligere tilgjengelighet for dem som ikke disponere bil. Videre legger *Kommuneplanen for Kristiansand 2011 – 2022* retningslinjer for lokalisering

² Tjenesteytende virksomheter: frisør, tannlegesenter, legesenter, treningssenter, servering, samt underholdnings tilbud

av kontorarbeidsplasser, og det vektlegges sentral plassering av kontorformål, hvor Kvadraturen er førsteprioritet. Sørlandsparken skal avsettes til forretning, næring og industri/lager, og hjemmelen til å etablere kontorarbeidsplasser og handel i Sørlandsparken strammes inn. Kommuneplanen inneholder også nye parkeringsbestemmelser. I tillegg til dette er det nylig vedtatte boligområdet Hamrevann, ved siden av Sørlandsparken, lagt inn i kommuneplanen, noe som kan endre rammebetingelsene for Sørlandsparken i følge planprogrammet. Videre er områdene Lauvåsen, Korsvik og Strømsheia nylig godkjente for kontorutbygging i nær beliggenhet til Sørlandsparken. Disse vil det bli referert til i høringsuttalelsene (ATP m.fl.:2011; Kristiansand Kommune:2011; Kristiansand kommune:2013).

Alle reguleringsplaner som påvirker miljø og samfunn skal utarbeide et planprogram, hvor disse forholdene beskrives, vurderes og utredes. Formålet med planarbeidet, viktige problemstillinger, utredningsbehov og gjennomføring skal avklares her. Prosessen skal sikre at områdets kvaliteter tas vare på, og at eventuelle interesser til området blir hørt. Ønsket med planprosessen er at den skal tydeliggjøre retningslinjene for planområdet, slik at enkelt dispensasjoner og godkjennelser fra politikerne unngås. Kristiansand kommune definerer problemstillingene som skal utredes slik:

”**Kontorformål:** Dagens reguleringsplan hjemler 470 000 m² kontorareal dersom hele utnyttelsen brukes på kontor. Av kommuneplanens retningslinjer fremgår det at kontorarbeidsplasser skal legges nærmere sentrum, i Kvadraturen og bydelssentrene. Kontorarbeidsplasser skal derfor begrenses i Sørlandsparken. Dagens reguleringsplaner [fra 2005] har større kontorhjemler, og er derfor ikke i tråd med gjeldende kommuneplan. **Tjenesteyting:** Gjeldende reguleringsplaner åpner ikke for tjenesteyting, servering og underholdning. En del slike virksomheter er i dag etablert. Det er flere som ønsker å etablere tjenesteytende virksomheter. Dette begrunnes ofte i nærheten til Dyreparken og andre underholdningsaktører. Det er behov for å vurdere om det skal åpnes for etablering av tjenesteyting og servicetilbud, og eventuelt hvilke typer, i hvilket omfang samt hvor eventuell tjenesteyting skal ligge. **Infrastruktur:** Kollektivtrafikk og bilisme er i dag likeverdig på veinettet. Kollektivtrafikk blir ikke prioritert. [...] Dette teamet utredes og reguleres som en del av bymiljøpakka³ for Kristiansand. [...] **Parkeringsdekning:** Reguleringsplanens parkeringsbestemmelser er i en del tilfeller ikke i tråd med nye parkeringsbestemmelser i kommuneplanen” (Kristiansand kommune:2013).

Fra målene i planprogrammet og definisjonen av problemstillingene, kommer det frem at Kristiansand kommune ønsker å kommunisere på et deltajenivå om

³ Bymiljøpakka er Kristiansand kommunes samlende overordnede plan for kollektivtrafikk.

planområdet. Punktene blir på denne måten definert som det deltakerne inviteres til å si noe om, men høringsuttalelsene som kom til forslaget for planprogram antyder at ønsket er å kommunisere om mer overordnede mål, som for eksempel hva Sørlandsparken sin betydning i regionen skal være. Et slikt mål kunne inkludert det deltakerne ønsket å kommunisere om, samtidig som både kontorformål, tjenesteyting, infrastruktur og parkeringsdekninger er elementer i en slik kommunikasjon.

2.5 Medvirkning og deltakelse

I forslaget til planprogrammet til *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken* blir det også tatt stilling til hvordan planen skal forholde seg til informasjon og medvirkning – i henhold til plan- og bygningslovens bestemmelser for medvirkning i reguleringsplaner. I planforslaget skriver Kristiansand kommune angående medvirkning:

”Dokumenter vil være tilgjengelig på kommunens nettsider på samme måte som i andre planprosesser. Lovens krav til medvirkning vil bli fulgt ved at det varsles oppstart av endringer av aktuelle reguleringsplaner samtidig som forslag til planprogram høres. Endrede reguleringsplaner vil bli sendt på offentlig ettersyn før vedtak. Ved offentlig ettersyn vil det bli avholdt folkemøter. I tillegg vil det ved milepæler bli holdt informasjonsmøter og dialog med følgende referanseparter: Kristiansand Næringsforening AS, Sørlandsparken Næringsforening, Planforum (Fylkesmannen, Vegvesenet, Fylkeskommunen), Lillesand kommune, Kvadraturforening og Næringsforeningen i Kristiansandsregionen” (Kristiansand kommune:2013).

Aktørene som Kristiansand kommune i denne planprosessens omtaler som referanseparter er sentrale i en analyse av prosessen. Det er disse aktørene kommunen kan anse som viktige i forhold til medvirkning og kunnskapsdeling. Referansepartene er blitt utnevnt av planprosessens prosjektgruppe. Jeg vil hovedsakelig ta stilling til referansegruppens seks aktører utover i oppgaven.

3 Teori: Kommunikativ planlegging

I foregående kapittel presenterte jeg casestudiets planprosess, samt struktur og geografi i Kristiansand kommune. Med dette ønsket jeg å gi en bedre innsikt i planprosessens funksjoner før jeg presenterer oppgavens teori, som trekkes frem for å analysere planprosessen. Denne oppgaven skal vise til i hvilken grad planprosessen for Sørlandsparken er kommunikativ. Kommunikativ planlegging har innen planleggingsteori forskjellige retninger, og det finnes mange forskjellige begreper på disse retningene. Det er derfor viktig å konkretisere hvilken retning jeg vil legge vekt på. Jeg vil starte dette kapitlet med en gjennomgang av fremveksten av kommunikativ planlegging, og en generell beskrivelse av den. For å besvare problemstillingen min vil analysen bli bygget opp etter teoretikerne Judith Innes og David Booher (2010) sin modell, kalt Diversity, Interdependence, Authentic Dialogue (DIAD). Modellen er inspirert av både Jürgen Habermas og Patsy Healey sine teorier. Derfor vil deres teoretiske bidrag til i kommunikativ planlegging være sentrale.

3.1 Den kommunikative vending i planleggingsteori

Fremveksten av velferdsstaten sist halvdel av forrige århundre førte til et økt styringsbehov for planlegging av samfunnsmessig og økonomisk vekst. Som et resultat av dette, ble instrumentell planlegging benyttet som et teoretisk planleggingsverktøy. Instrumentell planlegging var et redskap for maktutøving knyttet mot konkrete mål. Retningen var preget av formålsrasjonalitet, og utfallet av planprosessen ble basert på fagkunnskap og analyse av eksperter. En av utfordringene ved instrumentell planlegging var at innbyggere ofte ble tilsidesatt, og at planene dermed fikk lav legitimitet. På bakgrunn av dette begynte det på slutten av 1980-tallet å vokse frem en ny bølge av ideer. Ønsket var å fokusere på hvordan man åpent kunne diskutere problemer i den offentlige sfæren på en bedre måte enn ved instrumentell planlegging. Videre håpet man på at planlegging skulle bli en kommunikasjonsprosess basert på samarbeid mellom både eksperter og interessenter (Amdam & Veggelands:2011).

Fra kommunikativ planlegging ble utviklet på 1980-tallet, har teorien til i dag fått en sterk posisjon innen planleggingsteori. Innes og Booher (2010:5) legger vekt på

spesielt tre trender i samfunnet som har ført til det som kan kalles for det ”kommunikative paradigmet” innen planlegging. For det første, har ”top-down” styring blitt erstattet med en sosialt konstruert prosess som involverer både eksperter og aktører for å løse samfunnsspørsmål. For det andre, står ikke den vitenskapelige kunnskapen lenger like sterkt, fordi planleggere har innsett at for å oppnå legitimitet og forstå problemer må man legge til rette for mer allsidig kunnskap fra alle aktører. For det tredje, har det vokst frem en ny form for beslutningstaking og resonering, og formell argumentering er erstattet av nye, alternative metoder for å fremme ideer og engasjement, som for eksempel bruken av sosiale medier for å oppnå innbyggerdeltakelse (Amdam & Veggeland:2011:171).

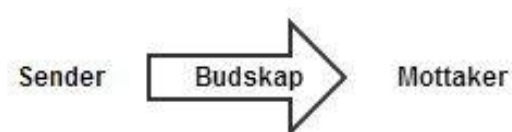
Ved kommunikativ planlegging legger man som oftest til grunn at det er en konflikt eller manglende gjensidig forståelse mellom deltakerne i planprosessen. Dette er utgangspunktet for kommunikativ planlegging fordi et samfunn alltid er komplekst, fragmentert, dynamisk og ulikt maktfordelt. Den sentrale utfordringen er hvordan man kan få til en bredest mulig enighet i samspelet mellom mektige og mindre mektige aktører (Amdam & Veggeland:2011:173). En mulighet er gjennom åpen kommunikasjon og dialog. Planlegging skal ikke få legitimitet gjennom makt, men gjennom forankring, oppslutning og deltagelse (Innes & Booher:2010). Kommunikativ planlegging er inspirert av en deliberativ tenkemåte hvor forhandlingsdemokrati med argumentasjon og overtalelse står sterkt. Innbyggerne skal ses på som aktører, som kan bidra til en bedre planleggingsprosess hvor samtale og dialog er verktøyene. En planleggers rolle er å gjøre kommunikasjon åpen og tilgjengelig for alle (Healey:2007; Bäcklund & Mäntysalo:2010).

3.2 Fra et kommunikasjonsperspektiv

Men hvordan kan vi planlegge gjennom kommunikasjon? Hvis planlegging skal være kommunikativ, har vi ovenfor sett at vi må kunne diskutere problemene åpent i en dialog. Vi må kunne samhandle med andre for å få kunnskap om verden, og det er også nødvendig for å lære oss selv å kjenne. Innen kommunikasjonsteori kan vi forstå en kommunikasjonsprosess fra to forskjellige synsvinkler: informasjon eller interaksjon (Schwebs & Østbye:2013:10). På denne måten vil disse to perspektivene bli sentrale i oppgaven for kommunikasjonen i planprosessen. De legger begge et

solid grunnlag for å identifisere typer av kommunikasjonsprosesser, men ikke hvordan kommunikasjonen bør være, eller hva den bør inneholde i en planprosess (slik som vi skal komme tilbake til senere i dette kapittelet).

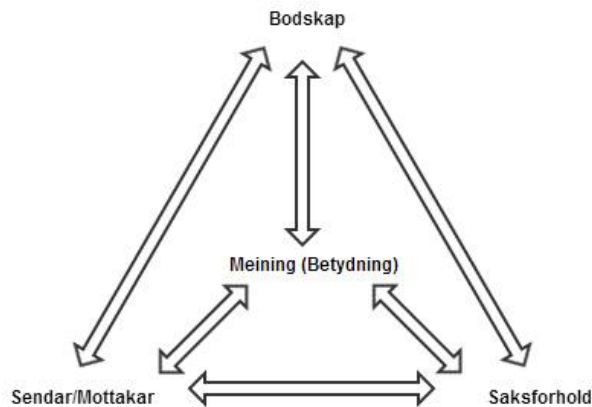
Informasjonsoverførende kommunikasjon kan enklest beskrives som at en sender overfører sitt budskap til en mottaker. Kommunikasjonen er her styrt av avsender med formål om å skape en bestemt effekt hos mottakeren. Dette blir som regel kalt for den lineære kommunikasjonsmodellen, og kan representere en form for enveiskommunikasjon (Schwebs & Østbye:2013).

Figur 3: Enveiskommunikasjon (Schwebs & Østbye:2013:11)

Rollene kan avvike ved at sender noen ganger er mottaker eller omvendt, men rollene kan også være faste, hvor én alltid er sender og én alltid er mottaker. Denne modellen er svært grunnleggende og viser ikke nyansene i en kommunikasjon, slik som bearbeiding og tolkning. Samfunnsmessige og kulturelle sammenhenger utgjør også viktig innflytelse i en kommunikasjonsdialog. Derfor har modellen blitt videreutviklet til å romme at senderen og mottakeren også koder, tolker og avkoder (Schwebs & Østbye:2013). Et plandokument utsendt til deltakerne i referansegruppen, er en form for informasjonsoverførende kommunikasjon. Selv i den informerende kommunikasjonen vil de samfunnsmessige og kulturelle kontekstene som mottakeren har til planmyndigheten være med på å tolke deres budskap. For eksempel vil erfaringer av mistillit være med på å forme deres tolkning av kommunikasjonsplanmyndighetene gir.

Ofte inneholder kommunikasjonsprosesser også mulighet for mottakeren til å tilbakeføre informasjon, og det vil da oppstå en toveiskommunikasjon. Når kommunikasjon er interaksjon, blir dannelsen av meningssamspill mellom budskap, sender, mottaker og samfunn fundamentalt. Sentralt for denne modellen er at kommunikasjon er produksjon og utveksling av mening. Kommunikasjon er her en kulturell praksis, og skillet mellom hvem som er mottaker og avsender er mer uklart (Schwebs & Østbye:2013).

Figur 4: Toveiskommunikasjon (Schwebs & Østbye:2013:13).

Dette (figur 4) vil være den ideelle kommunikasjonsmodellen for at det skal oppstå kommunikativ rasjonalitet. Det er her deltakerne kan forme meninger og argumentere med hverandre. Innes og Booher (2004:422) legger også vekt på det er denne typen kommunikasjon som kan skape samarbeidende deltagelse i planlegging. Kommunikasjonen mellom deltakere i en planleggingsprosess kan ikke være enveis fra aktør til planmyndighet, eller planmyndighet til aktør. Prosessen må være en multi-dimensjonell prosess, hvor kommunikasjon, læring og handling er smeltet sammen, og hvor politikk, interesser og innbyggere utvikler seg i fellesskap.

Ved hjelp av disse to modellene kan den tyske teoretikeren Jürgen Habermas vise oss hvordan vi skal komme frem til enighet gjennom kommunikasjonsprosessene, og på den måten gjenoppta makten i dagens demokrati og legitimere planprosessene. I analysen ønsker jeg å belyse noen av Habermas sine tenkemåter, i en praktisk reguleringsplan fra et grunnleggende kommunikasjonsperspektiv.

3.3 Kommunikativ planlegging i lys av Habermas

Ovenfor har jeg forsøkt å definere hva kommunikativ planlegging er og hvordan den teoretiske tradisjonen vokste frem, samtidig som jeg har gitt en generell innføring i to kommunikasjonsprosesser. Med dette i bakhodet vil jeg nå se på hvordan Habermas kan vise oss i hvilken grad planleggingsprosessen er kommunikativ. Men kommunikativ planlegging er en kompleks teori med forskjellige synsvinkler og innganger. Oppgavens størrelse gir begrensninger, og jeg har derfor valgt å tilegne meg et ståsted hvor mitt hovedfokus er Habermas, samtidig som jeg vil undersøke

hans teori ut ifra ulike planleggingsteoretikere som er inspirert av han. Ideen bak kommunikativ planlegging er i stor grad basert på Jürgen Habermas sin teori om kommunikativ rasjonalitet, og han er en av de største bidragsyterne til deliberativt demokrati. Hans verk egner seg godt for studering opp mot kommunikativ planlegging, fordi selve hovedskillet mellom den instrumentelle og kommunikative planleggingen ligger i deres ulike forståelse av rasjonalitetsbegrepet, som jeg vil se nærmere på i dette kapitelet (Amdam m.fl.:2011:121).

Teorien om kommunikativ rasjonalitet ble dannet med bakgrunn i hans misnøye og kritikk av den dominerende, vitenskapsteoretiske rasjonalitetsforståelsen. Han knyttet ikke selv sin kommunikative teori til offentlig planlegging; men det er heller korrekt å hevde at planteoretikere overførte teoriene hans til fagfeltet. Spesielt gjelder dette planteoretikerne Patsy Healey, John Forester, Judith Innes og David Booher.

3.3.1 Den borgerlige offentlighet

Habermas mener at den demokratiske dialogen har blitt utfordret i det moderne kapitalistiske samfunnet. Det borgerlige idealet om en fornuftig debatt eksisterer ikke fordi mening ikke lenger blir til gjennom argumentasjon, men omdannes til en konsumvare. Den offentlige meningen som før ble skapt gjennom en likeverdig og åpen diskusjon, fri for tvang, er i dag blitt til en manipulert mening. Dette beskriver Habermas i sin *formalpragmatikk*⁴, hvor han deler opp verden i to sfærer. Menneskets *livsverden* er den forståelsen de får gjennom kultur, samfunn og personlighet i det private rommet, men denne livsverden trues av systemet. *System* er kontrasten til livsverden, som er bygget opp av formelt organiserte handlingssystemer som ivaretar oppgaver innen økonomi og politikk (staten). Disse to, livsverden og system, var opprinnelig klart adskilt i den ideelle demokratiske verden, men er blitt gjensidig bundet sammen, fordi politikk og økonomi griper inn i menneskers hverdag (Habermas:1999a:11,23-24).

Systemets kolonisering av livsverden gjør at politikk og økonomi får en større rolle i menneskers hverdagsliv. ”Dette medfører at den sosiale rasjonaliteten reduseres til den målrettede rasjonaliteten som hersker innenfor det økonomiske og politiske system” (Habermas:1999a:23). Habermas kritiserte her den eksisterende,

⁴ Også kalt universalpragmatikken i eldre verk av Habermas

vitenskapsteoretiske rasjonalitetsforståelsen, som bygger på en formålsrasjonell handlingsmodell, hvor en handling kun er rasjonell dersom den fører til måloppnåelse. Han ønsket å vise hvordan den moderne rasjonaliseringen kan virkeliggjøre andre verdier, og innførte derfor kommunikativ rasjonalitet, som var forståelsesorientert der hvor formålsrasjonaliteten var resultatorientert (Habermas:1999a:23; Eriksen & Weigård:1999:39). Utgangspunktet for en kommunikativ planprosess i Sørlandsparken må derfor være den kommunikative rasjonaliteten, hvor fokuset ikke bare er å oppnå fastsatte instrumentelle mål, men også en forståelse.

3.3.2 Medias innvirkning på offentligheten

Ovenfor har jeg vist, gjennom to enkle modeller, hvilken type kommunikasjon som kan oppstå i planprosessen. Mer avanserte kommunikasjonsmodeller⁵ legger i større grad vekt på støy som kan hindre budskapet i å nå mottakeren slik som det var ment. I planleggingsprosesser mener jeg at media kan stå for mye av støyen som kan hindre en god toveiskommunikasjon. Habermas har også tatt stilling til medias rolle, og han trekker det så langt som å si at massemedia har vært med på å undergrave demokratiet, og opptrer som en meningsmanipulator (Habermas:2006).

Demokratiets natur var tidligere en politisk offentlighet basert på åpen diskusjon for alle. Men politikkdanningen har i det moderne samfunnet blitt fragmentert og instrumentalisert. Ifølge Habermas har massemediene, i tillegg til institusjonene og ekspertvelde i forvaltningen (systemet), vært en del av undergravningen av demokratiet. Dagens demokrati har medført at viktige saker ikke lenger blir bragt opp slik at folk tar stilling til de ut ifra fri meningsutveksling. Dette kaller Habermas for offentlighetens forfall. På den ene siden kan mediene spille en viktig rolle for offentligheten, fordi de tilbyr informasjon og rom for debatt. På den andre siden, ettersom mediene er blitt kommersialisert, har deres hovedprioritet blitt å oppnå profitt, fremfor å informere om viktige saker og oppfordre til dypere debatter (Schwebs & Østbye:2013:276-277).

På grunn av mediens påvirkning fra profitt og interessegrupper, representerer de ikke lenger den offentlige meningen som systemet måtte ta hensyn til i demokratiet. Habermas mener at de ikke bare står for nye manipuleringsmuligheter, men også nye

⁵ For eksempel Stuart Hall (1980) sin ”encoding – decoding” modell.

argumentasjonsmuligheter. Mediene kjennetegner muligheten for meningspåvirkning i større grad, men samtidig trusselen for at økonomisksterke aktører gis større mulighet for gjennomslag og målrealisering. Disse faktorene er med på å svekke den politiske diskursen. Mediene representerer også i stor grad enveiskommunikasjon og blokkerer for gjensidig forståesetablering (Eriksen & Weigård:1999:257). For planprosessen i Sørlandsparken kan dette bety at media er med på å skape støy i de kommunikative diskursene der dialogen skal foregå.

For å opprettholde den offentlige meningen som mediene har manipulert, må man gjennom kommunikasjon oppnå kommunikativ rasjonalitet. Den kommunikative rasjonaliteten kan være med på å gjenskape balanse mellom livsverden og systemet, hvor makten igjen skal komme fra kommunikasjonen. Habermas sier at ”et skille mellom system og samfunn skal forhindre at sosial makt blir til administrativ makt, uten å gå veien om de kommunikative prosessene som forbinder livsverden med systemet” (Habermas:1999a:32). Den *sosiale makten* er aktørenes mulighet til å få gjennomslag for sine synspunkter i sosiale prosesser hvor de møter motstand fra andre aktører. Får synspunktene gehør vil denne makten danne *kommunikativ makt*, som så gjennom institusjonaliserte, legale og politiske prosedyrer blir til *administrativ makt*. Beslutningene som kommer fra den administrerende makten blir da bindende for felleskapets medlemmer. På denne måten vil administrativ makt gjøres legitim gjennom offentlig menings- og viljedannelse (Habermas:1999a; Habermas:1999b). I følge Healey (2006) blir den offentlige menings- og viljedannelse på sin side konstruert gjennom den sosiale konteksten og interaksjonen. Planprosessen i Sørlandsparken må derfor få legitimitet hos innbyggerne gjennom dialog og deltakelse, slik at enighet kan oppstå.

Kritikken mot kommunikativ planlegging er ofte rettet mot at den har et for snevert maktaspekt. Forester (2000) slår tilbake på denne kritikken og sier at maktmisbruk er, og vil alltid være, aspekter ved kommunikativ planlegging, men at den kommunikative analysens rolle er nettopp å endre maktdominert planlegging (Harvold:2002). For å løse skjev maktfordeling mener Forester at planleggeren spiller en sentral rolle i å inkludere, utjevne og utfordre disse ulikhetene. Uten en fungerende planlegger vil en prosess aldri kunne bli kommunikativ, fordi det er planleggeren som skal forme prosessen, og dermed en situasjon hvor det dannes en bred forståelse for

det deltakerne bringer inn i diskusjonen. Plattformen planleggeren skaper er viktig for å danne et grunnlag for gjensidig forståelse deltakerne imellom. Derfor er det viktig at planleggeren er aktiv, men ikke dominerende (Harvold:2002:360). I planprosessen for Sørlandsparken består planmyndigheten av en gruppe, sammensatt av forskjellig kunnskaps- og fagområder. Gruppen har en planleder, og det blir da ifølge Healey (1996:309) hans rolle å være mekler og kunnskapsformidleren. Planleder i prosessen kan derfor beskrives som en tilrettelegger for kommunikativ rasjonalitet mellom deltakerne i prosessens diskurs.

3.3.3 Politisk meningsdannelse og kommunikativ rasjonalitet

Den kommunikative rasjonaliteten kan ses på som kompetanse for å kunne begrunne og kritisere gyldigheten til ytringer og handlinger. Da utgjør rasjonaliteten prosedyren for å komme frem til enighet, mens den kommunikativ handlingen er selve koordineringen av handlingen gjennom diskusjon i menneskers livsverden (Allmendinger:2009:203). Habermas mener at kommunikasjon er en rasjonell handling i seg selv, gjennom subjekt-til-subjekt relasjoner mellom kommuniserende og samhandlende individer. Menneskelig kommunikasjon er et medium som har en rasjonell, forpliktende natur. Det vil si at deltakernes handlinger i ulike situasjoner avhenger av deres vurderinger av gyldighet i andres utsagn. Dette forklarer han gjennom sin kommunikative diskursetikk. For å begrunne om et utsagn er gyldig eller ei, mener Habermas det kan benyttes tre allment aksepterte kriterier for sannhet i vår argumentasjon. Disse *gyldighetskravene* er at utsagnet må være sant, moralsk riktig og oppriktig ment. Det er akkurat dette som er menneskers rasjonalitet; evnen til å la sine handlinger bli styrt av en felles virkelighetsforståelse, eller konsensus som etableres gjennom språklig dialog basert på argumentasjon etter gyldighetskravene. På denne måten skal det beste argumentet alltid seire (Eriksen & Weigård:1999:15;Habermas:1999a). Fordi alle mennesker er rasjonelle, skal selv deltakere med forskjellige ønsker og interesser i en planprosess kunne komme til enighet, gjennom argumentasjon etter gyldighetskravene.

Derimot bør forskjellige *diskurser* inngå ved politisk beslutninger, slik som en planprosess. Habermas mener at våre moralske og følelsesmessige bekymringer må tas med i betraktning i debatten om teknisk baserte analyser og legitime prinsipper.

Derfor er det viktig at alle problemstillingen blir drøftet i planprosessen. Utelukkelse av andre former for argumentasjon tar fra den offentlige debatten både ressurser for hvordan vi forstår hverandre, og separerer offentlig politikk fra menneskers dagligliv (Healey:1997). Diskursen er den kommunikative handlingens fortsettelse, men med andre virkemidler. I en beslutningsprosess er det ikke alltid nok å bekrefte at et utsagn er sant eller moralsk riktig. Beslutningene må tas gjennom argumentasjon på et mer detaljert nivå, slik som i en planprosess. Det kan være vanskelig å oppfylle Habermas sine gyldighetskrav, men den kommunikative rasjonaliteten krever at vi prøver å oppnå disse gjennom diskursen (Allmendinger:2009:203).

I en politisk prosess som casestudiets planprosess er det viktig å kombinere både instrumentell og kommunikativ rasjonalitet for å kunne legitimere den politiske prosesser. Habermas tar stilling til de forskjellige problemstillingene ved å dele diskursen opp i fire elementer, som er bundet sammen og må fungere slik at den politisk beslutningsprosessen blir legitim (Amdam:2012:285-289; Eriksen & Weigård:1999:223). Vi kan si at de forskjellige diskursene bedømmer forskjellige problemstillinger i reguleringsplanen i Sørlandsparken, og disse diskursene kan belyse argumentene og påvirkningsmulighetene til deltakerne i planprosessen. Når alle diskursene er blitt tatt stilling til, vil alle argumenter være hørt og planprosessen dermed legitim.

I den *pragmatiske diskursen* finner en ut hvordan kunnskap kan utnyttes til å forme middel for å nå et gitt mål, for eksempel gjennom nyttekalkulering. Vi kan derfor si at diskursen bygger på en formålsrasjonalitet, der ekspertkunnskapen råder og planmyndigheten vil bruke sin kunnskap i planprosessen. Dette kan gjelde problemstillinger som handler om veitraseer, bygningsstrukturer og andre lignende temaer. Den *juridiske diskursen* er styringsverktøyet sin legitimitet og rettslige sammensetning. I oppgavens planprosess vil dette for eksempel gjelde problemstillinger for overordnede planer som denne planprosessen må rette seg etter, som Kommuneplanen for Kristiansand og regelverk etter plan- og bygningsloven. Denne diskursen kan utgjøre den formelle behandlingen og statusen til planprogrammet, men også selve rammen for planen. Den *moralske diskursen* handler om hvordan vi kan komme frem til standpunkter for hva som er det gode liv for det universelle fellesskapet. Vi må derfor finne oppfatninger som er gyldige på tvers av

interessekonflikter og ulike synspunkter. I planprosessen for Sørlandsparken kan dette være problemstillinger som: hva er det beste utfall av planen for hele Sørlandsregionen? Hva er rettferdig for innbyggerne i regionen? I den *etisk-politiske diskursen* skal man avklare problemstillinger om kollektiv identitet og selvforståelse for et gitt, sosialt fellesskap i den kulturelle konteksten, som referansegruppen. Hva er målet gruppen ønsker å oppnå? I denne kollektive viljedannelsen må alle deltakere tas hensyn til. Den etisk-politiske diskursen definerer, organiserer og prioriterer planprosessen (Amdam:2012:285-289; Eriksen & Weigård:1999:223).

Ved politiske beslutninger blir den pragmatiske diskursen først diskutert, før det går over i de moralske diskursene og de etisk-politiske diskursene. Dette vil til slutt føre frem til juridiske diskurser, og på denne måten blir legitim (Amdam:2011). Handlingsmotivet i diskursene må være at man ønsker å avklare saken, motivert av det bedre argumentets tvangsløshet. Derimot sier Habermas at hvis det er sterk uenighet i diskursen, vil den utvikles til en argumentativ konflikt mellom de uenige partene. Så fremt andre handlingsmotiver, som markerte, forskjellige politiske og økonomiske mål og interesser ikke frembringer innflytelse på argumentasjonen, vil diskursen være kooperativ (Høibraaten:1999:229). Plangruppen kan for eksempel være så uenige om hva som skal bli godkjent i Sørlandsparken, at de ikke lenger klarer å diskutere seg frem til en enighet, men må bryte opp gruppen. Men så lenge de har et felles handlingsmotiv vil den kommunikativ handlingen kunne fortsette og bli rasjonell, uten å gå over til en argumentativ konflikt.

Høibraaten (1999:230) påpeker at målet med diskursen da blir å ”drøfte forskjellige gyldighetskravs berettigelse, med henblikk på å kunne styrke samarbeidets fundamenter, slik at tilbakevending til kommunikativ handling er mulig”. Til grunn for diskursen ligger gyldighetskravene, men den har også egne krav for å oppnå en dialog uten tvang. Diskursetikkens karaktertrekk er at den er fri for dominans (maktbruk), uten skjulte strategier fra involverte aktører. Der er ingen deltakeravgrensning, og alle aktørene er like kapable til å fremme og drøfte argumentene. Alle utsagnene er også oppriktig ment, og den eneste autoriteten er det gode argumentet. Samtidig må alle disse kravene være oppfylt for at deltakerne i planprosessen skal oppnå kommunikativ rasjonalitet gjennom diskurs. Hvis konsensus oppstår på bakgrunn av disse kravene, vil den kommunikative handlingen bli

kommunikativt rasjonell (Allmendinger:2009:204). I en planprosess hvor det er et mangfold av deltakere som er gjensidig avhengige av hverandre, kan man gjennom en autentisk dialog i den politiske prosessen oppnå demokratiske beslutninger som følge av Habermas sine diskurser. Diskursene til Habermas er viktige fordi de kan representere selve forskjellen mellom instrumentell og kommunikativ planlegging. Gjennom diskursene skal all kunnskap i problemstillingene tas hensyn til, og på denne måten vil de også oppfylle kravene til en kommunikativ planlegging.

3.4 Habermas møter planleggingspraksis

Habermas sine teorier om kommunikativ rasjonalitet og kommunikativ handling er komplekse, og kan være vanskelig å plassere direkte inn i en lokal planprosess. Jeg har derfor valgt å bruke en modell som Innes og Booher (2010) har utviklet om konsensusbygging, på grunnlag av 'habermasisk' tenkning, for å fremheve teoriene. Modellen gir et mer egnet bidrag til hvordan kommunikativ handling og rasjonalitet er relevant i praksis. Modellen fungerer ikke som en oppskrift, for til dette sier Innes og Booher (2010) at hver planprosess er for kompleks og ulik. Den kommunikative planleggingens generelle utvikling er blitt kritisert tidligere⁶, men Patsy Healey forsvarer den ved å snu kritikken på hodet; for å tilpasse hva som er rettferdig, effektivt og demokratisk er ikke universelt (Healey:2000:918). Derfor kan modellen kun presentere et innblikk i hvordan planprosessen i Sørlandsparken ideelt kunne vært oppbygd etter kommunikativ planteori, men den gir oss ingen konkret fasit. Ved hjelp av Habermas sine diskurser kan vi se hvordan problemstillingene blir tatt opp i en planprosess, og hvor i planprosessen deltakerne har mulighet til å være delaktige.

Innes og Booher (2010) er enig med Habermas i at man gjennom konsensus og dialog må oppnå legitimitet og administrativ makt. Samtidig mener de at konsensusbygging ikke kun er en idealsituasjon, men en praktisk form for beslutningstaking. Med sin DIAD-modell ønsker de å vise hvorfor en bør bruke kommunikativ planlegging ved planprosesser med stor kompleksitet. Vi kan si at planprosessen i Sørlandsarken er en kompleks planprosess ut ifra et historisk grunnlag. Vi ser at planprosesser som omhandler områder ofte har skapt uenigheter og et sterkt styringsbehov, men også at

⁶Healey (2000) besvarer kritikken gitt av: Yiftachel, O. & Huxley, M. (2000): "Debating dominance and relevance: notes on the communicative turn in planning theory", i International journal of urban and regional research, volume 24,4. Se også Forester (2000).

de inneholder et vidt spekter av interesser. De ulike interessene og problemstillingene må tas opp i forskjellige diskurser, og alle diskursene må være tilstede i dialogen, for på denne måten kan vi oppnå en legitim planprosess.

Habermas mente at kommunikativ rasjonalitet kan legitimere den offentlige menings- og viljedannelsesprosessen. Dette ønsker Innes og Booher (2010) å vise gjennom hvordan kommunikativ rasjonalitet i DIAD-modellen kan danne konsensus som legitimerer planleggingsprosessen. For det første så mener de at kommunikative prosesser ikke kun vil gi deltakerne et felles rom hvor de kan løse felles uenigheter og problemer, men at prosessen også vil kunne bidra til ”individuell og kollektiv læring som vil gjøre samfunnet og deres sosiale nettverk mer tilpasningsdyktige og utviklingsrettede” (Amdam & Veggeland:2011:174). Komplekse konflikter eller problemer har som regel aldri noen optimal løsning for alle, men en kommunikativ prosess og dialog kan føre til at deltakerne samarbeider om å forbedre situasjonen, fremfor å fokusere på hva som er den beste eller mest rettferdige løsningen. Videre sier de at det viktige ved en kommunikativ prosess er hvordan den fungerer og blir utført; det er ikke nok å samle deltakerne i prosessen til ett felles møte. Organiseringen av den kommunikative prosessen må følge de grunnleggende kravene til kommunikativ rasjonalitet, og være tilpasset til den enkelte situasjonen (Amdam & Veggeland:2011).

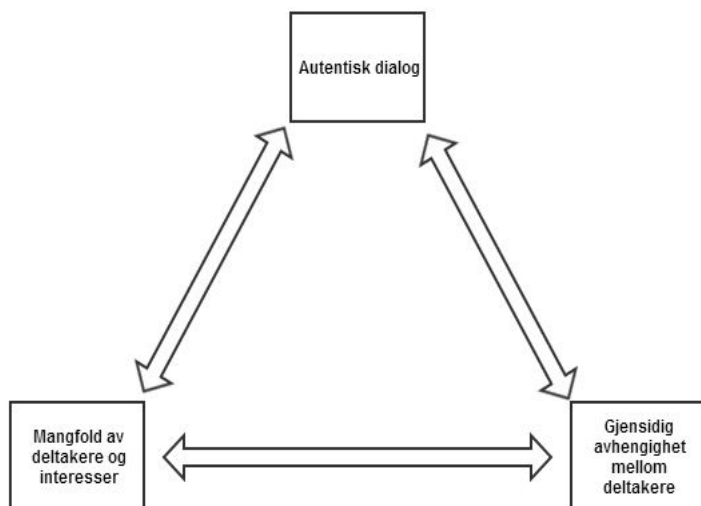
Til sist vil en kommunikativ prosess kunne føre til systemendring. I en slik prosess vil deltakerne ta med seg erfaringene derfra over til andre prosesser og arenaer, noe som kan fremme samarbeid også der gjennom deltakernes tilegnede kunnskap, ferdigheter og nettverk. Den nye kunnskapen gjør at deltakerne endrer syn på gamle og etablerte sannheter og praksiser. På denne måten kan fastsatte institusjoner bli mer effektive og tilpasningsdyktige, og eventuelt lede an til systemendring. I en planprosess som denne vil systemendring kunne gjøre at et videre samarbeid mellom næringslivet i Sørlandsparken og næringslivet i Kvadraturen vil medføre en bedre forståelse for hverandre, men også bedre forholdet mellom deltakerne i planprosessen og planmyndighetene (Amdam & Veggeland:2011:175).

Når en planprosess er kommunikativ, i følge DIAD-modellen, vil enighet være den optimale løsningen dersom konsensusbygging er metoden. I DIAD-modellen er konsensusbygging en form for autentisk dialog basert på Habermas. Derimot, til

forskjell fra Habermas, er ikke konsensusbygging den ideelle prosessen, men et praktisk syn på beslutningstaking. Sentralt i denne prosessen står nettverk fordi gjennom den kan en felles, autentisk dialog skape nye former for makt. Ikke bare vil dialogen føre til at deltakerne stifter nye bekjentskap, men de nye bekjentskapene vil på lang sikt kunne danne et nettverk der deltakerne har en felles forståelse for hverandre og systemet. Nettverk vil derfor kunne fungere som selve limet i samarbeid mellom deltakerne over lengre tid (Innes:2004 og Amdam&Veggeland:2011). Makt er ikke noe man kan fjerne fra den kommunikative handlingen, men en del av den, for makten i nettverket dannes av kommunikativ makt i felleskap.

3.5 Diversity, Interdependence, Authentic Dialogue (DIAD): en teoretisk metode

DIAD-modellen legger vekt på kjernen i kommunikativ planlegging, hvor dialog og kommunikasjon skal komme før politikk og makt. Dette fremstilles praktisk i modellen. Innes og Booher (2010), på lik linje som Habermas, mener at den instrumentelle rasjonaliteten må vike for kommunikativ rasjonalitet for å rettferdiggjøre og legitimere beslutningsprosesser. Ikke bare skal instrumentell kunnskap stå sentralt i en planprosess, men også hverdagslig kunnskap fra berørte og interesserte deltakere. For å kontrollere at slik kunnskap blir drøftet i planprosessen, kan vi se etter om de forskjellige diskursene er tatt stilling til i planprosessen. Dersom planprosessen inneholder alle diskursene, vil argumentene fra forskjellig kunnskapsområder være representert, og dermed vil prosessen være kommunikativt legitim. Innes og Booher skriver at det er spesielt tre vilkår som må være til stede for at en samhandlende prosess skal være kommunikativt rasjonell, produktiv for sosiale verdifulle utfall, og adapterende til mulighetene og utfordringene i dens unike og endrede kontekst. Disse tre vilkårene er: mangfold av deltakere og interesser, gjensidig avhengighet mellom deltakerne, og en autentisk dialog.

Figur 5:DIAD, basert på Innes og Booher (2010:35)

3.5.1 Mangfold av deltakere og interesser

For det første må det finnes et *mangfold av deltagere og interesser*. For at det skal oppstå kommunikativ rasjonalitet må alle perspektiver være inkludert. Dette gjelder både deltakere som er direkte berørt av prosessen, men også de som har interesse for prosessen, eller de som trenger informasjon om den. Deltakerne representerer et vidt spekter av kunnskap og verdier som spiller en viktig rolle for den kommunikative prosessens innhold og kvalitet (Innes & Booher:2010:36; Amdam & Veggeland:2011:175).

Bred deltakelse vil gjøre det mulig å videreutvikle ideer og løsninger over tid. Et stort nettverk av deltakere vil være bæredyktig, og dersom en ide ikke skulle fungere kan dialogen brukes til å utvikle nye ideer. Men med et slikt mangfold er det viktig at ikke alle deltakerne er beslutningstakere som kan overstyre de andre. Det er derfor nødvendig å involvere aktører som vil bli påvirket av utfallet av prosessen, for å skape en mer likeverdig dynamikk. I Norge vil det være vanlig å innfri dette punktet ved å for eksempel holde åpne informasjonsmøter, eller danne referansegrupper som inneholder innbyggere, næringslivsinteresser, kulturinteresser og frivillige organisasjoner (Innes & Booher:2010:36;Amdam & Veggeland:2011:175).

Innes og Booher beskriver dette kravet som *Diversity of interest*. Jeg har valgt å oversette dette til et mangfold av deltakere og interesser. Dette er fordi begrepet da

også inkluderer et mangfold av deltakere, slik som Habermas tar utgangspunkt i ved kommunikativ rasjonalitet, og ikke bare et mangfold av interesser.

3.5.2 Gjensidig avhengighet mellom deltakere

Det andre punktet i DIAD-modellen er at deltakerne i planprosessen må være *gjensidig avhengige av hverandre*, slik at alle som deltar tjener mer på å bli i prosessen enn de ville gjort hvis de forlot den. Det må lønne seg å bli i prosessen for å kunne utvikle og oppdage nye løsninger. På denne måten vil deltakerne opprettholde interessen og energien som kreves for å komme til en enighet. Avhengigheten vil gjøre det umulig å oppnå egne interesser alene, ei heller ikke et resultat der alle deltakerne vil verdsette alle resultatene likt. Som en gruppe kan de derimot få til en avtale hvor hver enkelt deltaker oppnår mer gjennom kompromisser enn hva de ville gjort alene. Dersom deltakerne ikke er avhengig av hverandre, mener Innes og Booher at det er umulig å oppnå samarbeidende rasjonalitet eller positive utfall av høy kvalitet (Innes & Booher:2010;Amdam & Veggeland:2011:175).

Målet med kommunikativ planlegging er en prosess hvor deltakerne samarbeider for å komme til en felles forståelse og en felles strategi, som de kan oppnå i den etisk-politiske diskursen. Gjennom dette samarbeidet kan de erverve og utvikle felles læring, tillit og forståelse. Dette kan forsterke det sosiale nettverket mellom deltakerne og slik gi grunnlag for en felles handling. Likevel er dette ofte en situasjon som er vanskelig å oppnå. Faktorer som ulike interesser, verdier og makt kan føre til at man ikke får til den nødvendige dialogen og kommunikasjon som gjør kommunikativ planlegging mulig (Amdam & Veggeland:2011:174).

3.5.3 Autentisk dialog

Det tredje punktet til Innes og Booher (2010) er den *autentiske dialogen*, bygget på Habermas sin ideelle samtaletalesituasjon, hvor alle deltakere må engasjere seg i hverandres drøfting av et felles mål. Drøftingen må preges av direkte engasjement (ansikt til ansikt), slik at deltakerne kan være sikre på at påstandene er korrekte, nøyaktige, legetime og oppriktige, noe som alltid skal være mulig å teste og utfordre. Alle deltakerne skal videre på lik linje bli hørt og utfordre argumentene, og utenforstående interessenter skal ikke ha makt over prosessen. Til slutt så må alle

deltakere stille seg kritisk til informasjonen, og ikke ta noe for gitt. Det er kun det beste argumentet som skal vinne frem – ikke makt, press eller uvitenhet. Dersom alle disse vilkårene blir møtt, vil kommunikasjonen være rasjonell (Innes & Booher:2010:24).

En autentisk dialog er spesielt avhengig av to ting; for det første at deltakernes kunnskap ikke bare fra vitenskapelig og spesialisert kunnskap, men også fra egen hverdag, og for det andre at kunnskapen konstrueres i fellesskap gjennom samhandling i diskursene. Uten disse to punktene vil det ikke oppstå en autentisk dialog og derfor heller ikke kommunikativ rasjonalitet. Det er i dialog ideer og muligheter kommer frem. Det er her motstridende synspunkter og kunnskap kan forvandles til rasjonell og meningsfylt kompetanse som kan skape nye avtaler og tilnærminger. Habermas mente at alle aktører må være engasjert i diskursen for at det skal oppstå kommunikativ rasjonalitet. Det er i dialogen vi kan bruke Habermas sine forskjellige diskurser, for den autentiske dialogen må være åpen og alle problemstillingene i de forskjellige diskursene må være lagt frem. Deltakernes påvirkningskraft er spesielt tilstede i den etisk-politiske diskursen, men for at det skal oppstå en autentisk dialog må de få informasjon og kunnskap om problemstillingene i de andre diskursene, slik at alle stiller med lik informasjon. For at en autentisk dialog skal fungere optimalt, må kravet til gjensidig avhengighet mellom deltakerne være oppfylt. Healey sier at planleggingsarbeidet må være en interaktiv og fortolkende prosess, som skal preges av en respektfull diskusjon innenfor, og på tvers av, kulturer. Healey mener at prosessen allikevel må utmerkes ved refleksiv og kritisk diskusjon som opprettholdes gjennom argumentasjonsprosessen (Harvold:2002:359; Healey:1993; Innes & Booher:2010).

3.5.4 Resultater av DIAD-modellens vilkår

Dersom vilkårene i DIAD-modellen er oppfylt, hevder Innes og Booher (2010) at det kan resultere i en planprosess med påvirkningspotensiale også etter at den er ferdigstilt. De mener for det første at resultatet vil være at deltakerne gjennom dialog får en bedre forståelse for og innsikt i gjensidigheten av interessene deres. De lærer at ved å ikke kun kjempe for sine egne interesser, men også hjelpe andre til å oppnå deres, vil de få et større utbytte. På denne måten skaper de felles mål og fordeler, og

kan gjenkjenne felles interesser og identiteter hos de andre deltakerne. De vil oppnå ny kunnskap og bli en del av hverandres nettverk. Disse nettverkene og bekjentskapene kan skape nye forståelser for de andre deltakere, som de tidligere hadde forutinntatte meninger om basert på konflikten. Gjennom den autentiske dialogen blir det lettere for deltakerne å sette seg inn i de andres situasjon, og forstå at de ofte deler mange av de samme bekymringene (Innes og Booher:2010).

Videre sier Innes og Booher (2010:38) at deltakerne vil lære nye måter å oppnå ting på, men også forandre de meningene og interessene de hadde tidligere. Gjennom samarbeidende rasjonalitet lærer ikke deltakerne bare av hverandre, men de kan også revurdere egne mål og interesser rundt planprosessen. Til slutt kan DIAD-modellens krav bidra til at deltakerne adapterer seg etter systemet fordi de begynner å se problemer på samme måte og fra samme synsvinkel. Alle disse resultatene fører til at det i fremtiden kan bli lettere å komme til enighet om lokale prosesser uten at systemet må ta over, samt at kreative ideer fra dialogen kan gjøres om til innovasjon.

I tillegg mener Healey (1993) at en kommunikatív planprosess hvor deltakernes synspunkter og preferanser endres, vil være med på å gi grunnlag for samfunnsendringer, som ved at maktrelasjoner som ellers har vært etablerte, endres (Harvold:2002:360). DIAD-modellen om kommunikatív rasjonalitet er ikke et svar på den perfekte eller beste løsningen, men handler om å involvere andre aktører i samfunnet slik at man kan bli bedre på å løse konflikter og komplekse endringer, og ta lærdom av dette i fremtiden (Innes & Booher:2010).

3.6 Kommunikativ planlegging i et norsk perspektiv

Så langt i dette kapitlet har jeg prøvd å gi et teoretisk og praktisk innblikk i hvordan kommunikasjonsteori, kommunikatív rasjonalitet og kommunikatív planlegging er relevante for å besvare problemstillingen min. Jeg har underveis vist til hvordan dette kan ses i sammenheng med planprosessen for Sørlandsparken. For å gjøre dette tydeligere ønsker jeg til slutt å vise hvordan kommunikatív planlegging kan praktiseres i et norsk perspektiv, og i en lokal reguleringsplan. Sentralt i kommunikatív planlegging i Norge står medvirkning. I følge plan- og bygningsloven er medvirkning lovpålagt i plansaker. Der heter det seg at,

”enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. [...] Kommunen har særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning for grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte” (Plan- og bygningsloven § 5 – 1:2008).

Økte forventninger til deltagelse har vokst frem også i norsk planlegging: ”grunntanken er at samarbeid medfører økt måloppnåelse (effektivitet), bedre plangrunnlag (kunnskap), og en mer demokratisk planlegging (legitimitet)” (Aarsæther m.fl.: 2012:19). Selv om det i dag er lovpålagt med medvirkning, er det fortsatt ofte kun minimumstiltak som blir tatt i bruk, slik som høringsmøter. Habermas mente at ekspertmakt og institusjonalisering hadde tatt over demokratiet og de folkelige måtene å løse problemene på, og Pløger (2013) beskriver dette i en norsk kontekst:

”plan-demokratiets ansikt er det prosedurale og representative demokrati, men den offentlige medvirkning anvendes mest til utveksling av informasjon i forbindelse med konkrete plantiltak og bare i liten grad til å få nye ideer, starte nye diskusjoner eller utøve (selv)kritikk” (Pløger:2013:14).

Dette forsterker også mistanken om at kommunikasjonen i planprosesser er mer informasjons- enn interaksjonsorientert. Medvirkning har likevel blitt en stor del av en planleggers oppgave. Etter at den nye plan- og bygningsloven fra 2008 kom, styrket den kommunikativ planlegging med sitt medvirkningsfokus. Amdam (2012:288) sier at dagens plan- og bygningslov er sterkt preget av ”en konsensusorientert oppfatning av politikk”. Nå må man ut ifra loven sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte parter. Ikke bare er medvirkning lovpålagt, men det er også blitt stilt strengere krav gjennom for eksempel planprogrammet. Et planprogram skal beskrive formålet med planen, planprosessen og opplegget for medvirkning. Således er det viktig for medvirkningen fordi det skal beskrive selve medvirkningsprosessen, noe som skaper større bevissthet og dermed medvirkningsmulighet i en tidlig oppstartsfase, i tillegg til at det også har krav om høring og offentlig ettersyn (Hanssen:2013:18).

Selv om loven nå legger større vekt på medvirkning, sier Hanssen (2013:18) at det fortsatt er understreket at en ”plans legitimitet hviler på indirekte deltagelse, ved at de folkevalgte er de som skal vedta alle kommunale lover”. NIBR-rapporten *Medvirkning med virkning?* (Klausen:2013) konkluderer at kommuner som lykkes

med medvirkning i overordne planprosesser som regel ser på innbyggerdeltagelse som mulighet til verdifull kunnskap og ressurser for kommunen. Disse kommunene bruker ofte et bredt spekter av medvirkningstiltak, hvor høringer og folkemøter bare er noen av verktøyene. Som oftest viser det seg at det er større engasjement for reguleringsplaner enn overordnede planer, fordi det er her innbyggere i større grad klarer å se effekten av utbyggingen eller reguleringene. Ved slike planprosesser finnes det som sagt også medvirkningsmuligheter med offentlig høring og ettersyn, men rapporten viser at de fleste aktørene føler at de ikke har tilstrekkelig medvirkningsmulighet der medvirkningen faktisk gir reell innflytelse. Ofte oppleves høringsfasen som for sen, under en allerede fastsatt plan. Mangel på arenaer for tidlig medvirkning fra lokalsamfunnet er i dagens planleggingspraksis en av de største demokratiske utfordringene, i følge Hansen (2013:20).

Medvirkning blir ofte beskrevet som en "bottom-up" form for å sikre demokratisk legitimitet, mens byplanleggingens legitimitet i virkeligheten hviler på politisk styring i form av "top-down". Det er lokalpolitikere som skal gi føringer for byplanlegging gjennom overordne politiske planer, og som har vedtaksmyndighet når det gjelder reguleringsplaner. Det er gjennom disse to prosessene at politikere skal ivareta innbyggernes interesser, og de har derfor en nøkkelrolle for å sikre legitim, demokratisk planlegging (Hanssen:2013:21). Politikere utgjør en viktig kanal for å la innbyggernes syn påvirke planprosessene, og det er mye uformell kontakt mellom innbyggere og politikere i dagens planlegging (Hansen:2013; Klausen:2013).

Selv om den nye plan- og bygningsloven fra 2008 legger mer til rette for lovpålagt medvirkning, viser NIBR-rapporten (Klausen m.fl.:2013) at innbyggerne er gjennomgående misfornøyd med mulighetene for påvirkning i saker som engasjerer dem lokalt. Det er her spesielt fysisk planlegging som reguleringsplaner som engasjerer innbyggere, fordi det handler om å utvikle og forme lokalsamfunnet vårt (Hanssen:2013).

3.7 Teoriens oppsummering

I dette kapitlet har jeg gått gjennom det teoretiske grunnlaget som vil gi meg fundament for å vurdere kommunikativ planlegging i casestudiet. Ved hjelp av kommunikasjonsteori kan vi bedømme om kommunikasjonen i planprosessen er

enveis- eller toveis. Dette vil ha betydning for hvilke muligheter det er til å gjennomføre kommunikativ planlegging i selve prosessen. Ved bruk av Jürgen Habermas har vi sett på hva som er selve grunnlaget for kommunikativ planlegging, nemlig kommunikativ rasjonalitet. Jeg har presentert hans teorier om den borgerlige offentligheten, og hvordan systemets kolonisering av livsverden kan hindre dannelsen av offentlig mening og kommunikativ makt. Gjennom hans diskursetikk ønsket jeg å vise hva slags diskurser som bør inngå i planprosessen, for at den skal være kommunikativ rasjonell og dermed legitim. Innes og Booher sin DIAD-modell kan benyttes for å praktisere Habermas sitt syn på den gjeldende planprosessen og hvordan vi kan kartlegge strukturer i diskursen ved å se etter praktiske krav for en planprosess. Det er også denne modellen som danner grunnlaget for analysen. Til slutt har vi sett på kommunikativ planlegging i Norge, slik at teorien kan bindes opp til en norsk reguleringsplan. Her står medvirkningsparadigmet sterk, og det har gjennom flere norske rapporter blitt vist hvordan medvirkning praktiseres i Norge. I neste kapittel ønsker jeg å belyse hvilke metoder jeg anvender for å kunne besvare problemstillingen min om i hvilken grad planleggingsprosessen i Sørlandsparken er kommunikativ.

4 Vitenskapelig metode

I teorikapitlet viste jeg hvordan man kan definere kommunikativ planlegging ved å se på Habermas sin teori om kommunikativ rasjonalitet, og videre gjennom en praktisk tilnærming til DIAD-modellen. For å kunne si om planprosessen er kommunikativ må jeg benytte meg av vitenskapelige metoder innen forskningen. Østby (m.fl.,2007:12) sier at ”metoder er fremgangsmåter som skal gi svar på spørsmål og sikre kvaliteten i kunnskapen vi får”. I dette kapitlet vil jeg derfor belyse de vitenskapelige metodene jeg har benyttet meg av, og begrunne hvordan disse kan gi svar på i hvilken grad casestudiets planprosess er kommunikativ. Jeg vil også her redegjøre for de valgene jeg har tatt og de utfordringene jeg har møtt.

4.1 Valg av metode

Valget av metode beror på formålet med forskningen. Vi kan si at kvantitativ metode egner seg godt til statistisk generalisering, mens kvalitativ metode er analytisk og har et ønske om å gå i dybden av gitte samfunnsfenomener, hvor forskeren er i nærkontakt med det eller de det skal forskes på (Thagaard:2013). Denne masteroppgaven er basert på et casestudie av reguleringsplanen *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken*, hvor målet er å gjennom analyse undersøke i hvilken grad planprosessen er kommunikativ. For å finne svar på dette må jeg se på selve samfunnsfenomenet planprosessen, og menneskene som er en del av fenomenet. Siden casestudiet er et begrenset samfunnsfenomen som jeg ønsket nærmere innblikk i, falt det seg naturlig å bruke kvalitative metoder for å få denne innsikten. Kvalitativ forskning preges av et mangfold av data og analytiske fremgangsmåter. Sosiale fenomener står sentralt i forskningen og fortolkningen av disse fenomenene har stor betydning. Ulikt fra kvantitativ forskning testes ikke hypoteser, men ved kvalitativ forskning utvikles dem, og derfor er det valget av problemstilling som avgjør bruk av metoder (Ryen:2012).

4.2 Casestudie som forskningsstrategi

Denne oppgaven baserer seg på et casestudie av en planprosess, med formål om å studere kommunikativ planlegging i en norsk, lokal sammenheng. For å gjøre dette

hadde jeg behov for å studere en avgrenset planleggingsprosess. Tjora (2012:35) beskriver et casestudie som ”en undersøkelse som benytter en allerede eksisterende grense for hva og hvem undersøkelsen inkluderer og ekskluderer”. Casestudiet av planprosessen i Sørlandsparken er valgt ut av flere grunner. For det første er jeg interessert i hvorvidt planleggingsprosesser i Norge i dag er kommunikative, og for det andre vil jeg teste ut DIAD-modellen som omhandler forutsetninger for kommunikativ handling i prosesser som er komplekse, med mange aktører, ulike interesser, og både uklare mål og virkemidler. Mitt case hadde alle disse forutsetningene. Studiet er et godt eksempel på en planprosess hvor det kunne vært lønnsomt å bruke kommunikativ planlegging, og er dermed valgt ut fordi det egner seg for å svare på spørsmål rundt kommunikasjon i lokale planprosesser. Antagelsen min var at informasjonen fra casestudiet kunne belyse kommunikativ planlegging i mindre, lokale planprosesser når planen er kompleks. Området for planprosessen har vært omdiskutert, med klare motsetninger mellom politikere, planmyndigheten og interessegrupper, og diskusjonen rundt planen er opphetet og med et bredt deltakerengasjement. I caset var kommunikativ dialog en ambisjon, og man kunne forvente ut ifra beskrivelser av utviklingen av norsk planlegging at prosessen ville i hvert fall være til dels kommunikativ, men det var lang fra gitt at utfallet ville bli kommunikativt rasjonelt eller instrumentelt rasjonelt. Utvelgelsen av casestudiet har også en pragmatisk bakgrunn; kjennskapet til området gjennom mitt praksisopphold i by- og samfunnsenheten i Kristiansand kommune sto sentralt.

4.3 Metodisk tilnærming

Denne masteroppgaven er en deskriptiv undersøkelse der jeg ønsker å avdekke strukturer og sammenhenger i en planprosess. For å kunne gjøre dette har jeg valgt en kombinasjon av flere forskjellige kvalitative metoder, som kvalitative intervjuer, deltagende observasjon og dokumentanalyse. En slik kombinasjon av ulike vitenskapelige metoder kalles for *metodetriangulering*, og kan gi en bedre forståelse av fenomenet i problemstillingen, og forskningen kan dermed stå sterkere. Jeg kan for eksempel undersøke om funnene og antagelsene i dokumentanalyse stemmer med oppfattelsen av prosessen gjennom et kvalitativt intervju. Triangulering kan i tillegg gi øke tilliten til empirien fordi det gjør studiet mer fullstendig, og nye datasett kan gi nye fortolkninger. Observerende deltakelse ga meg innblikk i hvordan personer

forholder seg til hverandre i planprosessen. De kvalitative intervjuene tilførte meg kunnskap om hvordan enkeltpersoner opplever og reflektere over situasjonen; mens dokumentanalyse ga meg et direkte innblikk i fenomenet jeg studerte, og relevant informasjon om mønstre som preger måten vi kommuniserer på (Thagaard:2013:12).

4.3.1 Observasjon

Casestudiet er valgt på bakgrunn av min observasjon under praksisperioden i by- og samfunnsenheten i Kristiansand kommune, høsten 2013. Gjennom praksisoppholdet var jeg en aktiv deltaker i planprosessens prosjektgruppe og fikk dermed et innblikk i gruppens arbeid, om enn tidsbegrenset. I en forskningsprosess finnes det forskjellige grunner til å velge observasjon som metode, men i lys av casestudiet er jeg opptatt av selve prosessen og hvordan noe har utviklet seg. Deltakende observasjon ga meg derfor muligheten til å få et innblikk i denne planprosessen (Thagaard:2013). Observasjon kan videre falle seg naturlig fordi en har direkte tilgang til dataen, som for eksempel i mitt tilfelle, der jeg var deltaker i situasjonen som skulle forskes på. I slike situasjoner kan selv en begrenset mengde observasjon gi nyttig tilleggsdata, og dette har nettopp blitt brukt som et supplement til dokumentanalysen og intervjudataen (Tjora:2012:47).

Ved observasjon som metode er det viktig å finne en observasjonsrolle som er legitim for den plassen man observerer. I mitt tilfelle hadde jeg rollen som observerende deltaker fordi jeg deltok fullstendig, men var samtidig forsker. Som observerende deltaker er det utfordringer knyttet til å bli påvirket av situasjon, samt å selv påvirke situasjonen. Faren for at de jeg observerte oppførte seg annerledes i mitt nærvær var alltid tilstede, men det var også fort gjort å selv bli påvirket av situasjonen og miljøet jeg befant meg i (Tjora:2012:53). Likevel har jeg gjennom observasjon fått et direkte innblikk i det samfunnsfenomenet jeg ønsket å studere. Valget av observasjon som metode har derfor kunnet utfylle dokumentanalysen og intervjuene i etterkant, ved å utfordre mine oppfattelser fra feltet gjennom dokumentanalysens beskrivelse av den faktiske begivenheten, og gjennom intervjuets tolkende opplevelse av den.

4.3.2 Gjennomføring av observasjon

Observasjonen ble altså utført under mitt praksisopphold i by- og samfunnsenheten i Kristiansand kommune under høsten 2013. Rollen min hos kommunen var som praktikant, men oppholdet var også en del av masterutdanningen min. Jeg skulle bli behandlet som en vanlig deltaker i arbeidsenheten, samtidig som de var klar over at jeg ønsket å skrive masteroppgaven om Sørlandsparken (men ikke innen hvilket tema eller hva problemstillingen min var). Dette gjorde at medlemmene i enheten til å begynne med fremsto som mer observante over hva slags informasjon de uttalte seg om rundt den aktuelle planprosessen. Siden oppholdet varte i seks uker, forsvant dette gradvis og jeg følte at jeg til slutt ble et fullverdig medlem av prosessen. Dette bydde på noen utfordringer. Som deltaker tilegnet jeg meg informasjon som jeg av etiske årsaker ikke kunne bruke direkte i oppgaven. Da jeg skulle skrive analysen, ble det vanskelig å ha kunnskap om bakenforliggende informasjon som jeg ikke kunne bruke. Dette løste seg derimot gjennom dokumentanalyse og intervjuer, fordi jeg her fikk svar på mine spørsmål som overlappet den tidligere tilegnede informasjonen, og dermed fikk frem poengene uten å havne i et etisk dilemma.

Ved observasjonen var det viktig å ta stilling til at jeg som forsker kunne bli preget av situasjonen jeg var i, og at jeg selv har preget prosessen jeg ønsker å undersøke. Siden jeg var deltakende observatør fikk jeg arbeidsoppgaver innen prosjektgruppen til den aktuelle planprosessen. Dette arbeidet gjorde meg bedre opplyst innen temaet, men det påvirket også hvordan jeg tenkte om planprosessen. Som deltaker hadde jeg videre innflytelse over selve planprosessen, ved at jeg blant annet var med på å jobbe med tilbakemeldingen på høringsuttalelsen. Samtidig ga dette meg litt avstand, siden observasjonen tok plass fra september til oktober. Utenom intervjuet med politikeren i november 2013, ble de to andre intervjuene holdt i april, parallelt med dokumentanalysen. Dette anser jeg som positivt fordi jeg fikk min egen deltagelse på avstand, og tilhørigheten til planprosessen ble svakere med tiden, samtidig som dokumentanalysen ga meg ny kunnskap om selve prosessen.

Siden observasjon var over en lengre tid, hvor jeg også var deltaker, fikk jeg ikke benyttet meg av båndopptaker. Dette kan være en ulempe fordi jeg ikke kan gå tilbake for å se etter hva som faktisk ble sagt. Således vil datamaterialet fra observasjonen utgjøre mine skriftlige feltnotater, og dermed også min oppfattelse av situasjonen.

Disse notatene hjalp meg da jeg skulle gjennomføre intervjuene og dokumentanalysen, ved at jeg visste hva jeg skulle se etter. Observasjonen har hjulpet meg spesielt i analysen av dokumentene, fordi jeg har en bedre forståelse av hvordan malen for oppsettet av planprosessen er.

4.3.3 Dokumentanalyse

Dokumentanalyse kan brukes på to forskjellige måter: for det første kan det være objektet for forskning, og for det andre kilder i forskning om et sakstema (Helland:2007:47). I denne oppgaven har dokumentene opptrådt som kilder til beskrivelsen av virkeligheten, og informasjon om faktiske begivenheter. Betegnelsen dokument kan ha flere betydninger, og assosieres kanskje oftest med offentlige tekster. Men i denne oppgaven utgjør et dokument alle skriftlige kilder som er tilgjengelige for min analyse (Thagaard:2013:59; Østbye m.fl.:2007). Jeg har gjennom det analytiske arbeidet med empiri måttet ta stilling til at dokumentene jeg bruker har vært produsert for et tidligere formål som er ulikt fra mine egne. Likevel inngår disse kildene i, og er en del av, fenomenet jeg skal undersøke. På denne måten gir de meg et historisk innblikk i planprosessen. Dette har gjort det mulig å legge vekt på nyere observasjoner og kvalitative intervjuer, som da har kunnet settes i sammenheng med en historisk utvikling, ved hjelp av eldre skriftlige kilder (Østbye m.fl.:2007). Analysen av dokumenter var derfor nyttig som supplementær informasjon for observasjon og intervju. Samtidig har den spilt en viktig rolle for å kunne undersøke hvordan selve planprosessen er formelt lagt opp, og har vært sentralt for å besvare problemstillingen.

Som nevnt ovenfor, er det ofte et problem ved dokumentanalyse at konteksten dokumentene er skapt i skiller seg fra den konteksten de skal brukes til i forskningen. Jeg mener likevel at særlig plandokumentene i denne oppgaven tilfører en god beskrivelse av virkelighetens forskningsobjekt. Det skriftlige materiale vil her være en del av den kommunikative prosessen i planprosessen, og vil derfor inngå i konteksten jeg er ute etter å undersøke. På denne måten vil dokumentene fungere som en beskrivelse av selve forskningsobjektet, nemlig planprosessen. Siden denne forskningsoppgavens mål er å se på hvordan noe er ment eller utformet, vil tekster produsert innenfor denne konteksten hvor handlinger er blitt gjort, og beslutninger er

blitt tatt, være svært beskrivende (Cruickshank:2012:43). I motsetning vil intervjuene være påvirket av den sosiale situasjonen og konteksten et intervju danner, og vil bare kunne gi et tilbakeblikk over og refleksjon om opplevelsen av diskursen.

4.3.4 Utvalg av dokumenter

Dokumentene som jeg har valgt å bruke i denne oppgaven kommer primært fra to kilder, Fædrelandsvennen og Kristiansand kommune. Siden jeg skal se på en spesifikk planprosess, er plandokumentene til denne planen spesielt relevante. Sentralt i analysen står da *Planprogram for Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken*, første og andre utgave (begge er tilgjengelig på www.kristiansand.kommune.no). *Høringsuttalelsene* som kom inn til forslaget til planprogram har også blitt en viktig del av analysen; disse er offentlige og kan fås ved henvisning til Kristiansand kommune. Jeg har videre benyttet meg av de overordene planene for å få beskrivelse av og utfyllende kontekst til planområdet og situasjonen. Dette gjelder hovedsakelig *Kommuneplanen for Kristiansand 2011 – 2022*, og *Regionsplanen for Agder 2011 - 2055* (begge tilgjengelig på www.kristiansand.kommune.no).

Jeg har i tillegg brukt avisartikler i dokumentanalysen, som jeg har hentet fra nettstedet www.atekst.no. Atekst.no er eid av Retriever og er et digitalt nyhetsarkiv som dekker de fleste norske papiraviser. For å begrense omfanget av artiklene har jeg fastsatt søket til artikler for måneden september 2013, publisert i lokalavisen Fædrelandsvennen, med søkeordet "Sørlandsparken". På den måten fikk jeg frem alle avisartikler hvor ordet Sørlandsparken ble nevnt fra oppstartsfasen av, der planprosessen ble allment kjent. Dette utgjorde 30 artikler, men noen av disse var ikke relevante for oppgaven, da de omhandlet andre temaer enn den pågående planprosessen og Sørlandsparken, som trafikkulykker, innbrudd og andre hendelser. Jeg har derfor gått gjennom alle disse artiklene og kun valgt ut nyhetsartikler som handler om eller er relative for konteksten til planprosessen og diskursen rundt Sørlandsparken. Antall artikler jeg da satt igjen med var fem. Disse er brukt hovedsakelig for å beskrive medias rolle i oppstartsfasen, og for å illustrere forholdet mellom deltakerne i planprosessen som en del av analysen.

4.3.5 Kvalitativt forskningsintervju

Mens dokumentanalysen viser til den faktiske prosessen, kan kvalitative intervjuer gi et uttrykk for tolkningen av prosessen. Gjennom intervjuer kan jeg derfor få informasjon om hvordan planprosessen oppfattes fra et interessestandpunkt, et politisk standpunkt, og fra planmyndighetenes side. Således kan et kvalitativt intervju gi meg innsyn i hvordan informantene opplevde og tolket fenomenet (Ryen:2012). Intervjuene jeg gjorde ga meg kunnskap om informantenes opplevelser, synspunkter og selvforståelse, og på den måten fikk jeg et innblikk i deres oppfattelse av planprosessen (Thagaard:2013). Intervjuene vil derfor ikke være en del av selve prosessen, men vil representere deltakerforestillinger i et historisk tilbakeblikk.

Under intervjuene valgte jeg å bruke en *delvis strukturering*. Jeg ønsket at intervjuet skulle utforme seg som en samtale mellom meg og informanten angående et bestemt emne. En fordel med et slikt oppsett på intervju er at jeg kunne tilpasse samtalen etter temaene som kom opp. Disse var fastsatt på forhånd, men rekkefølgen var ustrukturert. Således ble alle temaene gjennomgått, men samtalen var forholdsvis løs og naturlig. Intervjuguiden min var bygget opp med ferdig formulerte spørsmål som jeg gjerne ville ha svar på, supplert med stikkord om oppfølgings- og tilleggstemaer (Thagaard:2013).

4.3.6 Utvalg av informanter og gjennomføring av intervjuer

Utvalget av informanter var rettet mot personer jeg mente var relevante for å gi meg et innblikk i hvordan planprosessen fungerte og hvordan den oppfattes. Informantene ble derfor valgt strategisk. Ønsket var at informantene skulle representere en posisjon i planprosessen i forhold til DIAD-modellens krav og den kommunikative rasjonalitet. Siden denne oppgaven er basert på et casestudie ga dette meg en naturlig ramme for utvalget av informanter. Jeg hadde på forhånd god kjennskap til planprosessen. Derfor ble informantene valgt ut på bakgrunn av at jeg viste at de kunne gi meg informasjon om fenomenet, og den posisjonen de representerte på bakgrunn av observasjonen og dokumentanalysen.

Størrelsen på et slikt utvalg vil være avhengig av det analytiske målet med et prosjekt. For å finne svar på i hvilken grad planprosessen er kommunikativ ville analysen av

plandokumenter og observasjon derfor være viktig. Intervjuene ble gjort for å sjekke om mine antagelser stemmer med virkeligheten, og at de kan gi meg en forståelse av de intervjuedes posisjon i den prosessen jeg studerer (Thagaard:2013). På bakgrunn av dette gjennomførte jeg tre intervjuer for å belyse de forskjellige posisjonene som finnes i en planprosess.

<p>Planleder Systemet - Styring</p>	<p>Representant fra plan- og bygningsetaten i Kristiansand kommune, og <i>planleder</i> for casestudiets planprosess. Han var relevant for å få bedre informasjon om hva de la vekt på i en planprosess, hvordan de hadde lagt opp planprosessen og hans tanker rundt kommunikasjonen i prosessen.</p>
<p>Politiker Systemet - Makt</p>	<p>Representant fra byutviklingsstyret i Kristiansand kommune. <i>Politikeren</i> skal være med på å stemme frem vedtaket når planprosessen er ferdig. Ønsket var at det skulle gi meg et perspektiv på deres syn på kommunikasjon og medvirkningsmuligheter.</p>
<p>Deltaker Livsverden - hverdagsliv</p>	<p>Representanten er daglig leder i Sørlandsparken Næringsforening. Dette er den <i>deltakeren</i> i referansegruppen som vil bli mest direkte påvirket av planen, og kan derfor karakteriseres som en nøkkeldeltaker. Intervjuet var relevant for å få informasjon om deres oppfattelse av planprosessen, og deres deltagelse i den.</p>

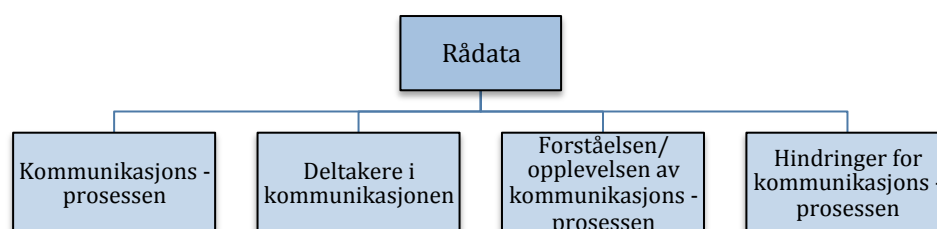
Siden jeg kun har intervjuet én informant med ett deltakerperspektiv vil ikke dette intervjuet være representativt for deltakergruppen som helhet. Men det har gitt meg svar på for eksempel hvor mye informasjon og kontakt planmyndigheten har hatt med en nøkkelinformant i planprosessen, noe hjelpe meg i å besvare problemstillingen min om i hvilken grad planprosessen *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken* er kommunikativ. Intervjuene med planleder for planprosessen og en sentral politiker ga gode indikasjoner på deres innsikt og informasjon om prosessen, men også på hvordan de har oppfattet kommunikasjonen. Jeg ønsket at deltakerne skulle kunne representere posisjoner i casestudiet. Informantene er derfor valgt ut på grunnlag av å være representative for deltakere etter DIAD-modellen og Habermas sine komponenter i samfunnet: systemet, folkevalgte og livsverden. Med bakgrunn i dette vil jeg ikke bare kunne si noe om aktørtolkningen av prosessen, men videre sette aktørene inn i et teoretisk bilde for å vise hvilken rolle disse aktørene har i teorien om kommunikativ planlegging, og hva slags deltakere som eksisterer i en planprosess.

For å besvare problemstillingen min ble spørsmålene under intervjuene tett knyttet opp mot den teoretiske analysemodellen DIAD. Spørsmålene tar derfor utgangspunkt i modellens steg, slik at jeg kan få et innblikk i deltakernes synspunkter på kravene til en kommunikatv planlegging. Slik var det mulig å kartlegge hvorvidt deltakernes beskrivelser av fenomenet passet til kravene, selv om de selv ikke så sammenhengen (Vedlegg: 9 - 11).

Intervjuene ble gjennomført med en viss avstand i tid. Intervjuet med politikeren fant sted allerede i november 2013. Grunnen til dette var at det var den vanskeligste informanten å fastsette tidspunkt med, og jeg så det som nødvendig å få sikret meg en tid tidlig. De to andre intervjuene ble utført i første uken av april 2014. Alle intervjuene ble tatt opp på båndopptaker med godkjenning fra informantene. Jeg anser ikke navnene til informantene mine som relevant for problemstillingen – kun deres posisjon i planprosessen – og har derfor valgt å anonymisere de. Men, siden posisjonene *er* beskrevet, vil dette være en indirekte personopplysning som gjør det mulig å identifisere deltakerne. Dette ble informantene gjort oppmerksomme på under intervjuet.

4.4 Analysens utførelse

Gjennom analysen av datamaterialet ønsket jeg å finne beskrivelsen av selve fenomenet planprosess. Men siden utgangspunktet for problemstillingen er kommunikatv planlegging ble det i lys av dette gjort valg for hva jeg ønsket å se etter i dokumentene. Sentralt sto selvfølgelig kommunikasjonen og beskrivelse av kommunikasjonen. Samtidig ønsket jeg å gjøre en analysen etter DIAD-modellens krav, og det ble således viktig å se etter beskrivelse av deltakere og forholdet mellom dem. Kategoriene jeg ønsket å studere i datamaterialet ble derfor:

Figur 6: Kategorisering av rådata

På denne måten ble datamaterialet fra både dokumentanalysen, observasjonen og intervjuene delt opp i enheter som kunne plasseres inn i disse kategoriene, som er basert på oppgavens teoretiske utgangspunkt. Ved å bruke slike kategorier har arbeidet med empirien i analysen blitt mer systematisk og strukturelt, og derfor enklere å bearbeide.

4.5 Analysens utgangspunkt

Min vitenskapsteoretiske forankring har vært med på å påvirke hva jeg ser som forskningsmessig interessant i analysen av dataen, og i min tolkning av disse, fordi vi kan ikke tolke og beskrive uten å samtidig også tillegge hendelsen en mening (Thagaard:2013). Siden store deler av det teoretiske grunnlaget til denne oppgaven er basert på teoretikeren Jürgen Habermas, som er en av de største representantene for den nyere Frankfurt-skolens kritiske teori, faller det seg naturlig at også oppgavens forståelse plasseres i det kritiske paradigmet. Innen denne retningen står fortolkning sentralt; den vektlegger ideologiavsløring og har et kritisk standpunkt til samfunnets etablerte strukturer (Thagaard:2013). Å stille krav til nøytralitet mente Habermas ikke var oppnåelig, fordi det ville implisere at forskningsprosessen var helt frigjort for samfunnsvitenskapelige interesser, noe som er umulig på grunn av vitenskapens iboende politiske karakter. Derfor blir forskningens oppgaven å gi en kritisk analyse av de negative forholdene i den konstruerte virkeligheten (Ryen:2012:38-39).

Med et kritisk-teoretisk standpunkt som avsats vil empirien være med på å bringe frem en analytisk tolkning av samfunnsforholdene, som påvirker planprosessen og personene jeg har forsket på. Fordi en i kritisk teori ønsker å se på prosessene som bidrar til at bestemte interesser fremmes på bekostning av andre, vil analysen ha et kritisk standpunkt til etablerte institusjoner og interesser i samfunnet som kan påvirke kommunikasjonen i planprosessen (Thagaard:2013:43). For eksempel vil oppgaven gjennom analysen av kommunikativ planlegging i planprosessen stille seg spørrende til om sosiale situasjoner er som de bør være eller hvordan sosiale forhold kan forbedres (Thagaard:2013). Siden oppgaven legger vekt på at kommunikativ rasjonalitet og dermed kommunikativ planlegging er idealet, vil kritisk teori som innfallsvinkel vise om praksisen lever opp til idealet.

Oppgavens ontologiske overblikk er at virkeligheten blir skapt gjennom kommunikasjon. Hvordan vi opplever verden, de forhold som vi skaper, og forståelser vi har som blir skapt gjennom interaksjon med andre, er essensielle. Kommunikasjon danner grunnlag for alle medmenneskelige forhold, som familie, venner, politiske interesser, og sosiale lag. Slik blir omverden meningsfull og virkelig, men samtidig legger kommunikasjon også til rette for utøvelse av makt, og dermed utviklingen av maktposisjoner og hierarkier. Kommunikasjon former vår virkelighetsforståelse, men dens kraft og påvirkningsmuligheter er langt større en enkeltindividet kan oppfatte eller forstå.

4.6 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

Ved å redegjøre for fremgangsmåten for datainnsamling, opplegget for analysen og tolkningen av resultatene kan jeg sikre at forskningsresultatene mine blir troverdige og pålitelige, og føre til oppgavens *reliabilitet* (Thagaard:2013). Ofte blir oppgavens reliabilitet knyttet til at andre forskere skal kunne finne samme resultat som meg, men fra et kritisk ståsted vil ikke dette være mulig, fordi virkeligheten blir tolket forskjellig. Likevel kan jeg ved å gjøre rede for de valgene jeg har tatt, ved for eksempel datainnhenting og teoretiske innspill, vise at jeg er åpen om hvordan forskningen er utført. Silverman (2011) kaller det for gjennomsiktighet når en tydeliggjør grunnlaget for fortolkningen ved å vise hvordan en har kommet frem til de konklusjonen en har i oppgaven. Gjennom dette metodekapittelet har jeg forsøkt å redegjøre for min forskningsprosess, og for datainnsamlingen slik at leseren har fått et fullstendig bilde av forskningen. I analysekapittelet kan bruken av direkte sitater fra intervjuene være med på å styrke påliteligheten fordi jeg viser hva som faktisk har blitt sagt, og dermed også hva som er mine tolkninger av hendelsen (Tjora:2012:203-205).

Om oppgaven er gjennomsiktig beror også på dens *validitet*. Er studiets faktiske undersøkelser lik dets framsatte mål? Altså, undersøker jeg hvorvidt planprosessen er kommunikativ gjennom den empirien jeg har samlet inn? Da jeg er interessert i å belyse de kommunikative aspektene ved én avgrenset planprosess, mener jeg at min involvering i prosessen under praksisoppholdet, intervjuene med involverte aktører, samt min tolkning av avisartikler og dokumenter som inngår i den prosessen jeg vil

beskrive, bidrar alle til å styrke oppgavens validitet. Empirien egner seg godt til å belyse alle de tre aspektene i DIAD-modellen. Mitt engasjement for oppgavens tema kan imidlertid påvirke min tolkning og dermed også resultatene. Thagaard (2013:203) sier at en forskers engasjement også kan betraktes som en ressurs, men bruken av kunnskapen må klargjøres. Dette er først og fremst viktig i denne oppgaven fordi den omhandler en planprosess jeg selv har vært en aktiv del av. Under mitt praksisopphold i Kristiansand kommune deltok jeg på flere møter til prosjektgruppen. Jeg jobbet aktivt med høringsuttalelsene og kartleggingen av tjenesteyting i Sørlandsparken. Jeg har derfor kunnskap om prosessen som jeg ikke ville hatt uten denne erfaringen, og som kan influere forskningen min positivt. Eksempler på dette var at jeg fikk lettere kontakt med informanter; jeg kunne stille presise spørsmål under intervjuene fordi jeg viste hva jeg var på utkikk etter, og jeg hadde enklere tilgang til dokumenter. Slik har jeg kunnet utvikle antakelser og spørsmål på forhånd og deretter lett etter personer eller hendelser som bekrefter eller avkrefter disse antakelsene. Samtidig kan en slik bakenforliggende kunnskap føre til forutinntatte meninger. Dette behøver ikke å være negativt så lenge jeg er åpen for at inntrykkene kan forandres underveis i prosessen. Videre har min teoretiske bakgrunn og ståsted innen kritisk teori lagt premisser for hva jeg ønsker å se etter, og hva og hvem jeg skal studere (Thagaard:2013:205).

I forskningsoppgaver som denne er omfanget noe begrenset, og jeg har derfor tatt avgjørelser på grunn av tid og plass som også vil påvirke generalisering for oppgaven. Eksempelvis har det kun blitt utført tre intervjuer, noe som vil si at disse intervjuene ikke kan være representative for den gruppen de tilhører, men om de har intern validitet det vil si at det jeg finner er gyldig for det som faktisk skjedde i prosessen jeg belyser. Intervjuene kan dermed, gi en beskrivelse av sin opplevelse i prosessen, og derfor et innblikk i kommunikasjonen. Alternativt kunne jeg intervjuet alle deltakerne i prosessen, men denne oppgaven ville likevel ikke vært generaliserbar nok til å gjelde andre planprosesser enn oppgavens.

Om casestudier kan generaliseres, har stadig vært en diskusjon i samfunnsvitenskaper⁷, og valgene jeg har tatt har påvirket oppgavens *generaliserbarhet*. Men de målene går ikke utover dette casestudiet. Ønsket er at oppgaven skal belyse den konkrete

⁷ Se for eksempel Flyvbjerg 2004

problemstillingen innenfor dette spesifikke caset. Casestudier som tester ut teorier i en gitt kontekst, slik jeg har gjort med DIAD-modellen, bidrar til en teoretisk generalisering, ved at teorien kan bekreftes, nyanseres eller falsifiseres, og videre utdypes i andre case. Jeg håper at oppgaven kan si noe om hvordan en kan tenke annerledes om kommunikasjonen i planprosesser, samtidig som målet ikke er at de problemer og løsninger jeg belyser i denne oppgaven skal kunne overføres til andre planprosesser. Til dette er hver enkelt planprosess for unik og kompleks.

4.7 Etske refleksjoner

I Norge stilles det etiske krav til utførelsen av masteroppgaver. Denne masteroppgaven er derfor blitt meldt inn til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste og følger deres retningslinjer (vedlegg 13). Det er spesielt viktig at man tar etiske vurderinger når man anvender kvalitativt forskning, fordi det da i større grad handler om spesifikke samfunnsfenomener, som personer, prosesser eller opplevelser, slik som denne oppgaven gjør. Informantene har blitt informert om at de kan trekke seg fra intervjuet også i ettertid. Ved bruk av lydopptak må etiske hensyn vurderes, med tanke på lagring av sensitive opplysninger. Det er viktig at disse blir slettet når oppgaven er levert inn. I kvalitativ forskning er man som oftest mer opptatt av teksten som produseres utav intervjuet, enn av den som intervjues (Tjora:2012). Jeg har derfor valgt å anonymisere informantene også i vedleggene, men på grunn av indirekte personopplysninger, slik som arbeidssted, kan de bli gjenkjent. Informantene har derfor blitt tilbudt sitatsjekk. Ved observasjon var det viktig at deltakelsen min ble kjent, og min rolle hos dem. Selv om jeg var åpen om min funksjon på praksisplassen, vil en forskningsoppgave aldri være helt åpen. Som jeg drøftet tidligere i kapittelet var det i mitt tilfelle en utfordring å finne en balanse mellom å være deltaker og observatør.

4.8 Metodens oppsummering

I dette kapittelet har jeg vist hvilke metoder jeg har benyttet meg av for å finne svar på oppgavens problemstilling. Gjennom observasjon fra mitt praksisopphold, intervju av tre sentrale deltakerne i planprosessen, og dokumentanalyse av plandokumenter og avisartikler, ønsker jeg å legge grunnlaget for en deskriptiv undersøkelse. Målet med oppgaven er ikke at den skal kunne overføres til andre planprosesser, men at det skal

kunne fortelle noe om hva som kan være vanlige utfordringer for å oppnå en kommunikativ planprosess i Norge, basert på ett casestudie. Oppgaven er skrevet innen en kritisk teoretisk tolkning, basert på Jürgen Habermas. Dette ståstedet har vært med på å forme oppgavens metode og forskningsdesign, men vil samtidig legge grunnlag for videre teoretiske innganger og analyse.

5 Analyse

Analysen er valgt å bygges opp etter Innes og Booher sin DIAD-modell, som et verktøy for å gi den struktur. Modellen er så blitt videreutviklet for å tilpasses denne spesifikke oppgaven. Stegene vil derfor avvike noe fra originalen. I metodekapittelet viste jeg til fremgangsmåten for å finne svar på problemstillingen min med denne analysen. Det teoretiske kapittelet belyste hva kommunikativ planlegging er og hvordan modellen er oppbygd. Disse kjennetegnene vil bli brukt konsekvent gjennom analysen av modellens steg. Teorien kan vise oss at kommunikativ planlegging er sammensatt, og at det derfor ikke finnes noen eksakt oppskrift. Likevel vil jeg gjennom analysen granske planprosessens kommunikative ståsted sammenlignet med idealet. Jeg har valgt å legge et klart fokus på Habermas sin teori ettersom jeg er enig med Tewdwr-Jones og Allmendinger (1998:1978 i Harvold:2002:372) om at kommunikativ rasjonalitet ikke kan diskuteres stykkevis, da teorien legger til grunn et helhetlig, grunnleggende verdisyn som best følges i sin helhet.

5.1 Diskursen om Sørlandsparken

For å kunne si noe om planprosessen er kommunikativ, ønsker jeg første å legge frem min oppfatning av diskursen om Sørlandsparken. I bakgrunnskapittelet viste jeg et kort tilbakeblikk på selve Sørlandsparkens historie. Helt fra starten av har debatten om beliggenhet, nødvendighet og funksjon vært en del av diskursen. Jeg vil hevde at de som jevnlig leser lokalavisen vil legge merke til hvor ofte diskusjoner om Sørlandsparkens eksistens blir tatt opp. På grunnlag av dette, og mine empiriske observasjoner, kan jeg si at det eksisterer i diskursen en bakenforliggende kontekst om at Sørlandsparken er et problem.

I planprosessen *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken* skal Kristiansand kommune tydeliggjøre hva området Sørlandsparken skal være regulert til. For kommunen handler diskursen om å legge begrensninger på parkens omfang, hvilke miljøkonsekvenser økt omfang i parken kan føre til – som, eksempelvis, økt trafikk og ferdsel utenfor bysentrum – og hvordan økt omfang av tjenesteyting og kontor vil ramme Kvadraturen. Kristiansand kommune må balansere ønsket om en attraktiv,

næringsvennlig kommune samtidig som den vil ha et levende bysentrum og må ta hensyn til omkringliggende sentre, som for eksempel Lillesand.

Denne oppgaven tar samtidig for seg et mer omfangsrikt syn på diskursen, der et bakenforliggende spørsmål om hva Sørlandsparkens rolle i Kristiansandregionen egentlig skal være, står sentralt. De forskjellige oppfattelsene strekker seg lengre enn ulike syn mellom planmyndigheter og politikere, og mellom selve deltakerne i denne planprosessen. Kvadraturforeningen og Sørlandsparken Næringsforeningen fremstår som to motpoler i denne diskursen og de har en tydelig ulik oppfattelse av hva Sørlandsparken er for Kristiansand. Gjennom mine observasjoner i kommunen kom det frem en frustrasjon over differansen mellom hva planmyndighetene anbefalte og hva politikerne godkjente, men også at det var en generell motstand mot Sørlandsparken blant planleggerne. For eksempel mente planleggerne at Kristiansand er en småby, mens politikerne strever etter å oppnå status som storby. Dette viser oss at også innad på styringsnivået eksisterer det grunnleggende forskjellige oppfattelser, slik som det er mellom deltakerne i referansegruppen. I lys av dette mener jeg at denne planprosessen kan betegnes som en konflikt. Diskursen om Sørlandsparken har over lang tid vært omdiskutert, konfliktfull og preget av uenigheter. Uenighetene har ikke kun hatt et overordnet fokus på Sørlandsparken sin rolle, men også på et detaljert nivå om hva som skal ligge der, hva som skal være godkjent, og hva parken betyr for innbyggerne i Kristiansand.

Utgangspunktet for å beskrive diskursen Sørlandsparken innledningsvis i analysen, er for å vise at planprosessen *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken* er en reguleringsplan som omhandler en mye større diskurs enn den nedskrevne. Diskursen om Sørlandsparken er konfliktfull og de ”store” punktene i prosessen er på et høyere, overordnet nivå enn deltajepunktene i denne planprosessen. Deltakernes syn på diskursen, og deres rolle i den, vil jeg beskrive nærmere ved bruk av DIAD-modellens første krav til mangfold. Samtidig er det viktig å presisere at definisjonen av hva prosessen handler om, avgjør også hvem som fremstår som berørte deltakere. Å skulle vurdere om relevante deltakere er tatt med, avhenger av hva Kristiansand kommune, og hva jeg, mener saken handler om, men også hvem som melder sin interesse.

5.2 Krav 1: Mangfold av deltakere og interesser

Innes og Booher (2010) legger vekt på at det må være et mangfold av deltakere i en planprosess for å oppfylle DIAD-modellens steg ved karaktertrekk for deltakerne. Dette kjenner vi igjen fra Habermas sine krav til at alle perspektiver må være inkludert for at man skal kunne oppnå kommunikativ rasjonalitet. En kjerne i kommunikativ planlegging er å inkludere deltakere som blir berørt av den. Kravet står derfor svært sentralt i en analyse av den kommunikative planleggingen i casestudiets planprosess. For at planprosessen skal romme et mangfold av deltakere sier DIAD-modellen at den må inneholde deltakere som ikke bare er direkte påvirket av planen, men også de som kan bli indirekte påvirket, eller de som bare trenger informasjon og kunnskap om planen.

5.2.1 Hva er en aktiv deltaker?

For å kunne si noe om det finnes et mangfold av deltakere vil jeg først se på hvem jeg mener er reelle deltakere i denne planprosessen. I plan- og bygningsloven står det at ”berørte enkeltpersoner og grupper skal gis anledning til å delta aktivt i planprosessen” (§16:2008). Dette kan tyde på at definisjonen av deltakere i en planprosess etter plan- og bygningsloven, er de som blir berørt av planen og på denne måten blir direkte aktive i prosessen. Likevel gir ikke loven noen klare retningslinjer på hvem disse berørte er. Det har derfor blitt opp til planmyndighetene i hver enkelt plan å avgjøre dette, men direkte deltakelse og offentlighet er i dag lovpålagt etter plan- og bygningsloven (Falleth m.fl.:2010).

Etter plan- og bygningsloven vil deltakere som har fått informasjon, og som har meldt sin interesse gjennom høringsuttalelser, være deltakere av planprosessen. Som vi så, er plan- og bygningsloven bygget opp slik at det vil ved høring være mulig å sende inn en uttalelse, som deretter vil bli sendt videre til politikerne etter behandling hos plan- og bygningsetaten, i dette tilfelle plangruppen. Kommunikasjonen deltakerne har etter høringsmuligheten med planmyndighetene om sitt budskap vil derfor være meget begrenset og kan ikke kvalifiseres som en dialog eller en toveiskommunikasjon. Loven setter ingen krav til videre kommunikasjonen eller tilbakemelding. Vi kan derfor si at deltakere som er aktive i en planprosess innenfor det som er lovpålagt i plan- og bygningsloven, har også rolle som deltaker innenfor informerende kommunikasjon. Selve høringsmuligheten kan ses på som en mulighet

til etisk-politisk diskurs, men siden muligheten er lovpålagt, vil den også kunne beskrives som en del av den juridiske diskursen. Deltakerne får ytre sin argumentasjon på bakgrunn av et det bindende lovverket i systemet, men utenom kravet til ingen deltakeravgrensning oppfyller ikke denne lovpålagte muligheten de andre diskurskravene til Habermas.

KS⁸ *idehefte* (2013) om hvordan man skal involvere innbyggere beskriver høring og offentlig ettersyn som konsultasjon fremfor informasjon, men dette er jeg uenig i. En høring kan fungere som en konsultasjon, men kommunikasjonsteorien vil si oss at kommunikasjonen ofte er enveis og informerende. Planleder beskriver medvirkningstiltaket etter loven slik: ”det er en toveiskommunikasjon, men ikke en dialog i den forstand at man prater. Og de har ikke krav på å få tilbakemeldinger og drøftelser rundt synspunktene, men det opplever jeg at referansepartene har.” (Intervju planleder:07.04.14). Som planleder sier så eksisterer det ingen dialog eller krav til tilbakemelding. Det blir således feil å kalle denne medvirkningsmuligheten for toveiskommunikasjon. Derfor mener jeg at kommunikasjonen kun vil være informerende, og ikke del av en toveiskommunikasjon som bunner ut i en faktisk dialog.

Da planprogrammet var på høring, kom det inn tjueen høringsuttalelser. Av disse uttalelsene var sju innspill fra offentlige institusjoner, som Fylkeskommunen, Fylkesmannen og Statens vegvesen. Her inkluderes også offentligeide Kristiansand Næringssselskap (KNAS) som er en referansepart. Utover Næringsforeningen i Kristiansandsregionen og Kvadraturforeningen og de nevnte ovenfor fra det offentlige, kom de resterende høringsuttalelsene fra direkte eller indirekte deltakere i Sørlandsparken. Dette gjaldt deltakere som vil bli påvirket av planprosessen fordi de er næringsdrivende eller grunneiere i Sørlandsparken, eller representerer andre næringsinteresser i området, som Dyreparken og omkringliggende boligområder. Høringsuttalelsene til planprogrammet var preget av engasjement for Sørlandsparkens fremtid, snarere enn kommentarer til selve planprogrammet. Dette viser oss at det er et stort engasjement for prosessen, og at det er mange deltakere som ønsker en dialog med Kristiansand kommune utover det fastlagte. For at en deltaker likevel skal ha en reell, aktiv rolle i en planprosess, har jeg valgt å ta utgangspunkt i at

⁸ KS er Kommunesektorens organisasjon

kommunikasjonen til planmyndigheten må være basert på interaksjon fremfor informasjon. DIAD-modellen krever at deltakerne må være en direkte del av planprosessen, og dermed også aktive i kommunikasjonen. Følgelig vil ikke deltakere under den lovpålagte medvirkningsmuligheten kvalifiseres som reelle diskursdeltakere. Når kommunikasjonen skal bestå av produksjon og utveksling av mening, setter dette premisser for en toveiskommunikasjon mellom deltakere (Schwebs & Østbye:2013). De reelle deltakerne i denne planprosessen vil derfor være de som er på et høyere medvirkningsnivå, slik som en referansegruppe.

Etter Habermas sine diskurskrav skal alle deltakere som har meldt sin interesse inkluderes. En deltakeravgrensning er ikke gyldig, og derfor vil heller ikke en avgrenset referansegruppe kunne være representativ for en offentlig mening (Allmendinger:2009). I diskusjonen om deliberativ politikk mener Habermas (1999a) at i politiske prosesser skal det dannes offentlige meninger på bakgrunn av relevant informasjon og gode grunner, hvor alle har anledning til gjøre sine interesser gjeldene. Samtidig vil referansegruppens deltakere representere et mangfold av perspektiver i tråd med Habermas sin kommunikative rasjonalitet (Innes & Booher:2010:36). Vi kan videre begrunne at referansegruppen opprettholdt mangfoldet, da det ikke fantes noen form for deltakeravgrensning i høringsfasen for Sørlandsparken. Avgrensningen i referansegruppen kan også være et resultat av at deltakerne utgjør representative perspektiver, som gjennom argumenter for sine ståsteder inkluderes.

Innes og Booher (2010) betegner en inkluderende strategi som nødvendig for at planlegging skal fungere. Planprosessen i Sørlandsparken har lagt opp til videre medvirkningstiltak, slik som en referansegruppe, og samsvarer derfor med kravet til en inkluderende strategi. Dannelsen av referansegruppen kan tyde på at planmyndigheten ønsker en høyere grad av medvirkning utover det lovpålagte, og kan med det gi større mulighet til en bredere interaksjonskommunikasjon med deltakere som de anser som sentrale for diskursen. Denne muligheten øker også sannsynligheten for at det oppstår en toveiskommunikasjon der deltakerne blir mer aktivt involvert. Dette kommer frem i planprogrammet hvor det står beskrevet under informasjon og medvirkning at det i tillegg til lovens krav til medvirkning vil holdes informasjonsmøter og dialog med referansepartene (Kristiansand kommune:2013).

Videre beskrives det hvem disse deltakere skal være. På mange måter blir det derfor her også stadfestet hvem de offisielle deltakerne i planprosessen er, fra planmyndighetenes perspektiv. Jeg har derfor valgt å betegne deltakerne i referansegruppen som de reelle deltakerne i denne planprosessen og i den kommunikative handlingen.

5.2.2 Deltakerne i planprosessen

Deltakerne må representere identifiserbare interesser eller målgrupper slik at man vet hvem de snakker for og rapporterer til; således kan deres krav anses som legitime (Innes & Booher:1999:418). Jeg vil her gi en introduksjon av hvem de reelle deltakerne i planprosessen er (ut ifra deres høringsuttalelser) og peke på interesser, kunnskap og perspektiver for å bedre kunne bedømme om de representerer et mangfold.

I følge plan- og bygningsloven (2008), § 5-3., er regionalt planforum et forum for å kartlegge og samordne statlige, regionale og kommunale interesser. I denne planprosessen har Kristiansand kommune valgt å kalle de offentlige deltakerne i referansegruppen for planforumet, og jeg går ut ifra at den skal ha samme funksjon som beskrevet for et regionalt planforum. De offentlige aktørene Fylkeskommunen i Vest-Agder, Fylkesmannen i Vest-Agder og Statensvegvesen er de tre partene som planprogrammet definerer som planforum i referansegruppen (Kristiansand kommune:2013). Ut ifra deres høringsuttalelser er det ikke mulig å se at de har noen klart definerte meninger om selve diskursen Sørlandsparken, men jeg kan allikevel si noe om deres perspektiver, kunnskap og interesser. Planforumet skal sørge for at offentlige interesser blir fulgt opp, for uten en enighet mellom disse deltakerne blir det vanskelig å få planen igjennom. Forumet besitter også mye kunnskap om hvilke andre, gjeldende planer som må følges i denne planprosessen. Denne kunnskapen kan lede an til en mer ryddig planprosess uten usikkerhet og dispensasjoner i ettertid, slik som resultatet ble av planen for Sørlandsparken fra 2005.

Statens vegvesen representerer interessen for trafikale konsekvenser i Sørlandsparken, og dermed kunnskap om hva, for eksempel, økt trafikk kan føre til. I høringsuttalelsen deres kommer det også frem at dette markerer deres interesse og kunnskap i planprosessen (Vedlegg 5). I diskursen Sørlandsparken vil de kunne være opptatt av

at området skal ha en bærekraftig utvikling, med tanke på hva økende transportpågang vil bety for regionen.

Fylkesmannen i Vest-Agder har som interesse å overvåke at kommunens arbeid er i samsvar med departementenes lovverk. De utgjør derfor en viktig interesse for kommunen, fordi fylkesmyndighetene kan fremme innsigelser mot planen og dermed stoppe den⁹. Fylkesmannen har således en makt som overstyrer de andre deltakerne i referansegruppen, og stiller derfor med andre premisser. Deres kunnskap og interesser vil i denne planprosessen være tilpasningen av planen til overordene nasjonale og regionale føringer, og de legger spesielt vekt på konsekvensutredningers betydning (Vedlegg 3). Fra tidligere prosesser har Fylkesmannen brukt innsigelsesretten til å stanse utvidelser i Sørlandsparken. Dette kan bety at Fylkesmannen er mer restriktiv til utvidelse av Sørlandsparken enn Kristiansand kommune.

Vest-Agder Fylkeskommune har som interesse og kunnskap å ivareta regionale interesser i hele fylket. De har også overordnet ansvar for kollektivtrafikken i fylket. I høringsuttalelsen legger de spesielt vekt på Sørlandsparkens funksjon i regional sammenheng og hvordan en godkjennelse av tjenesteyting vil påvirke Kristiansand sentrum og omkringliggende sentra (Vedlegg 4). Et slikt fokus kan føre til at Vest-Agder fylkeskommune ønsker at planprosessen skal begrense utviklingen i Sørlandsparken.

I tillegg til disse tre offentlige deltakerne i planforumet er også *Lillesand kommune* en referansepart. Lillesand er en av de omkringliggende sentrene som kan bli indirekte påvirket av bestemmelser i planen, og østre del av parken ligger innenfor Lillesand kommunes grenser. At de er tatt med i referansegruppen, kan ha bakgrunn i at de skal representere sine interesser og kunnskap om denne påvirkningen. Dette legger de også selv sterk vekt på i sin høringsuttalelse, hvor deres interesse for at det ikke skal åpnes for tjenesteyting i Sørlandsparken, er tydeliggjort: ”Lillesand sentrum vil bli konkurranseutsatt dersom det åpnes opp for tjenesteyting i Sørlandsparken” (Vedlegg 6). Til forskjell fra planforumet gir Lillesand kommune klarere uttrykk for sin mening og ønske med planprosessens utfall.

⁹ ”Fylkesmannen skal sikre at kommunale vedtak i plan- og byggesaker er i samsvar med gjeldende lovverk. Innsigelse mot en arealplan betyr at bystyrets myndighet til å vedta planen bortfaller.” (Klima- og Miljødepartementet:2013b).

De resterende fire deltakerne er næringsorganisasjoner. *Kristiansand næringssselskap (KNAS)* er næringsutviklere i Agder-regionen, og jobber hovedsakelig med utvikling av nye tomteområder for næring. KNAS er et heleid, kommunalt selskap som jobber med forvaltning av kommunens næringseiendommer. Selskapet eier flere områder i Sørlandsparken og Kvadraturen. KNAS vil ha kunnskap om, og interesse i, å sikre sine tomter og et levende næringsliv i Kristiansand. Perspektivene deres på den pågående planprosessen er at Kvadraturens utfordringer bør ivaretas på andre måter enn å legge restriksjoner for virksomhetene i Sørlandsparken. De skriver at arbeidstakerne i Sørlandsparken har behov for ulike tjenesteytinger. Derfor er det ikke fornuftig å styre samtlige tjenesteyting til Kvadraturen og omegn. Videre skriver de at restauranter og kafeer er naturlige funksjoner som følge av kjøpesentre. Samtidig ønsker de ikke utvikling av et restaurantmiljø som vil være i konkurranse med Kvadraturen og Lillesand – som også bør ha den konsentrerte delen av kulturell utvikling. KNAS støtter derfor restriktive holdninger til tillatelse av, for eksempel, kino, teater og beslektede virksomheter (Vedlegg 8).

Næringsforeningen i Kristiansandsregionene er en overordnet næringsforening som skal fremme næringslivsinteresser, og sikre at regionene har kvalitetene som gjør at folk ønsker å leve og bo der. De skal være aktive innen samfunnsdebatter angående Kristiansandsregionen, og skal arbeide for å skape vekst i regionen. Næringsforeningen i Kristiansandsregionene representerer bedrifter i hele Agder, og også i Sørlandsparken og Kvadraturen. På lik linje med KNAS har Næringsforeningen kunnskap om og interesse av å utvikle et sterkt og rikt næringsliv i regionen. Som pådriver for næringsliv er det viktig for dem at restriksjoner i Sørlandsparken minimeres, slik at utviklingen kan fortsette. Deres perspektiv på planprosessen er at både Sørlandsparken og Kvadraturen må være attraktive for næringslivet og innbyggerne. De ser det som naturlig å opprettholde et forholdsvis bredt spekter av tjenester rettet mot ansatte i parken, som for eksempel helsetjenester. Bevertning er også en naturlig del av et kjøpesenter, men man bør konsentrere kulturell utvikling mot Kvadraturen. I tillegg påpeker Næringsforeningen i Kristiansandregionen at de syns det er vanskelig å skulle være restriktive med tanke

på kontoretablering i Sørlandsparken når det ikke føres samme linje ovenfor Lauvåsen, Korsvik og Strømsheia¹⁰ (Vedlegg 7).

Kvadraturforeningen er en interesseorganisasjon for bedrifter som holder til i Kristiansands sentrum, Kvadraturen. De representerer cirka 340 næringsdrivende innenfor bykjernen. Organisasjonen skal jobbe for bedriftenes interesser, og for å styrke Kvadraturs posisjon som landsdelssenter. Kvadraturforeningen er aktiv deltager i diskursen om Sørlandsparken, og ønsker ikke å trekke handel bort fra sentrum. I sine høringsuttalelser krever de at Kvadraturen i fremtiden får enerett til all virksomhet innen opplevelseskultur, videre offentlig satsning, og tjenesteyting utover det som finnes i dag (Vedlegg 2). Som næringsinteresseorganisasjon i Kristiansand sentrum vil de dermed ha interesse for, og kunnskap om, å fremme og styrke næringslivet i Kvadraturen. Deres kompetanse kan være hva slags betydning reguleringsplanen vil ha for sentrum. Kvadraturforeningen bringer fram perspektivet til planprosessen om å tydeliggjøre at overordnede planer påpeker viktigheten av etableringsforbud utenfor by og tettsteder, samt at Sørlandsparken skal være et avlastningssenter for Kvadraturen. De mener det er mot all hensikt og intensjon i lovverket å åpne for generell tjenesteyting i Sørlandsparken. De ønsker at den nye planen skal være påpasselig med å tillate nye innholdsområder i Sørlandsparken som vil forverre konkurransesituasjonen for Kvadraturen (Vedlegg 2).

Sørlandsparken Næringsforening ble stiftet i 1996 og er en videreføring av selskapet som het Randesund industriforening. Selskapet er eid av parkens bedrifter og har som hovedoppgave å ”fremforhandle fordelsavtaler på vegne av medlemmene, arrangere medlemsmøter rundt aktuelle temaer, være et knutepunkt for informasjon, samt en aktiv pådriver for gode rammebetingelser gjennom sin kontakt med offentlige instanser og politiske miljøer” (Sørlandsparken:2014). Næringsforeningen skal arbeide for tilrettelegging for sine medlemmer. På bakgrunn av dette vil det være ønskelig for dem å åpne for tjenesteyting, og fjerne restriksjoner angående kontorformål og parkering. Tjenesteyting og kulturtilbud, som er de ”store” punktene i denne planprosessen, kan være viktige for foreningen å få godkjent, for å skape bredt mangfold i parken, økt vekst og tiltrekningskraft (Vedlegg 1). Kunnskapen

¹⁰ Lauvåsen, Korsvik og Strømsheia er tre nye områder øst i Kristiansand, i nær beliggenhet til Sørlandsparken, som alle nylig har fått godkjent kontorutbygging.

Sørlandsparken Næringsforening kan bidra med inn i denne planprosessen er deres kjennskap til næringslivet i parken, og selve området. Som næringsforening for planområdet er det i deres interesse at området ikke blir for strengt regulert, slik at det er lettere for nye næringer å etablere seg her. Perspektivet deres på planprosessen er at det ikke skal legges restriksjoner på parkering, kontoretablering og tjenesteyting i parken. De anser tjenesteyting som en naturlig del av en næringspark på denne størrelsen (Vedlegg 1). Interessen og kunnskap de representerer er Sørlandsparken. De kan bistå og argumentere for utvikling og behov i Sørlandsparken i referansegruppen. Sørlandsparken Næringsforening er også en god representant for flerfoldige av de andre deltakerne som sendte inn høringsuttalelser i høringsrunden. Mange av uttalelsene fra næringsdrivende i Sørlandsparken hadde samme budskap, og de er medlemmer i Sørlandsparkens næringsforening. Vi kan derfor si at de kommer fra det samme nettverket og at Sørlandsparken Næringsforening kan fungere som en vaktbikkje for disse interessentene (Falleth m.fl.:2010).

5.2.3 Deltakernes ståsted i diskursen Sørlandsparken

Disse åtte deltakerne representerer ulik kunnskap og interesser, og blir enten indirekte eller direkte berørt av planprosessen. Derfor kan vi si at referansegruppen inneholder et mangfold av deltakere. Innes og Booher (2010) legger spesielt vekt på at nøkkeldeltakerne må være aktive i diskursen for at det skal kunne oppstå kommunikativ rasjonalitet, slik som direkteberørte Sørlandsparken Næringsforening vil være. Samtidig er det en del av denne prosessen at en nedsetter en gruppe for så å erfare at det er deltakere som mangler. Dette oppstår gjerne som følge av at mer informasjon og kunnskap utover i prosessen vil gi et bedre innblikk i hvilke forhold som vil bli berørt. Jeg fikk selv erfare det gjennom observasjon i plangruppene, hvor Kvadraturforeningen først ble deltaker i referansegruppen etter at forslaget til planprogram var sendt ut på høring, og plangruppen tok en ny diskusjon om deltakerperspektivet. På grunnlag av høringsuttalelsen til Kvadraturforeningen ble de inkludert som deltaker. Kvadraturforeningen representerer en gruppe deltakere som vil bli indirekte berørt av planprosessens utfall, og deres medvirkning er derfor viktig for mangfoldet av interesser, samtidig som de fremstiller perspektiver som er ulikt fra, for eksempel, Sørlandsparkens Næringsforening.

Fordi deltakerne i referansegruppen markerer forskjellige interesser og ønsker, kan vi fordele dem på ulike nivåer i en skala etter hva de ønsker å oppnå under planprosessen. Skalaen vil da romme spennet mellom at Sørlandsparken skal få fullt frislipp til å vokse og etablere nye næringer, eller om parken må begrenses slik at omkringliggende bysentrum blir ivaretatt. Kristiansand kommune, Lillesand kommune, Fylkesmannen i Vest-Agder og Fylkeskommunen i Vest-Agder vil alle ha et levende sentrum, men ser nytten av en handelspark. De vil erkjenne behovet for en attraktiv kommune som tiltrekker seg forbrukere og næringer. Samtidig vil alle disse aktørene beholde et levende bysentrum, som jo er viktig for at en kommune skal være attraktiv. De må også ta hensyn til bærekraftig utvikling, da det beregnes at utførelse av tjenester i fremtiden må være biluavhengig. Med bakgrunn i dette vil de fire aktørene regulere Sørlandsparken mellom frislipp og begrensnings, fordi de har behov for Sørlandsparken til å tiltrekke seg store bedrifter, slik som IKEA. Samtidig må de regulere Sørlandsparken i forhold til å beholde et attraktiv bysentrum, og for å bli en bærekraftig region.

Kvadraturforeningen vil jobbe for at Sørlandsparken blir sterkt begrenset for å beskytte sine interesser i Kristiansand bysentrum, samtidig som de vil forhindre videre handelslekkasje. Sørlandsparken Næringsforening vil ha fullslipp i Sørlandsparken slik at de kan tiltrekke seg nye næringer og videreutvikle handelsområdet. De to andre overordnede næringsorganisasjonene kan sies å ønske å beskytte Kvadraturen samtidig som de vil ha en attraktiv næringskommune med forutsigbare rammebetingelser. Dette innebærer at de ønsker et frislipp på de fleste punktene i planen og i liten grad ønsker å begrense Sørlandsparken. Ut ifra dette kan vi hevde at deltakerne representerer ulike perspektiver i diskursen. Noen vil ha en overordnet interesse av å balansere utviklingen, andre vil begrense utviklingen, mens ytterligere flere vil ha full utvikling av området Sørlandsparken. En slik deling av deltakerne er ikke naturlig, men er en faktor som har oppstått fordi prosessen har produsert den. Dette kan forklares nærmere ved hjelp av figuren under.

Figur 7: Oversikt over deltakerståsted i diskursen

I figuren har jeg forsøkt å plassere deltakerne på skalaen, fra fullt frislipp (grønt) og gradvis bortover til full begrensning (rødt). De forskjellige perspektivene er plassert i forhold til den aktuelle planprosessen for enklere å kunne diskutere om disse representerer et mangfold. Denne type posisjonering er basert på aktørenes perspektiver, samt meninger de tar med seg inn i prosessen og som har blitt produsert av den. Ståstedene er også et resultat av hvordan planprosessen er definert. De bestemte målene plasserer deltakerne, mens andre definisjoner kunne ha ført til andre ståsteder. På denne måten har planprosessen vært med på å produsere deltakerståstedene, fordi det er gjennom kommunikasjon (planprogrammet) at forståelsen blir produsert. Hadde for eksempel et overordnet mål vært å definere Sørlandsparkens rolle i regionen, ville ikke deltakerståstedene vært de samme. Videre kan disse ståstedene også forandres gjennom en autentisk dialog.

5.2.4 Representativt mangfold av deltakere

Utvalget av deltakere i diskursen må altså bestå av varierte interesser og perspektiver der ingen er ekskludert (Innes og Booher:2010). Som jeg diskuterte tidligere har det allerede skjedd en utvelgelse av hvilke deltakere som skal ha en mulighet til interaksjonskommunikasjon med Kristiansand kommune. Spørsmålet blir om dette kan forsvares dersom gruppen representerer mangfoldet? I referansegruppen er næringslivet og dermed markedet godt representert, men for at det skulle kunne kategoriseres som et mangfold av deltakere, ville det ideelle vært også deltakelse fra innbyggere som kunne representert kunnskap og interesser fra hverdagslivet. Planleder i denne prosessen fra Kristiansand kommune belyser dette dilemmaet. På spørsmålet om referansegruppen representerer et mangfold sier han at,

”nei det vil jeg ikke si. Jeg vil si at den opprinnelig kanskje representerte interessentene i Sørlandsparken. Nå har vi kanskje fått en gruppe som er noe videre. Da burde vi hatt mange flere aktører med oss, hvis vi faktisk skulle vise at vi skulle dekke veldig bredt.

Da kan du jo trekke inn forbrukerrepresentanter, for eksempel. Alle de som bruker Sørlandsparken – de er ikke representert – og de ville vært en viktig gruppe å hatt med dersom vi hadde ønske om å hatt det du kaller et mangfold. Det er sikkert andre grupper også, hvis vi skulle diskutert, som ville blitt tatt med dersom vi skulle hatt en bredest mulig tilnærming til det. Da hadde det vært naturlig å tatt med seg andre grupperinger. For eksempel har planen mye å si for transport, så kanskje miljøvernorganisasjoner og folk som er involvert i transportspørsmål ville vært naturlige interessegrupper der. Vi måtte jo sikkert hatt en mye bredere runde hvis vi skulle representert mangfold. Derfor vil jeg si at sånn gruppa er nå, selv om den er utvidet [med henhold til Kvadraturforening], vil den ikke representere mangfoldet sånn i det store bildet” (intervju planleder:07.04.14)

Som vi ser mener planleder at det ikke eksisterer et fullt mangfold, men han beskriver også hva slags virkninger han tror et bredt mangfold kunne ha hatt på planprosessen:

”ja, iallfall for å kunne belyst saken best mulig. Det hadde jo belyst saken på en bedre måte og hadde nok skapt større forståelse generelt for problemstillingene. For det er jo det som er litt av utfordringen, jo mer vi jobber, jo mer vet vi og mer informasjon får vi. Og jo bedre beslutningsgrunnlag har vi. Det vi holder på med har vi jo hele tiden fortløpende utfordringer med å kommuniserer hva, hvorfor og hvordan til folk(...)Sånn sett så tror jeg jo at det er ganske mange som hadde hatt mer informasjon, vært bedre opplyst og hatt mer oversikt over problemstillingen hvis det hadde hvert brukt mer tid og ressurs på medvirkning” (intervju planleder:07.04.14).

Planleder sier altså at det eksisterer ikke det ideelle mangfoldet av deltakere, som kanskje Habermas ser for seg for i politisk viljedannelse. Et bredere mangfold av deltakere kunne hatt positiv innvirkning på planprosessens legitimitet og kvalitet. Det kunne også skapt en bedre forståelse blant innbyggerne i Kristiansand generelt. Planleder sier at bredere mangfold ville belyst saken bedre, men han utdyper heller ingen ting om dette er ønskelig. Som tidligere nevnt, hevder Pløger (2013:14) at medvirkning som regel benyttes for å utveksle informasjon, men sjeldent til å ”utvikle nye ideer, starte nye diskusjoner eller utøve (selv) kritikk”. Hvis planmyndighetene ikke ønsker en diskusjon og et bredt mangfold vil dette påvirke den kommunikative rasjonalitet, og i verste fall ødelegge for samarbeidet.

Forester (2006) mener det er viktig at en planlegger ønsker å forstå deltakernes forestillinger om hva som er mulig og hva som står på spill for dem. Hvis en planlegger skal være moderator, forhandler og megler (Amdam:2012), må også planlederen og plangruppen ønske bredde og forståelse. Som planleder i denne prosessen selv poengterer, ville et bredere mangfold belyst saken bedre og skapt større forståelse. Siden de har valgt å ikke inkludere deltakere som kunne skapt dette

rommet for forståelse, kan det tyde på at denne planprosessen akkurat er i en slik situasjon som Pløger (2013) beskriver, der det ikke er ønskelig å utvikle nye ideer eller starte nye diskusjoner. For å oppnå dette, burde det vært gjort en større jobb med å inkludere deltakere som ikke tilhører næringslivet eller systemet. I praksis kan dette være vanskelig å få til utover den lovpålagte høringsfasen, nettopp på grunn av tid og ressurser. Samtidig er sitatet fra planleder et eksempel på at motivasjonen til planmyndighetene ikke er tilstede for en slik prosess.

Å skulle få til en medvirkningsprosess der alle deltakere som melder sin interesse blir involvert på et høyere kommunikasjonsnivå enn høringsnivået, er vanskelig. Utfordringene for å få et mangfold av deltakere i denne planprosessen kan deles inn i to: den første utfordringen bygger på Habermas sin utopi. I følge teorien hans burde alle som sendte inn høringsuttalelse vært aktive i en videre dialog og medvirkningsprosess. Men å samle tjueen deltakere til en konstruktiv diskurs vil være så si umulig. Ikke bare fører det til store utfordringer knyttet til tid og ressurs, slik som planleder beskrev, men det vil også være vanskeligere å holde i gang diskursen uten at den går over i konflikt. Den andre utfordringen oppstår fordi, som planleder sier, det finnes blant annet forbrukere og miljøinteresserte som kunne vært inkludert for å få et bredt mangfold. Disse har ikke meldt sin interesse til planprosessen, og ville derfor for Habermas heller ikke vært en del av den kommunikative handlingen. Deltakerne i diskursen må ønske å være der for at det skal bli en reell kommunikativ handlingsprosess, men at ikke flere deltakere har meldt sin interesse kan også skyldes kommunens kommunikasjon rundt prosessen. Det kunne ha oppstått et større mangfold av deltakere, dersom den hadde blitt utvidet til å inkludere diskusjon om annet enn de fire punktene (s.10) satt opp i planprogrammet. Punktene er formaliserte og tekniske, men en annen formulering eller utvidet målsetting kunne engasjert en mye bredere form for deltakelse. Således er kommunikasjonen i planprogram også med på forme hvilke deltakere som vil melde sin interesse. Hadde ønsket virkelig vært et bredt mangfold og en bred diskusjon ville en mer åpen og folkelig kommunikasjon engasjert langt flere.

For at en kommunikativ planprosess skal være legitim, må nøkkeldeltakere være inkludert. Uten disse sier Innes og Booher (2010) at det er uetisk å fortsette, og at enighet heller aldri vil bli gyldig. Selv om ikke alle deltakere er inkludert i

planprosessen har planen tatt hensyn til forskjellige synspunkter og fått dekket et vidt spekter av interesser, kunnskap og perspektiver. Deltakerne er eksplisitte i deres ståsted og perspektiver, og de er derfor lette å identifisere. Dette kan være med på hindre skjult makt i prosessen og bidra til at prosessen anses som legitim.

5.2.5 Er det et mangfold av deltakere og interessenter?

Etter DIAD-modellens krav til mangfold av deltakere og interesser har jeg prøvd å drøfte meg frem til hvem som kan kalles en deltaker i en planprosess. Med utgangspunkt i kommunikasjonsteori har jeg hevdet at det kun vil være deltakerne i referansegruppen som er reelle deltakere i planprosessen. Disse vil ikke representere et mangfold av deltakere og interesser slik Habermas beskriver i en kommunikativ handling. Samtidig vil jeg påstå at gruppen likevel representerer et ganske bredt spekter av interessesynspunkter og vil kunne kvalifiseres som et mangfold, spesielt med tanke på at viktige nøkkeldeltakere slik som Sørlandsparken Næringsforening, Kvadraturforeningen og planforumet er involvert. Disse deltakerne vil kunne representere et mangfold i den etisk-politiske diskursen, men uten deltagelse fra for eksempel innbyggere og forbrukere, vil det bli vanskelig å sikre en mer overordnet moralsk diskurs. Planprogrammet har fastsatt diskusjonen gjennom å definere problemstillingene som skal tas opp, mens andre formuleringer eller definerte mål ville skapt en annen diskusjon. Dersom problemstillingen hadde vært definert annerledes kunne det ha blitt gjort relevant for også ”vanlige” folk.

5.3 Krav 2: gjensidig avhengighet mellom deltakere

En forutsetning for en god kommunikativ prosess er at deltakerne er gjensidig avhengige, at de må føle en tilhørighet, og en avhengighet til å fortsette dialogen og samarbeidet med hverandre. Innes og Booher (2010) legger vekt på at det må lønne seg for alle deltakerne å bli i prosessen, fordi de da kan oppnå mer enn de ville ha gjort på egenhånd. På denne måten vil egeninteresser som Habermas mener forstyrr handlingsmotivet heller fungere som et grunnlag for samarbeid (Habermas:1999a). Den gjensidige avhengigheten er fortsatt betinget et grunnleggende handlingsmotiv for et felles mål, som deltakerne kan engasjere seg i og jobbe mot. Uten denne muligheten vil ikke ny kunnskap kunne dannes gjennom dialog, og dermed heller ikke være kommunikativ rasjonell. I tillegg vil faktorer ved det moderne samfunnet

påvirke muligheten for at aktørene i referansegruppen ender opp med en gjensidig avhengighet. I denne delen av analysen skal jeg se nærmere på muligheten for gjensidig avhengighet; om det eksisterer et grunnlag som kan gi deltakerne en følelse av avhengighet, og hva som kan hindre avhengigheten. Videre vil jeg reflektere over allerede eksisterende nettverk som grunnlag for avhengighet i denne planprosessen.

5.3.1 Systemets forstyrrelser på avhengigheten

Hva kan hindre gjensidig avhengighet mellom deltakerne og hvordan kan dette påvirke planprosessen? I Habermas sitt arbeid er den underliggende faktoren at systemet har påvirket demokratiet negativt, men vi kan også se hans bekymringer i forhold til casestudiets aktuelle planprosess. Systemets forstyrrelse i individers livsverden kan medføre at gjensidig avhengighet mellom deltakerne ikke er mulig, fordi de blir styrt og avledet av institusjonene og ekspertene i systemet. I tillegg vil planprosessen være preget av institusjonens formalisering og konkretisering av selve diskursen. Ifølge Habermas kan en slik forstyrrelse hindre folkelige måter å løse problemer på (Habermas:1999a). Dette ser vi i planprosessen *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken*. Ekspertkunnskapen og institusjonen som planmyndigheten representerer, kan legge begrensninger på forholdet mellom deltakerne. Fordi planprosessen er styrt av systemet, kan dette hindre en autentisk dialog. I motsetning ville en autentisk dialog mellom deltagerne i deres private frie livsverden kunne ført til en avhengighet mellom dem, uten forstyrrelser som makt, politikk og økonomi.

Vi kan se dette i forslaget til planprogrammet hvor Kristiansand kommune (2013) har satt opp et punkt de kaller utfordringer og problemstillinger. Under har de utredet at dette gjelder: kontorformål, tjenesteyting, infrastruktur og parkeringsdekning. På denne måten har planmyndighetene (institusjonen og ekspertene) fastsatt diskursen, hva den skal dreie seg om og hva som er konflikten/problemene. Planprogrammet vil være en del av den pragmatiske diskursen, og en del av rammeverket satt på et overordnet styringsnivå (Amdam:2012:288). Fordi planprogrammet er styrt av ekspertene, hindres den folkelige måten å løse problemer på i prosessen.

Planmyndighetene har fastsatt diskursen på en måte som kan tolkes dithen at det ikke finnes rom for forhandlinger og enigheter om hva målet skal være innenfor diskursen.

De kan derfor være med på å blokkere den frie diskursen, og dermed også hindre relasjoner og avhengighet mellom deltakerne. Ut ifra høringsuttalelsene var det tydelig at deltakerne ønsket en dialog som dreide seg mer om overordnede problemstillinger enn dem som var fastsatt av kommunen. Det kan være vanskelig for deltakerne å skulle bli gjensidig avhengig av hverandre når det ikke finnes noen rom for diskusjon og forhandlinger om hva som skal være deres felles mål eller handlingsmotiv. Uten et felles mål kan deltakerne heller ikke komme frem til en løsning, eller bygge konsensus for en fremtidig avhengighet. Allerede fastsatte problemstillinger (i planprogrammet) legger ikke opp til felles mål, men kan dermed gi deltakerne en forutinntatt tenke måte. I stedet for å gå inn i planprosessen med åpne sinn, entrer de en diskurs som allerede har definert ferdig hva deltakerne skal være uenige om. Da vil den etisk-politiske diskursen bli institusjonalisert og pragmatisk, og den kommunikative handlingen bli til en konflikt fremfor en diskurs. Ikke bare vil systemverden blokkere for muligheten til at det oppstår en dialog, men den vil også hindre følelsen av avhengighet (Eriksen & Weigård:1999).

5.3.2 Medias påvirkning på forståelsen

Medias rolle i planprosessen kan være en annen faktor som forstyrrer den gjensidige avhengigheten mellom deltakerne. Habermas stiller seg kritisk til hvordan massemediene manipulerer menneskers meninger, og hvordan de på bekostning av en rasjonell kommunikativ dialog ønsker å oppnå profitt (Eriksen & Weigård:1999). Mediene har erstattet den allmenne samtalen med en ny offentlighet som vi ikke bare oppsøker for diskusjon og samtale, men også for underholdning (Svare:2006:193). Dersom massemediene representerer en form for enveiskommunikasjon som blokkerer gjensidig forståelsesetablering, hvordan vil deres fokus da kunne påvirke planprosessen?

En enveiskommunikasjon vil kunne skade den gjensidige forståelsen og avhengigheten i planprosessen fordi bildet av diskursen som kommer ut i mediene er fragmentert. Det vil dermed ikke gi mulighet for en autentisk dialog og rom for å skape forståelse og nettverk mellom deltakerne, men kan i stede forårsake friksjoner og konflikter som opprinnelig ikke var til stede. Fordi mediene må selge for å oppnå profitt, velger de ofte å fremstille konflikter. I september 2013 hadde planprosessen akkurat blitt satt i gang. Det er i denne fasen medvirkningsmuligheten er sterkest, men

det er også nå at premissene for diskursen og avhengigheten mellom deltakerne blir satt. I løpet av september 2013 skrev lokalavisen Fædrelandsvennen (FVN) hele fem artikler om temaet Sørlandsparken og den nye planprosessen. Overskriftene var disse:

- Fædrelandsvennen om oppstart av planprosessen (03.09.13): ”Strammer inn i Sørlandsparken” (Damsgaard:2013d).
- Fædrelandsvennen om høringsmøte i Travparken (05.09.13): ”Vil lage bydel i Sørlandsparken” (Kubens:2013).
- Fædrelandsvennen om høringsuttalelsene til planprogrammet (16.09.13): ”Krever enerett på kultur og show” (Damsgaard:2013b).
- Fædrelandsvennen (03.09.13) om at regjeringen bruker Sørlandssenteret som skrekkeksempel på kjøpesentre utenfor bysentrum: ”Kunne ikke bygd Sørlandssenteret i dag” (Damsgaard:2013c).
- Fædrelandsvennen (20.09.13), fra byutviklingsstyrets befaring i Sørlandsparken: ”Aha-opplevelse i Sørlandsparken”. (Damsgaard:2013a).

Alle artiklene har overskrifter som legger opp til konflikter. Den første artikkelen omhandler oppstart av planprosessen. Her forteller avisen at plan- og bygningsetaten i oppdrag fra bystyret skal gå gjennom de gamle planene i Sørlandsparken for å hindre videre frislipp (Damsgaard:2013d). De neste to artiklene fastslår uenighetene, og forsterker det vanskelige forholdet mellom spesielt to av deltakerne – Kvadraturforeningen og Sørlandsparken Næringsforening. Allerede i første fase av planprosessen vinkler avisen prosessen som full av konflikter og uenigheter. Den første artikkelen referer til høringsmøtet Kristiansand kommune hadde i Sørlandsparken. Avisen har valgt å legge fokus på at de fremmøtte mente tjenesteyting er nødvendig i Sørlandsparken, på grunn av den store veksten rundt parken i Kristiansand øst (Kubens:2013). Overskriftens vinkling er at de skal lage en bydel i Sørlandsparken, men det kommer frem i artikkelen, og ble også bekreftet gjennom flere intervjuer, at dette ikke var samtalen på møtet (Intervju planleder:07.04.14 & Intervju deltaker:03.04.14). De fremmøtte argumenterte for at nrområdet til parken ville bli en bydel på størrelse med Arendal, ikke at Sørlandsparken ville lage en bydel i Sørlandsparken. Sørlandsparkens funksjon i Kristiansand er ofte oppe til debatt, og deres funksjon er derfor godt definert i kommuneplanen. Samtidig er diskusjonen likevel aktuell, og det er spesielt stor uenighet mellom Sørlandsparken Næringsforening og Kvadraturforeningen om hva

parkens rolle skal være. Overskriften vil nok kunne provosere mange, og den representerer kun en liten faktor av debatten fra høringsmøtet om Sørlandsparken (Intervju planleder:07.04.14 & Intervju deltaker:03.04.14).

Den andre artikkelen tar for seg høringsuttalelsen fra Kvadraturforeningen, og avisen skriver at foreningen krever enerett på kultur og show. Ønsker om etablering av underholdning *har* vært et sentralt tema i diskusjonen før planprosessen ble satt i gang. Også her står Kvadraturforeningen og Sørlandsparkens næringsforening i motsatte hjørner. Artikkelen forsterker skillet mellom de to deltakerne ved å kun sitere utdrag fra høringsuttalelsen angående et konfliktfullt tema, uten å gjengi helheten. Begge artiklene skaper konflikter utav planprosessen og trekker ut deler av konteksten som kan gjør diskursen langt mer negativ enn det den faktisk er (Damsgaard:2013b).

De to andre eksemplene bygger videre oppunder den negative diskursen rundt Sørlandsparken. Artiklene kan forsterke et inntrykk av at Sørlandsparken har en negative rolle for Kristiansands utvikling. Den ene artikkelen beskriver hvordan det aldri ville blitt gitt lov til å bygge Sørlandssenteret i dag. I intervjuet med Sørlandsparkens næringsforening kom det frem at skille mellom Sørlandsparken og Sørlandssenteret var uklart:

”Jeg snakker jo med Kvadraturforeningen, og når de snakker om Sørlandsparken så mener de egentlig Sørlandssenteret. I administrasjonen tok det tre år før de titulerte meg med Sørlandsparken, for det var så innarbeidet at det eneste man snakket om var Sørlandssenteret. Jeg måtte ha i fet-skrift at det var snakk om Sørlandsparken, ikke Sørlandssenteret, bare det tok 3 år” (intervju deltaker:03.04.14).

Selv om det her er snakk om *Sørlandssenteret* i artikkelen, oppfattes senteret ofte synonymt med Sørlandsparken, og kritikk mot senteret kan ofte også føre til kritikk mot selve parken. Artikkelen fokuserer på den rød-grønne regjeringens forslag til kjøpesenternekt utenfor bysentrum. Videre skriver avisen at Sørlandsparken brukes som skrekkeeksempel på hvordan kjøpesentre og handlespark kan medføre nedgang for bysentrum, og påstår med det at Sørlandssenteret aldri hadde kunnet blitt bygd i dag (Damsgaard:2013c).

Den siste artikkelen referer til at byutviklingsstyret var på befarig for å se hva som var etablert av tjenesteyting i Sørlandsparken, i forbindelse med den pågående

planprosessen. Ifølge avisen fikk politikerne en aha-opplevelse av hvor mye tjenesteyting som allerede eksisterte i parken og at enkelte virksomheter ikke var godkjente. Artikkelen overskrift og sitat kan virke oppsiktsvekkende og gi et inntrykk av at det forgår ulovlige virksomheter i Sørlandsparken. Artikkelen beskriver også politikerne som sjokkerte over det store omfanget, men også over virksomheter de ikke var klare over. I den er byggesaksleder i Kristiansand kommune sitert ved siden av overskriften med: ”Vi fikk en overraskelse da vi tok en runde i går. Det er en blanding av ting som er godkjent og ikke godkjent” (Damsgaard:2013a). Ikke bare vil denne artikkelen påvirke den offentlige mening, men også oppfattelsen av beslutningsgrunnlaget i planprosessen. Siden artikkelen tar for seg tilsynelatende sjokkerte politikere og til og med representanter fra planmyndigheten, som alle er sentrale i vedtaket av planen, vil det kunne påvirke deltakernes oppfattelse av om diskursen er bestemt. Allerede i første måned av planprosessen sendte representanter for systemet ut signaler om hva de føler for Sørlandsparken, noe Sørlandsparken Næringsforening også kommenterer under intervjuet: ”Så skriver FVN en sak om at byutviklingsstyret er helt sjokket over turen i Sørlandsparken, ingenting er jo sånn som det skal være. For meg er det et bakholdsangrep, hvor jeg ikke føler meg komfortabel.” (intervju deltaker:03.04.14).

Slike fremstillinger kan være skadelige for forholdet mellom deltakerne, men også for planprosessens diskurs der referansepartene er i en kritisk viktig, og tidlig, fase med tanke på relasjoner og forhold. Mediene har makt over samfunnet fordi de styrer hva folk får vite noe om, og fordi de styrer vinklingen på det stoffet de publiserer. Dette kan påvirke menneskers oppfattelse av hendelser og av verden (Schwebs & Østbye:2013:271). Politikerne bekrefter også dette i intervju på spørsmål om media påvirker denne planprosessen: ”Det burde ikke være sånn, men jeg skal ikke si at det ikke gjør det. Men det burde ikke være slik” (Intervju politiker:18.11.13). Ikke bare ligger det her en antydning til at media påvirker politikerne, men det styrker også følelsen Sørlandsparken Næringsforening fikk da de leste artikkelen ”Aha-opplevelse i Sørlandsparken”. De tolket dette, ut ifra medias fremstilling, som et bakholdsangrep.

Eksemplene fra media vist ovenfor kan dermed hindre opplevelsen av gjensidig avhengighet fordi de er med på å skape et tydelig skille mellom deltakerne og former forholdet deltakerne har til hverandre. Selv om de forskjellige partene får lov til å gi

en kommentar i noen av artiklene er diskursen fortsatt preget av enveiskommunikasjon, og allerede lagt opp til konflikt. På denne måten blir dialogen i en kritisk fase destruerende fremfor produktiv. Oppfattelsen av at det er rom for forståelse og gjensidig avhengighet blir minimert fordi forskjellene og uenighetene mellom deltakerne blir gjort enda tydeligere. Dette bekrefter også planleder for prosessen:

”det er et forenklet bilde som kommer ut i media, og det er et forenklet bilde som kommer ut fra oss. Fordi det krever veldig mye av de der ute å sette seg inn i alt av saksdokumenter og delta på offentlige møter. Det krever veldig mye av den enkelte aktør å se det totale bildet” (intervju planleder:07.04.14).

Mange av artiklene som omhandler Sørlandsparken handler ofte om forholdet mellom Kvadraturen og Sørlandsparken. Planleder beskriver forholdet mellom de to deltakerne Kvadraturforeningen og Sørlandsparken slik:

”det er klare interesse motsetninger. Men, du kan si at det er et tegn på interesse motsetning fordi de utgjør, både i media og i offentligheten, to motpoler, altså Kvadraturen og Sørlandsparken. Ved at de nå begge to blir definert som referanseparter, kan du si er et resultatet av all den polariseringen og interesse motsetningene som er der” (intervju planleder:07.04.14).

Medias rolle i forholdet mellom deltakerne er med på forsterke ulikhetene mellom spesielt disse to deltakerne, Sørlandsparken Næringsforening og Kvadraturen. Men som det kommer frem i intervjuet med planleder, har media hatt innflytelse over planmyndighetene (systemet) på hvem som defineres som deltakere i konflikten. For at det skal kunne oppstå tilhørighet og avhengighet mellom deltakerne er derfor allerede-eksisterende nettverk og forhold viktig. Gjennom disse foreliggende relasjonene kan deltakerne gjenvinne tillit og tilhørighet som forutsettes for en videre autentisk dialog. Det er også i denne dialogen at deltakerne kan teste utsagnene og mistankene de har tilegnet seg gjennom mediene.

5.3.3 Eksisterende nettverk og gjensidig avhengighet

I referansegruppen har alle deltakerne ulike forhold og erfaringer til hverandre; vi kan si at disse tilhører forskjellige nettverk. Avhengigheten i allerede-eksisterende nettverk vil kunne være større, fordi de har utarbeidet relasjoner og avtaler med hverandre fra før av. De offentlige deltakerne er et eksempel på deltakere fra samme

nettverk. Fylkeskommunen, Fylkesmannen, Statens vegvesen, men også Lillesand kommune, kommer fra samme overordret institusjon (systemet). De må ikke kun forholde seg til hverandre i denne aktuelle planprosessen, men deltar i et nettverk hvor de stadig berøres av hverandres diskurser. På denne måten vil disse deltakerne representere noe av den samme kompetansen, men de vil også ha bedre kjennskap til hverandre enn til de resterende deltakerne. For å kunne ta regionalpolitiske beslutninger må disse deltakere ha et tett samarbeid, og de er bundet sammen gjennom andre prosesser, avtaler og reglementer. Derfor vil disse deltakerne være prinsipielt gjensidig avhengige av hverandre.

De offentlige deltakerne er også delt fra de andre deltakerne fordi de representerer systemverden, og de har større beslutningsmakt enn resten. Blant annet vil Fylkesmannen og Fylkeskommunen ha direkte makt i den pragmatiske diskursen på grunn av deres fagkunnskap, men også i den juridiske diskursen fordi de kan overstyre planvedtaket. På grunn av dette vil disse ha direkte administrativ makt. Dette vil kunne skape hindringer for en avhengighet mellom denne gruppen og de resterende deltakerne fordi maktforholdet blir skjevt. Deltakerne som er en del av det offentlige systemet stiller med andre premisser, og med myndighet, noe som kan være med på å danne mistillit mellom dem selv og de resterende deltakerne fra livsverden. Dialogen mellom deltakerne vil dermed ikke oppfylle Habermas sitt diskurskrav til en dialog fri for dominans (Habermas:1999a).

I tillegg er KNAS et heleid offentlig selskap som derfor vil kunne være en del av systemet. Grunnen til at jeg ikke omtaler KNAS som en offentlig deltaker er fordi de skal ta selvstendige beslutninger basert på ”bedriftsøkonomiske prinsipper og samfunnsøkonomiske hensyn” (KNAS:2013). De vil derfor være styrt av markedet på lik linje med de andre næringsdeltakerne. De resterende deltakerne i referansegruppen vil således bestå av andre nettverk enn de offentlige. Vi kan si at de alle tilhører et overordnet nettverk for næringsinteresser, hvor alle, som næringsorganisasjoner, er opptatt av et levende næringsliv som styrker regionen. Allikevel vil de ha ulike synspunkter innad i nettverket på hva dette innebærer. Siden de representerer forskjellige områder vil kunnskapen deres hovedsakelig dreie seg om hvordan næringslivet de opptre på vegne av, vil kunne styrkes. Dette er deltakere som i større grad vil prøve å forsterke sin situasjon gjennom planprosessen for å få best mulig

vilkår for sine næringsområder. Særlig gjelder dette næringsorganisasjonene Kvadraturforeningen og Sørlandsparken Næringsforening, som begge representerer motparter i denne planprosessen, i følge planleder. Disse deltakerne vil sannsynligvis ha sterke ønsker om motsatt effekt av planen, som det kommer frem i høringsuttalelsene, og vist i figur 7 på side 57.

5.3.4 Ulike handlingsmotiver

Figuren på side 57 plasserte deltakerne ut ifra deres standpunkt til planprosessen, men kan også representere deres ulike handlingsmotiv. For at det skal kunne oppnås en gjensidig avhengighet mellom deltakerne må disse standpunktene kunne endres og omdannes til et felles handlingsmotiv slik at de har et felles mål å jobbe mot. Dette kan skje gjennom argumentasjon i den etisk-politiske diskursen.

Selv om det kan være tydelige skiller mellom standpunktene til de forskjellige deltakerne i en overordnet diskurs, vil det fortsatt eksistere en viss grad av avhengighet mellom de. For eksempel er planforumet avhengige av hverandre som representanter fra staten, mens næringsinteressene er avhengige av hverandre for å utgjøre en attraktivt region. Denne avhengigheten kan være basert på ulike handlingsmotiv, men den kan allikevel forenes, slik som at både Sørlandsparken Næringsforening og Kvadraturen vil trekke folk til regionen. For eksempel kan handlende komme til Kvadraturen og på vei hjem dra innom Sørlandsparken, og omvendt. At de begge vil trekke folk til regionen er et standpunkt de kan enes om, og deltakerne er avhengig av hverandre for å kunne oppnå dette. Slike standpunkter er mulig å forene også utenfor planprosessen og uten kommunens påvirkning. En felles avhengighet av hverandre gjennom planprosessen kunne skapt forutsetninger for samarbeidsprosjekter, hvor disse to deltakerne ville utfyllt hverandre. Selv om det kan være vanskelig å realisere, er disse to deltakerne bundet sammen av et felles handlingsmotiv, og av markedet. Mange av butikkene som holder til i Kvadraturen har også butikker i Sørlandsparken. Dette burde kunne omgjøres til en mulighet for disse deltakere til å samarbeide om nye ideer og prosjekter, istedenfor å kjempe mot hverandre. Slike kollaborasjoner trenger ikke skje i regi av kommunen, men en DIAD-prosess kunne lagt et grunnlag for et samarbeid.

5.3.5 Dialog skaper avhengighet

Hadde planprosess vært sentrert rundt konsensusbygging, ville det vært sannsynlig at avhengighet kunne forekommet. Deltakerne ville da gjennom enighet utviklet prosessen videre. Mer interaksjon og diskusjon kunne skapt mer kunnskap og forhåpentligvis bedre forståelse, og på denne måten gjort det mulig for en ”gi og ta” situasjon. Kvadraturforeningens tillegg i høringsuttalelsen om at det bør få drives treningssenter i Sørlandsparken er et tegn på dette (Vedlegg 2). Planprosessen har til nå vært preget av informerende enveiskommunikasjon som dermed ikke har skapt noen form for interaksjon mellom deltakerne.

Fra intervjuene kommer det frem at det har vært lite kontakt mellom referansegruppen og planmyndighetene. I september ble planforslaget lagt ut på høring, og det ble holdt et informasjonsmøte for pårørte deltakere i Sørlandsparken. Etter dette har det ikke vært noen form for offisiell kontakt med referansegruppen. Sørlandsparken Næringsforening sier i sitt intervju at de selv måtte ta kontakt i mars for å spørre hva som egentlig skjedde med planen. Manglende kommunikasjon med referansegruppen byr på utfordringer for den gjensidige avhengigheten; ikke bare blir det vanskelig å skape et godt forhold og avhengighet til planmyndighetene, men også til de andre deltakerne i referansegruppen. Uten møter hvor alle referansepartene kan samles ansikt til ansikt, diskutere problemstillingene og legge frem sine argumenter, kan heller ikke referansepartene forhandle, argumentere og dermed bli gjensidig avhengige. Det eksisterer da ingen diskurs, men en argumentasjonskonflikt.

Dette ble videre bekreftet under intervjuet med Sørlandsparken Næringsforening på spørsmålet om hva de hadde syntes om at alle i referansegruppen hadde måttet satt seg ned og diskutert en løsning:

”hvis vi hadde satt oss ned i referansegruppen; sittet rundt et bord og funnet frem til en løsning, så hadde vi tatt tilbake kontrollen på denne planen. For vi hadde plutselig fått en mye større forankring. Da hadde du snudd brikkene. Jeg hadde gjerne stilt opp på et sånt møte. Jeg liker å samle parter, å sitte og prate, og diskutere. Hvis du samler Kvadraturforening og oss i en diskusjon om det som er konkurranseutsatt, og da er det klart at hvis jeg vet at jeg sier nei til kultur og legekantor, og det øker sjansen min for å få for eksempel andre nyetableringer, så er det en strategisk diskusjon som lønner seg (intervju deltaker:03.04.14)”.

Sitatet ovenfor kan vise oss at næringsforeningen ser lønnsomheten ved å ha diskusjon med referansepartene, fremfor kun med planmyndighetene. De ser også hvordan de kunne forhandlet seg frem til enigheter gjennom ”gi og ta”. Samtidig kan deltakerne føle at de ikke har reell påvirkningskraft i planprosessen gjennom å ta del i referansegruppen. Administrasjonen som utvikler planforslaget og videre bystyrets godkjenning av det, gjør det vanskelig for aktørene å se hvor deres påvirkningskraft skal komme inn, slik som det også kommer frem i NIBR-rapporten *Medvirkning med virkning?* (Klausen:2013). Erfaringer om at tidligere påvirkning og dialog ikke har fungert kan gjøre aktørene skeptiske til om de egentlig har noe å si for planprosessen. Det vil derfor kunne oppfattes for dem som om det er lite hensiktsmessig å forhandle frem noe med de andre aktørene i den etisk-politiske diskursen, for senere å bli ”overkjørt” i den pragmatiske diskursen. Dette kan få negative konsekvenser for avhengigheten mellom deltagerne, fordi fokuset deres heller rettes mot å rope høyest om deres ønsker direkte til planmyndigheten og politikerne (systemet), fremfor å argumentere seg frem til løsninger med uenige deltakere gjennom kommunikativ makt. Diskursen kan dermed bli påvirket av markerte, forskjellige politiske og økonomiske mål, og forskjellige interesser. Diskursen vil ikke lenger være rettet mot et felles handlingsmotiv, og vil da bli en argumentativ konflikt uten rasjonell kommunikasjon.

I overordnede planer, slik som kommuneplaner, tar kommunene ofte i bruk innbyggere for å skape en demokratisk planprosess. De engasjeres til å lage egne planer for hvordan byen skal se ut og hva som må forbedres. Ofte blir det tatt i bruk verksteder og idemyldringer. Dette kunne også vært en alternativ løsning for planprosessen om endringer i Sørlandsparken, for på denne måten å bringe aktørene sammen i fellesskap for å legge frem ideer og forhandle. En referansegruppe kan preges av formaliteter og streng struktur basert på den juridiske- og pragmatiske diskursen, og vil derfor fortere kunne føre til en argumentativ konflikt. Samtidig krever en slik kreativ prosess at det gruppen kommer frem til, blir tatt med i beregningene ved vedtak, og ikke blir gjort for syns skyld. Det kan være vanskelig for Kristiansand kommune å skulle binde seg til noe slik, fordi det i dette tilfellet kun handler om reguleringsplaner, med begrensninger på ressurser og tid. Samtidig vil en slik plan, som har et forholdsvis stort engasjement, i det lange løp dra nytte av et alternativt opplegg som skaper avhengighet og tilhørighet over tid. Uten reell

innflytelse blir det vanskelig for aktørene å føle nok engasjement til å komme til enighet seg i mellom. I stedet brukes energien på å påvirke de som sitter med den reelle makten: politikerne.

Direkte påvirkning på politikerne vil i følge Habermas utfordre demokratiet fordi deltakerne da bruker sin sosiale makt for å danne administrativ makt gjennom politikere. Sørlandsparken Næringsforening forteller at de er bekymret for sin reelle påvirkningskraft i referansegruppen over en plan som for dem er deres eksistensgrunnlag. På grunn av dette velger de ofte å gå direkte til beslutningsmakten:

”derfor jobber vi nok litt også politisk sett, det må jeg jo si. Vi deltar også på andre arenaer enn byråkratiet. Jeg har større gjennomslagskraft hos politikerne. Jeg hadde vært mer tilfreds hvis jeg hadde hatt en god bakgrunnsdialog [med planmyndigheten], men jeg føler at de som sitter med initiativet tror de vet hva vi vil si. Derfor gidder de ikke spørre, og det er dumt for respekten for de beslutningene de tar” (intervju deltaker:03.04.14).

Vi ser det er et vanlig fenomen i norsk medvirkning å påvirke politikerne direkte. Tilliten til lokale folkevalgte i Norge er høy, men det er fravær av muligheter til å påvirke i lokale saker som engasjerer (Klausen:2013). I intervjuet med politikeren, på spørsmål om hun tror deltakerne kan påvirke planprosessen, sier hun: ”De håper nok på at de kan klare å påvirke politikerne. Om de klarer det er en annen side, men det vil jeg ikke uttale meg om nå. Men, de tror og håper på at de kan påvirke politikerne i hvert fall” (intervju politiker:18.11.13). Hun bekrefter også at de har hatt møter med deltakerne i denne planprosessen, hvor de ”prøver å samle seg, men egeninteressen er jo den største og da er det jo ofte de tar direkte kontakt med oss politikere hvor de vil at det de ønsker, det de vil selge, blir hørt fra deres syn” (intervju politiker:18.11.13). Den sosiale makten til å fremme egne mål kan altså ødelegge for gjensidig avhengighet fordi det ikke dannes gjennom kommunikativ makt i en autentisk dialog. Under min praksisperiode observerte jeg også at det fantes en underliggende frustrasjon over at politikerne gang på gang gikk imot planmyndighetenes innstillinger. Dette inntrykket støtter Cruickshank (2014) opp om når han sier at veksten i Sørlandsparken har skjedd mot kommuneplanleggerenes ønsker, og at en av grunnene er liberale politikere. Dette er en del av demokratiet; politikerne er jo de folkevalgte som skal opptre med indirekte medvirkning. Men, hvor kommer egentlig makten fra? Slike problemstillinger kaster et problematisk lys over Habermas sin ide om at makt skal skapes kommunikativt.

5.3.6 Er det gjensidig avhengighet mellom deltakerne?

Som vi har sett er det flere utfordringer som kan være til hinder for en gjensidig avhengighet mellom deltakerne. Den største begrensningen er at det ikke er skapt rom for å danne en følelse av avhengighet. Planprosessen er preget av systemet, og den etisk-politiske diskursen er derfor i større grad dominert av administrativ makt, enn kommunikativ makt. I tillegg foster mediene frem friksjoner mellom deltakerne som ikke bare forstyrrer avhengigheten mellom dem internt, men også planmyndighetens forståelse av prosessen. Selv om noen av deltakerne er avhengige av hverandre, slik som planforumet, gir klart formulerte pragmatiske og juridiske skiller få muligheter for en felles diskurs og handlingsmotiv i hele referansegruppen. For at det skal eksistere gjensidig avhengighet mellom deltakerne er det viktig at det også finnes et rom hvor relasjoner kan bli utviklet og avhengighet kan bli skapt.

5.4 Krav 3: autentisk dialog

Innes og Booher (2010:37) sier at ”nothing is taken for granted, and nothing is off the table”. Dette er det siste punktet i DIAD-modellen, som går ut på at det må være en autentisk dialog mellom deltakerne i planprosessen. Dette vil si at alle deltakerne må engasjere seg i diskursen, slik at de hele tiden kan være sikre på at argumentasjonen er legitim, nøyaktig, forståelig og oppriktig ment. Diskursen må bestå av deltakere med kunnskap og informasjon i planprosessen, som ikke lar seg bli påvirket av makt utenfra. Alle deltakerne har lik tilgang til informasjon og samme mulighet til å fronte sine meninger og bli hørt. Deltakernes praksis og kunnskap skal være like mye verdt som logikk og vitenskap i dialogen (Innes & Booher:1999). Healey (1993) sier at prosessen må være interaktiv og fortolkende under ulike og skiftende, diskursive sammenhenger (Harvold:2002:359). Modellens krav til en autentisk dialog er tydelig inspirert av Habermas (1999a) sine gyldighets- og diskurskrav.

Jeg har delt opp Inne og Booher og Habermas sine krav etter de som omhandler kravene i den kommunikative handlingen i dialogen, og kravene til prosessen som en autentisk dialog. Jeg vil med dette undersøke om betingelsene for en prosess som er fri for dominans, samt ansikt til ansikt, oppfylles. Jeg vil starte med å se på den dominansfrie interaksjonen. Videre vil jeg se om alle deltakerne har lik mulighet til å fronte meninger og bli hørt; dette har jeg kalt for påvirkningsmuligheten. Til slutt ønsker jeg å drøfte dialogens handlingsmotiv. Ifølge Habermas må det finnes et felles

handlingsmotiv for at diskursen ikke skal gå over i en argumentativ konflikt. Derfor vil deltakernes handlingsmotiv være utgangspunktet for dialogen.

5.4.1 Dominansfri interaksjon

Habermas sitt krav til interaksjon som er fri for makt kan oppfattes som en utopi dersom man tar planprosessen demokratiske ideal for gitt, og ikke bare erkjenner maktforhold innad i prosessen, men også kritiserer dem (Pløger:2002:104). I en planprosess med sterke interessekonflikter vil en dialog uten maktskjevheter være vanskelig å oppnå. Pløger (2012) mener at makt ikke kun kommer fra struktur, men at den også er en kraft som oppstår ut ifra forholdet mellom kreftene. Derfor vil også planmyndighetene besitte makt som ikke kun kommer fra deres juridiske og pragmatiske diskurs i systemet, men gjennom kontakter, relasjoner og egeninteresser. I innledningen til teorigapittelet sa jeg at utgangspunktet for kommunikativ planlegging ofte er at det ligger til grunn en konflikt. Ved en konflikt vil det alltid være stor sannsynlighet for at det finnes en skjev maktfordeling også i den kommunikative handlingen. Likevel mener jeg at det er mulig å oppnå en autentisk dialog der maktfordelingen kan nøytraliseres i diskursen gjennom argumentasjon. Selve planleggingen er en form for makt hvor man ønsker å minimere, kontrollere og styre konflikter gjennom medvirkning. Maktskjevheten vil alltid eksistere, men jeg mener dette kan nøytraliseres gjennom argumentasjon i diskursen, i form av kommunikativ makt, hvor parter med sterke motsetninger kan benytte seg av diskursens rammer til å komme til en kontekstualisert enighet.

Habermas (1999a) mener at makten skal oppstå ut av kommunikativ makt, og ikke av den sosiale verden. I denne planprosessen kan dette bety at reelt sett skal ingen av aktørene ha mulighet til å influere den administrative makten direkte, uten at påvirkningsmuligheten er blitt til gjennom kommunikasjon i fellesskap mellom deltakerne. Dette vil kunne være vanskelig å oppnå fordi alle deltakerne har forskjellige relasjoner til planmyndighetene og til hverandre, og derfor vil det alltid være en viss grad av skjev maktfordeling. Samtidig kan slike nettverk være med på danne tillit i en planprosess fordi de skaper moralske bånd av rettigheter og forpliktelser mellom deltakerne (Amdam & Veggeland:2011:184). Problemet blir da ofte at de som står utenfor nettverket, har i mindre grad mulighet til innflytelse på den kommunikative makten.

Planforumet vil i denne prosessen ha større makt fordi enkelte av deltakerne, som Fylkesmannen, har mulighet til overstyre kommunens vedtak. Dette vil gi en skjevhet som ikke bare påvirker avhengigheten mellom deltakerne, men muligens også den autentiske dialogen. I intervjuet med politikeren ble dette bekreftet da jeg spurte om hvem av deltakerne hun trodde hadde tyngst påvirkningskraft: ”jeg tror nok kanskje fylkeskommunen og fylkesmannen vil være de tyngste deltakerne” (Intervju politiker:18:11:13).

Gruppen som representerer de offentlige interessene, vil ha administrativ makt gjennom den pragmatiske diskursen, uavhengig av avtaler og enigheter som de andre deltakerne kunne ha kommet frem til i en autentisk dialog. Planforumet er en del av referansegruppen og skal delta i den etisk-politiske diskursen med de andre deltakerne og sammen med dem diskutere mål og løsninger for referansegruppen. Deler av planforumet skal samtidig vokte den juridiske diskursen. Dette vil kunne skape hindringer for en avhengighet mellom denne grupperingen og de resterende deltakerne, fordi maktforholdet blir skjevt og kan danne mistillit. Dialogen mellom disse deltakerne og de resterende kan bli preget av at enkelte av deltakerne som eksempelvis Fylkesmannen har en form for veto som kan frembringe en følelse av at dialogen ikke har noe å si. Dialogen mellom de to grupperingene vil dermed ikke oppfylle Habermas sitt diskurskrav til en dominansfri dialog. Figuren fra side 57 som demonstrerer deltakerstøsted kan i dette tilfellet være nyttig i å vise oss gruppen av deltakere plassert ut ifra påvirkningsmulighet og et maktperspektiv. Maktmuligheten er sterkest midt på skalaen, men blir svakere jo nærmere ytterpunktene en befinner seg.

Men hvordan kan denne skjevheten utjevnes? Betingelsene for en slik nøytralisering finnes i kommunikasjon og argumentasjon i den etisk-politiske diskursen. Makt utenom den kommunikative makten kan medføre at enkelte interesser får fremmet sine mål, noe som vil skade avhengigheten mellom deltakerne. Dersom gruppen med deltakere hadde blitt samlet sammen til en dialog, ville de gjennom kommunikasjon kunne skapt et nytt nettverk og avhengighet mellom deltakerne som hadde nøytralisert makten. Det er nettopp gjennom denne dialogen at den sosiale makten kan konverteres til kommunikativ makt på en legitim måte, fordi makt blir produsert gjennom kommunikasjon. Den administrative makten, representert ved

Fylkesmannen, Fylkeskommunen og Kristiansand kommunen, må derfor delta i dialogen og fremlegge sine argumenter for at det kan inntreffe enighet og dannes kommunikativ makt med alle deltakerne som involverte. Videre må alle kortene være på bordet for at det skal oppstå gjensidig avhengighet, og alle diskursene, inkludert den pragmatiske og juridiske, må være til stede for å kunne komme fram til en opplevelse av avhengighet og autentisitet. Men, deltakerne vil ikke kunne oppnå kommunikativ makt dersom de ikke føler at de har noen påvirkningskraft på planprosessen. Da blir engasjementet for å delta i diskursen borte.

5.4.2 Ansikt-til-ansikt dialog

Som nevnt er planprogrammet bortimot den viktigste fasen for påvirkning, dialog og medvirkning. Det er her medvirkningsmuligheten fastsettes, men det er i tillegg tidlig i en planprosess at man har størst sjanse til å påvirke utfallet (Hanssen:2013). Det er derfor viktig at dialogen også starter her. Dette er beskrevet i planprogrammet til planprosessen for Sørlandsparken, hvor det står at det skal være informasjonsmøter og dialog med referansepartene ved viktige milepæler i planprosessen (Kristiansand kommune:2013). Likevel er det i fremdriftsplanen under kun satt opp ett punkt hvor det står ”drøfting i referanseparter”. Dette skal skje etter at utredninger og vurderinger er utført i henhold til planprogrammet. Etter drøftingen med referanseparter skal det komme en konklusjon på sentrale problemstillinger (den pragmatiske diskursen) fra administrasjonen. Til slutt vil det være en siste medvirkningsmulighet ved offentlig ettersyn av planendringer (Kristiansand kommune:2013). I planprogrammet er det dermed oppført to møter med referansepartene i fremdriftsplanen, men jeg har ikke tatt stilling til høringsmuligheten, fordi jeg ikke vurderer dette som en dialog, ei heller en form for toveiskommunikasjon. Det ene møtet fant sted i august, og det var kun med deltakerne alene, ikke som en gruppe, hvor det ene møtet var for berørte i Sørlandsparken, mens det andre var med planforumet. Sørlandsparken Næringsforening beskriver møtet de hadde slik:

”jeg vil si vi er involvert i prosessen. Vi hadde jo dette ene møtet, og der fikk vi presentert et planprogram, en prosess og en tidsskala. Vi diskuterte så vidt om flere burde vært med i gruppen, sånn som Sørlandssenteret. Og det ble diskutert litt sånn. Et helt sånn overfladisk møte, med summarisk diskusjon om oppbygningen av prosessen” (intervju deltaker:03.04.14).

Etter dette har det ikke vært offisiell kontakt mellom deltakerne og planmyndigheten fra oppstart i september 2013 til mai 2014. Sørlandsparken Næringsforening bemerker dette og sier at: ”det å være en referansegruppe er å være en aktiv part i dialog. En høringspart er en passiv part, mens som en referansepart bør vi være aktive i hele prosessen”. Videre hevdes det i intervjuet at de ikke oppfatter seg selv som en referansepart, når de kun har hatt ett møte, og at de føler at kommunen må være villig til å følge de opp under hele planprosessen, dersom kommunen skal ha referanseparter som har en faktisk funksjon (intervju deltaker:03.04.14).

Planleder beskriver dialogen de skal ha i referansegruppen slik: ”Referanseparter er noe mer enn bare muligheten til å sende brev. Det er at de skal bli tatt med i en dialog hvor de har muligheten til å både svare på spørsmål og kunne høre hva de tenker og høre hva vi tenker, og at vi kan prate med hverandre rundt det” (intervju planleder:07.04.14). Selv om planleder mener at det skal eksistere en dialog med referansepartene, kan det tyde på at disse to deltakerne har forskjellig oppfattelse av om det faktisk eksisterer en dialog. Sett ut i fra kommunikasjonsteori mener jeg at det til nå i oppstartsfasen ikke har eksistert noen form for autentisk dialog i planprosessen. Det har kun vært tilstede en organisert mulighet for dialog, og selv med denne var det bare i startfasen, med enkeltdeltakere alene. I tillegg definerte den intervjuede deltakeren dette som et møte, og videre beskrev det som et orienteringsmøte uten dialog. For at prosessen skal innebære en autentisk ansikt-til-ansikt dialog må det kanskje viktigste av alt være at alle deltagerne møter hverandre direkte i fellesskap. Men planprosessen er ennå ikke ferdig, og det kan dermed oppstå møter i fremtiden som er ansikt-til-ansikt med alle deltakerne.

5.4.3 Påvirkningsmulighet

Manglende dialog og kommunikasjon de første seks månedene kan være kritisk for utviklingen, fordi det i denne fasen etableres inntrykk og dannes oppfattelser. Dette kan dermed føre til at prosessen oppfattes som om det ikke *skal* eksistere noen form for toveiskommunikasjon med deltakerne i planprosessen. Den manglende dialogen kan i dette tilfellet ha ført til at kommunikasjonen opplevdes som en informerende enveiskommunikasjon, fordi planmyndigheten har gitt inntrykk av at de kun ser det som nødvendig å kontakte referansegruppen dersom de har noe informasjon å gi.

Politikeren bekrefter denne antakelsen i intervjuet når hun på spørsmål om målet med medvirkning i denne planprosessen svarer at: ”det er jo å få innspill fra deres side på planen, for å høres deres syn på det. Det er jo det som er et demokrati” (Intervju politiker:18.11.13). Dette utsagnet kan tyde på at det ligger en underliggende holdning hos planmyndighetene, men også politikere som fører til at det oppstår enveiskommunikasjon fremfor toveis. Dersom planmyndighetene og politikernes mål kun er å få innspill vil ikke dette kunne kvalifiseres som en dialog, og kommunikasjonen vil dermed ikke kunne beskrives som en autentisk dialog. Deltakerne får da heller ikke mulighet til å kommunisere tilbake eller å være med på å definere innholdet i prosessen. Sørlandsparkens Næringsforening sier at de opplever kommunikasjonen som åpen, men ikke tilstrekkelig målrettet: ”det er en åpen dialog, men vi får ikke noe tilbake i innspillfasen. Vi er jo en del av en ressursgruppe, da må vi jo faktisk ha møter” (intervju deltaker:03.04.14).

Videre uttrykker næringsforeningen bekymring for at de står uten toveiskommunikasjon, og at de en dag vil oppleve at planprosessen har gått for langt til at de skal kunne ha reell påvirkningskraft:

”Jeg har egentlig stusset over at det nesten ikke har vært noen kontakt, sånn at jeg måtte ringe sist uke [april] fordi grunneiere begynte å spørre. Er det sånn at det plutselig kommer en beskjed om å sende inn en uttalelse innen 14 dager og så er saken avsluttet?” (intervju deltaker:03.04.14)

Utsagnet hans viser at det er redsel blant deltakerne for at dannelsen av referansegruppen ikke var oppriktig ment av planmyndighetene, og derfor at det sistnevnte skriver i planprogrammet om dialog ikke har troverdighet eller blir oppfattet som legitimt. Når en av de viktigste nøkkeldeltakerne i referansegruppen stiller seg spørrende til medvirkningsformålets troverdighet i planprogrammet, kan dette tyde på at forholdet til planmyndighetene preges av mistillit. Dette kan følgelig være en av de viktigste grunnene til at det i planprosessen er vanskelig å oppnå en autentisk dialog. Tidligere planprosesser angående Sørlandsparken kan ha skapt misnøye mellom deltakerne, som der igjen gjør det vanskelig å bygge opp ny tillit til at planprosessen skal bli rettfærdig og oppfattes legitim. Uten at påstander oppfattes som legetime og oppriktige vil de ikke oppfylle Habermas (1999a) sine gyldighetskrav. Sitatet ovenfor fra intervjuet med Sørlandsparken Næringsforening kan tyde på at de opplever at det verken eksisterer en moraldiskurs eller en etisk-

politisk diskurs der de kan delta; men at det kun forekommer en pragmatisk og en juridisk diskurs hvor de ikke har tilgang. I intervjuet med politikeren bekreftes denne antakelsen, under spørsmålet om deltakernes synspunkter kan påvirke resultatet. ”Administrasjonen tror jeg nok de ser mer på det faglige i forhold til det som legges til grunn for regionsplanen og dokumenter fra statlig hold. Så de ser nok mer på den biten” (intervju politiker:18.11.14).

Mistillit til om det eksisterer reell påvirkningsmulighet skaper uro for den autentiske dialogen og deltakerne kan stille seg undrende til om det finnes noen grunn til å være med på en dialog. Sørlandsparken Næringsforening beskriver situasjonen slik: ”vi blir invitert til møtene vi skal bli invitert til. Stort sett. Men allikevel så føler jeg at de argumentene vi kommer med inn i de forskjellige type møtene, de er jeg usikker på hvordan blir mottatt. Er referatet skrevet på forhånd?” (Intervju deltaker:03.04.14). For at prosessen skal romme en autentisk dialog må også planmyndigheten være åpne om hvor de står, og om hva de tenker å gjøre, slik at argumentasjon og dialog kan etableres. Habermas sier den kommunikative handlingen ikke kan være preget av skjulte strategier, men det er tydelig at en av nøkkeldeltakerne oppfatter kommunikasjonen i den etisk-politiske diskursen som et skalkeskjul. Mistilliten til påvirkningsmuligheten kommer også klart frem i intervjuet med Sørlandsparken Næringsforening, hvor de er fortvilet over Kvadraturforeningens deltakelse i referansegruppen, samt planmyndighetens svar på dette:

”jeg skjønner jo at du ikke kan ha et ”face-to-face” møte med alle. Men feelingen på at du, som planmyndigheten, bruker din agenda til å nøytralisere noen parter og fremheve andre parter. Det er noe jeg har tenkt mest på siden jeg fikk hørte at Sørlandsparken måtte avfinne seg med at Kvadraturen er en av de viktigste premissgiverne for oss. Den er brent inn i meg. For det er en sterk uttalelse.” (intervju deltaker: 03.04.14).

En toveiskommunikasjon i en autentisk dialog kunne avkreftet slike oppfattelser og antagelser. Det kunne gitt deltakerne mulighet til å utfordre påstandene, men for at en skal oppnå en kommunikativ rasjonalitet må deltakerne samtidig få lov til å utfordre antagelser, og de kan heller ikke være begrenset til å stille seg spørrende til den eksisterende tilstanden (Innes & Booher:1999).

Habermas mener at medias manglende samhandlingsfunksjon, som består av aktive deltagere ansikt-til-ansikt i en felles kollektiv beslutningspraksis, hindrer den

kommunikative rasjonaliteten (Habermas:2006). Det er også i den autentiske dialogen at deltakerne kan sette spørsmålstegn ved ting som er blir tatt opp i media og således få avkreftet eller bekreftet utsagnene. Eksemplene fra avisartikler viser at det kan være behov for å ta opp synspunkter med hverandre som kom frem i mediene. I intervjuet mener også politikeren at media påvirker dialogen og diskursen: ”det er klart at jo mer mediedekning du får jo mer hauser du opp en sak” (intervju politiker:18.11.13). Medias konflikthulle dekning av planprosessen medfører at forutinntatte meninger og oppfatninger skapt av mediene hindrer en autentisk dialog. For eksempel mener Sørlandsparken Næringsforening at Kvadraturforeningen hater Sørlandssenteret og ikke klarer å skille senteret fra parken. Slike antagelser kan være skapt av mediene, og den manglende dialogen støtter oppfatningene:

”så skulle vi diskutert planprosessen, hadde det blitt uenigheter, men jeg tror nok kvadraturforeningen og mange andre miljøer egentlig hater Sørlandssenteret mer enn de hater Sørlandsparken, og jeg tror jeg vil bruke det ordet, hat. For det er ganske sterkt hos mange” (intervju deltaker:03.04.14).

Dersom deltakerne faktisk ikke møter hverandre ansikt-til-ansikt og konfronterer hverandre med slike påstander, blir det vanskelig å se at de noen gang skal klare å komme frem til en kommunikativ rasjonell løsning. Ut ifra Habermas sin kommunikative handling må deltakerne i tillegg ha samme handlingsmotiv for at diskursen skal bli kommunikativ rasjonell, noe som er vanskelig uten direkte argumentasjon om ståsted, verdier og meninger.

5.4.4 Dialogens handlingsmotiv

Høringsuttalelsene gjør det tydelig at det ikke er enighet om hva diskursen skal handle om, og referansegruppen har derfor heller ingen felles mål med planmyndighetene. Mens planforumet og planmyndigheten er opptatt av bestemmelse og reguleringene i denne prosessen, kan det virke som om de resterende deltakerne er opptatt av et mer universelt bilde, i en moralsk-diskurs om av hva slags rolle Sørlandsparken skal ha i regionen. Hittil i planprosessen tyder situasjonen på at det kun er enkelte diskurser det er blitt tatt stilling til. For eksempel så tar planprogrammet for seg den juridiske diskursen og hvilken lover og overordene planer de må ta stilling til, i tillegg til den pragmatiske diskursen hvor det skal gjøres konsekvensutredninger. I disse diskursene har ikke deltakerne medvirkningsmulighet, men det er kun dem planmyndigheten

kommuniserer om i planprogrammet. Høringsuttalelsene viser også at deltakerne ønsker å belyse problemstillinger i *både* en overordnet moralsk diskurs om Sørlandsparkens rolle og betydning, og en etisk-politisk diskurs hvor idealer, verdier og et felles mål kan fastsettes. Dersom argumenter innen disse to diskursene utelates fra debatten, vil det fortsatt være en grunnleggende uenighet om hva deltakerne vil, og hva de mener. Deltakeren fra Sørlandsparken Næringsforening sier i intervjuet at:

”vi har en god dialog. Vi kan ringe planleder eller NN [representant fra planmyndighetene], det går ikke på det. Men, det er en følelse av grunnleggende uenighet om hvor vi vil. Vi kan snakke ti minutter om noe veldig viktig, eller en hel dag om noe uviktig. Om summen av kommunikasjon er uviktig hvor viktig er da deltagelsen?” (intervju deltaker:03.04.14)

Siden Sørlandsparken Næringsforening opplever at det er en grunnleggende uenighet om hvor deltakerne vil i planprosessen, kan dette også være et tegn på at det er ulike handlingsmotiver. Under første krav om mangfold av deltakere ble det sett på de forskjellige perspektivene til deltakerne, som i tillegg kan utgjøre deltakernes handlingsmotiver. Samtidig er motivene grunnleggende forskjellige, og det trengs derfor et mer fastsatt mål for hva dialogen i referansegruppen skal handle om enn målet i planprogrammet (se side 10) som er for generelt.

Målene i planprogrammet er preget av fagspråk og er formelle. De vil på denne måten kunne virke diffuse for deltagerne i referansegruppen å forholde seg til. Dialogen kan bli preget av at det ikke finnes noe klart og tydelig mål som alle på forhånd kan være enige om, og den vil derfor kunne preges av irrelevante og usaklige argumenter uten nytte for selve planprosessen. I krav nummer to diskuterte jeg hvordan de institusjonelle forholdene la begrensninger på følelsen av gjensidig avhengighet hos deltakerne. I følge Forester (1993) hindrer også disse forholdene for konsensusbygging, men for å overvinne disse hindringene kan vi bruke Habermas sin tvangfrie kommunikasjon.

Habermas hevder det må finnes et felles handlingsmotiv for at diskursen skal kunne utvikle seg til å bli kommunikativ rasjonell (Høibraaten:1999a). Men han sier også at det er to motiver som styrer individenes handlinger: den normledende som er den forståelsesorienterte og kommunikative handlingstypen, og den interessebaserte, resultatorienterte og strategisk handlingstypen. I en diskurs vil denne splittelsen

forsvinne fordi man gjennom argumentasjon vil kunne bekrefte og avkrefte argumenter (Eriksen & Weigård:1999:87). Derimot vil det ikke kunne oppstå kommunikativ rasjonalitet hvis deltakere kun er styrt av den strategiske handlingstypen. Perspektivene deres i planprosessen må derfor ikke være faste, men kunne forandres gjennom autentisk dialog hvor det beste argumentet vinner. Ifølge Habermas er alle mennesker fornuftige fordi det er underliggende i språkets natur. Derfor har alle også evnen til å oppnå en felles forståelse i dialogen, med språk og kommunikasjon som verktøy (Habermas:1999a). Det vil således være mulighet til å oppnå et felles handlingsmotiv gjennom den autentiske dialogen i den etisk-politiske diskursen. For at dette skal være realiserbart må også planmyndigheten være motivert av en normledende handlingstype. Ikke bare er det viktig for prosessens kommunikative utvikling og normledende beslutningsgrunnlag, men som planlegger og motivator vil deres synspunkt om, og motiv for, planprosessen påvirke deltakerne. Hvordan skal de styres av motiver rettet mot forståelse og kommunikasjon, dersom planmyndigheten er strategisk motivert? Det vil da være vanskelig å oppnå Pløgers (2013:14) beskrivelse av planmyndighetens medvirkningsmulighet til å utøve (selv)kritikk og oppnå nye ideer og diskusjoner. Mangel på en slik innstilling vil gjøre kommunikativ planlegging ulønnsom og ustrategisk.

Fra høringsuttalelsene kommer det frem et flere oppfordrer til og ønsker dialog med kommunen –styrt av den normledende handlingstypen. Næringsforeningen i Kristiansandsregionen skriver eksempelvis at de vil avslutte med å ”utfordre til en planfaglig og politisk debatt med tanke på revidering av dagens næringsplaner i overnevnte områder”. Sørlandsparken Næringsforening skriver at de vil ” bidra til en studie av Kristiansands østside 20 – 30 år frem i tid. Dette for å synliggjøre en sammenstilling av vedtatte og planlagte prosjekter.” Kvadraturforeningen skriver at de ”stiller seg åpen for deltakelse i en referansegruppe i saken dersom dette er ønskelig”. KNAS skriver at de ønsker en omfattende utredning hvis det skal legges begrensninger, og at ”gjennom utredning og påfølgende høringer sikres en grundig saksbehandling, og at aktørene i parken får anledning til å uttale seg til de forslag som fremmes.” (Vedlegg 1 – 8).

Som vi ser har alle de ”private” deltakerne i referansegruppen oppfordret til en eller annen form for dialog eller toveiskommunikasjon i planprosessen. I tillegg til disse

har også et stort antall av de resterende høringsuttalenesene utenom referansegruppen oppfordret til samme utvikling. Dette viser oss at det finnes et sterkt ønske om implementering av kommunikasjon med planmyndighetene og interessenter basert på forståelse. På grunnlag av dette vil det være naturlig å tro at muligheten for å oppnå en kommunikativ rasjonalitet eksisterer. I følge Sørlandsparken Næringsforening er det nettopp følelsen av å ha vært aktiv deltaker i en dialog som kan skape grunnlaget for at planprosessen blir kommunikativ:

”men hvem er tatt med i referansegruppen? Hva er en referansegruppe? Så sier [planmyndigheten] at det er jo ikke sånn at selv om dere er med i referansegruppen så får dere viljen deres. Så sier jeg, men det er det jo ingen som tror, men det viktige er jo å få følelsen av å ikke bare ha vært med på et møte, men at man har vært med på en prosess [...] Jeg savner en ansikt-til-ansikt dialog. Skal man kan kalle noe en dialog så må vi jo møtes. Det handler om feelingen av involvering, ikke om resultatet blir det vi vil” (intervju deltaker:03.04.14).

5.4.5 Er det en autentisk dialog?

Gjennom det tredje kravet, en autentisk dialog, skal mål fastsettes, argumenter legges frem og konklusjoner bli tatt. Det er her problemstillinger som berører de forskjellige diskursene kan belyses og diskuteres i fellesskap. Samtidig er det tydelig at det til nå ikke har eksistert en autentisk dialog i planprosessen *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken*. Hittil har det bare vært satt opp ett møte, og deltakerne har heller aldri blitt samlet sammen for å delta i diskursen, og videre ikke debattert om oppfattelser og meninger slik at de kan komme frem til et felles mål. På denne måten har eksisterende nettverk blitt stående, maktskjevheter er blitt mistenkeliggjort og påvirkningsmuligheten er gjort utydelig. Høringsuttalelsene viser oss at det er et sterkt ønske om kommunikasjon med planmyndighetene tilstede. Planmyndighetenes dannelse av en referansegruppe tyder tross alt på at ønsket er der også fra deres side, men til nå har det ikke fra et kommunikativt perspektiv blitt realisert tilstrekkelig. Samtidig kan ikke all skyld plasseres hos planmyndighetene; deltakerne kunne selv ha gått sammen og kollaborert om å danne et forslag utenfor kommunens myndighet.

6 Avslutning

Oppgavens mål er å kunne vurdere i hvilken grad planprosessen *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken* er kommunikativ. Gjennom et casestudie av denne planprosessen har jeg ønsket å belyse hvilken betydning kommunikasjon og dialog kan ha for en lokal reguleringsplan, og dermed også gjøre rede for alle de faktorer som spiller inn for kommunikasjonen i en slik situasjon. For å utføre dette har jeg sett på planprosessen i et perspektiv basert på Jürgen Habermas, hvor den kommunikative rasjonaliteten står sterkt. Gjennom metodetriangulering har jeg kunnet gi et praktisk svar på problemstillingen. Observasjon har gitt meg grunnlag for å utføre dokumentanalysen og intervjuene, men har også vært med på tilføre kunnskap om prosessen, ved å observere plangruppen. Dokumentanalysen har fortalt meg hvordan planprosessen er bygget opp, og gitt meg svar på om den er grunnleggende kommunikativ. Den har også belyst viktige hindringer som forvirrer den kommunikativ planleggingen. Gjennom intervjuene har jeg fått en begrenset beskrivelse av oppfatningen av kommunikasjonen i planprosessen som har støttet antagelsene mine fra dokumentanalysen.

I dette kapitlet ønsker jeg først å oppsummere videre funnene jeg har gjort i analysen, og demonstrere hvordan disse har lagt grunnlaget for de konklusjonene jeg gir. Til slutt ønsker jeg å vise hvilke resultater en kommunikativ planprosess kan bringe med seg. På denne måten vil jeg belyse videre forskning som kunne vært interessant for en ekspandering av min oppgaves metoder, omfang og konklusjoner.

6.1 Oppgavens funn: er kravene innfridd?

En planprosess fulgt etter Habermas sine strenge krav, og selv Innes og Booher sine DIAD-krav, kan det være vanskelig å innfri i en norsk reguleringsplan. Begrensede ressurser og tid skaper hindringer for at slike planer som *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken* kan oppnå å bli fullstendig kommunikativ. I tillegg har vi sett at diskursen Sørlandsparken omfatter for deltakerne langt mer enn hva casestudiets planprosess tar for seg. Fra høringsuttalelser og observasjon kan vi se at diskursen også dreier seg om hva Sørlandsparken sin rolle i regionen skal være. Dette legger viktige premisser for planprosessen, fordi deltakerne stiller med ulike forståelser av og utgangspunkt for hva prosessen skal handle om.

Sørlandsparken har vært et konfliktfullt og anspent område å drive reguleringsplanlegging på. Særlig fikk jeg dette inntrykket gjennom observasjon gjort hos Kristiansand kommune, men også under intervjuene, og det har lagt grunnlaget for min oppfattelse av at kommunikativ planlegging ville vært viktig for utviklingen og planleggingen av området.

6.1.1 Et mangfold av deltakere?

Som del av en lovpålagt medvirkningsmulighet har planen hatt høringsanledninger. Her var det en bred deltakelse, og det var tydelig at planen vekket et engasjement hos mange. Selv om tidligere forskning ser på høringsmuligheten som noe mer enn informerende konsultasjon, har jeg gjennom kommunikasjonsteori kommet frem til en motsatt definisjon. Deltakerne i høringsrunden er ikke en del av en toveiskommunikasjon og vil derfor heller ikke være reelle deltakere i planprosessen. De reelle deltakerne vil være de som er en del av interaksjonskommunikasjonen, og således har mulighet til en dialog. I denne planprosessen vil dette være referansegruppen som planmyndigheten har definert. Disse deltakerne skal i følge DIAD-modellen representere et mangfold av perspektiver, kunnskap og interesser. Jeg har i analysen demonstrert at referansegruppen gjør dette til en viss grad. Ved hjelp av figur 7 (side 57) plasserte jeg de forskjellige deltakerne i referansegruppen ut ifra deres ståsted til diskursen Sørlandsparken – basert på deres høringsuttalelser. På denne måten har jeg vist at deltakerne representerer en stor skala, og dermed favner et vidt spekter, av forskjellige premisser og kunnskap.

Selv om seksjoner som forbrukere og miljøinteresser ikke er representert, er referansegruppen representativ for de som sendte inn høringsuttalelse, men den vil ikke være representativ for et mangfold av *både* deltakere og interesser. Problemstillingene som skal tas opp i planprosessen legger hindringer for hvilke deltakere som melder sin interesse. Dersom det hadde fantes et ønske om at flere deltakere var aktive, som for eksempel forbrukere og miljøinteresserte, ville det vært nødvendig å omdefinere problemstillingene til å gi en mer folkelig betydning, slik at flere ville oppdaget hvorfor planprosessen var relevant for dem. Selve dannelsen av referansegruppen kan tyde på at planmyndigheten ønsker en bedre interaksjon med

disse deltakerne, og at denne muligheten øker sannsynligheten for en toveiskommunikasjon.

Et enda bredere mangfold kunne ha hjulpet til med å skape omfattende forståelse for planen og belyst saken bedre, slik som planleder sier i sitt intervju. Men det kan virke som at dette ikke har vært ønskelig fra planmyndighetens side. Planleggernes rolle i kommunikativ planlegging er viktig fordi de ikke bare skal være en forhandler og megler, men de må også sette seg inn i deltakernes oppfatninger. Planleder, og plandokumentene, gir delvis uttrykk for at et større mangfold ikke er ønskelig, ei heller at de har tilstrekkelig ressurser til det. Vi kan derfor se at dette samsvarer med Pløgers (2013) beskrivelser om at medvirkning oftest benyttes for å utveksle av informasjon, fremfor å utvikle nye ideer og skape diskusjoner.

6.1.2 Gjensidig avhengighet av deltakere?

For at planprosessen skal være kommunikativ mener Innes og Booher at det må være tilstede en gjensidig avhengighet mellom deltakerne. På denne måten vil deltakerne i referansegruppen oppleve en tilhørighet til å fortsette i dialog og i samarbeid. Dette vil ikke bare gi positive virkninger på den aktuelle planprosessen, men også i ettertid, hvor deltakerne har etablert relasjoner med hverandre som kan fungere som nettverk til videre samarbeid.

Habermas mener at systemets kolonisering av livsverden hindrer for demokratiske måter å løse problemer på. I denne planprosessen så vi at systemet også kan hindre for følelsen av avhengighet mellom deltakerne, fordi ekspertkunnskapen og institusjonene formaliserer og fremmedgjør planprosessen. Planprosessen har klart definerte mål som fastsetter diskursen, og på grunn av dette finnes det lite rom for forhandlinger mellom deltakerne fordi målene er allerede satt og diskursen fastbestemt. Deltakerne har ikke mulighet til å bestemme egne, felles mål for å kunne bygge konsensus og fremtidig avhengighet.

På lik linje vil media være med på å begrense deltakernes forståelse av hverandre. Habermas kaller mediene for meningsmanipulator som setter dagsorden ut ifra konsumverdi, fremfor en reell offentlig samtale. I lokalavisen Fædrelandsvennen har Sørlandsparken blitt dekket i oppstartsfasen. Dokumentanalysen av artiklene viser at

de hovedsakelig bygger opp om en konflikt når de fremstiller Sørlandsparken. Derfor er mediene med på å skape friksjoner og forvrengte meninger som i utgangspunktet kanskje ikke var der. Intervjuene viser at mediene har innflytelse på både planmyndighetene, politikere og deltakere. Allerede-eksisterende nettverk kan være med på å bygge opp igjen den tapte avhengigheten, men skjeve maktforhold blant de offentlige og private næringsinteressene skaper likevel gnisninger i forholdet.

For å oppnå en gjensidig avhengighet er det viktig at det etableres et rom hvor deltakerne kan møtes og diskutere. Derimot har det ikke til nå i planprosessen vært noen møter med alle deltakerne sammen. I intervjuet med deltakeren som representerer Sørlandsparken Næringsforening kommer det også frem at det er stor mistillit til påvirkningsmuligheten hos planmyndighetene, men at de opplever større gjennomslagskraft ved å gå direkte til politikerne. Dette har ført til at sosial makt blir transformert til administrativ makt, uten at det går veien om kommunikativ makt. Av den grunn vil ikke planprosessen være kommunikativ rasjonell fordi makten skal skapes gjennom kommunikasjon mellom deltakerne i fellesskap. Uten muligheten til å danne kommunikativ makt vil det aldri eksistere en avhengighet mellom dem. Likevel så vi at det finnes rom for et samarbeid, gjennom at Sørlandsparken Næringsforening så nytten av at deltakerne selv handlet frem til en enighet og et felles handlingsmotiv, og således kunne ta tilbake kontroll over planen. Et slikt samarbeid trenger ikke å skje i regi av kommunen, men på egen hånd, og kunne produsert den nødvendige dialogen som ville ha ført til kommunikativ makt også i planprosessen.

6.1.3 En autentisk dialog?

Dialog er selve grunnlaget for kommunikativ planlegging; det er her konsensus blir bygd og enighet blir til. Gjennom dialogen kan Habermas sine gyldighetskrav innfris og diskursens krav fastsettes. For at en dialog skal være autentisk, må referansegruppen være fri for dominans. Siden makt alltid vil være til stede i en planprosess, er det vanskelig å oppfylle dette kravet uten et rom for dialog. Dette ser vi også i casestudiet når planforumet er en del av deltakergruppen. Disse vil ha større makt over planen gjennom den pragmatiske diskursen, men også gjennom den juridiske som ikke er skapt ved bruk av kommunikativ makt.

En ansikt-til-ansikt dialog kunne nøytralisert denne maktskjevheten fordi det er gjennom kommunikasjon at makt blir skapt, men også avvæpnet. Intervjuet med Sørlandsparken Næringsforening demonstrerer frustrasjonen de har over å ikke være del av en dialog om planprosessen. Dette er med på å skape mistillit til påvirkningsmuligheten og frykt for at det ligger skjulte strategier i planprosessen, når ikke alle kortene er på bordet. Det er også i den autentiske dialogen at deltakerne kan utfordre inntrykk de har fått fra for eksempel media. Ulike handlingsmotiv vil videre hindre en god dialog fordi deltakerne er opptatt av forskjellige temaer, og det kan virke som om det er en grunnleggende uenighet om hva alle egentlig vil med Sørlandsparken. Et felles handlingsmotiv er avgjørende for at kommunikasjonen skal bli rasjonell. Høringsuttalelsene viser at det er et stort ønske om en reell dialog mellom deltakerne og planmyndigheten, og deltakerne ønsker kommunikativ makt. Men planprosessen har skapt en todeling, en dikotomi, som har bidratt til et det ikke kommer frem nye ideer. Uavhengig av gyldighetskravene og diskurskravene, er kanskje det viktigste for den kommunikative handlingen i denne planprosessen at det eksisterer en dialog som frembringer opplevelsen av å være aktive deltakerne i selve prosessen.

6.2 Konkluderende kommentarer og refleksjoner

Oppgaven er lagt opp slik at det er spesielt tre krav som må oppfylles for at en planprosess kan kalles kommunikativ. Jeg har videre utbedret tolkningene mine med Habermas for å belyse begrensninger og muligheter for kommunikasjonen innenfor kravene. Oppgaven viser at planprosessen representerer et nokså bredt spekter av interesser og deltakere gjennom sin referansegruppe. Jeg har også demonstrert at det er dekning for å kalle gruppen for et mangfold som tilfører planprosessen nye ideer, perspektiver og kunnskap. Selv om dette mangfoldet ikke vil oppfylle Habermas sitt idealistiske krav til ingen deltakeravgrensning, mener jeg at viktige nøkkelinformanter og berørte er blitt inkludert i et videre samarbeid.

Den største utfordringen for å kunne kvalifisere denne planprosessen som kommunikativ vil være dens mangel på dialog og interaksjonsmuligheter. Ikke bare er dette et krav til kommunikativ planlegging i seg selv, men uten dialog er det også vanskelig for deltakerne å skulle bli gjensidig avhengige av hverandre. Planprosessen har ikke skapt et rom for kommunikasjon og dialog, og hindrer forståelse og dermed

også samarbeid. Så vel mediene som planprosessen i seg selv er med på å skape en dikotomi som har bidratt til at nye løsninger og ideer ikke oppstår og hindrer samarbeid i en viktig fase av planprosessen. Like viktig er kanskje utfordringen knyttet til et manglende engasjementet for kommunikasjon fra planmyndighetenes side. Det har blitt gjort få tiltak for at forståelse og kommunikativ rasjonalitet skal oppstå mellom deltakerne, og det har til nå ikke eksistert en autentisk dialog. Likevel kan vi si at planmyndigheten viser velvilje til å oppnå en kommunikativ planprosess, men at ideen er enklere å gjennomføre på papiret enn i praksis.

Analysen av planprosessen kan tyde på at intensjonen for planprosessen var at den skulle være kommunikativ, men at den underveis har utviklet seg til å bli instrumentell. En av årsakene til dette kan være at planmyndigheten har følt at de har stort behov for å styre planen, fordi de forutser pragmatiske konsekvenser for den fremover. På grunn av dette har de derfor ikke ønsket å slippe deltakere inn i prosessen, da de har antatt at som planmyndighet kan de komme til å måtte overstyre dem. Dette kan være symptom på tegn på den utfordringen norske kommuner står ovenfor med tanke på et stadig press om å være næringsattraktiv for å tiltrekke seg innbyggere og inntekter, samtidig som det stilles strenge krav til deres bærekraftige miljøpolitikk.

Planprosessen er i sin helhet ikke kommunikativ, men har flere muligheter til å bli det. Ansvar for å få til en kommunikativ prosess hviler dog ikke bare på Kristiansand kommune. Selv om planprosessen ikke har vært tilstrekkelig lagt opp til dialog, kunne deltakerne ha samarbeidet utenfor planprosessen for å oppnå et mer bærekraftig partnerskap og nettverk. Et slikt samarbeid mellom uenige deltakere, som Kvadraturforeningen og Sørlandsparken, kunne skapt forståelse for hverandre og dermed bedre samspill, slik at de ville generert sterkere påvirkningskraft hos kommunen. Dersom ressursene, som det kan tyde på har vært anvendt til å påvirke politikerne, hadde blitt disponert for å styrke kunnskap og forståelse om hverandre, kunne denne planprosessen i tillegg ha dratt stor nytte av dette.

Planprosessen kan ikke karakteriseres som fullstendig kommunikativ, men jeg håper likevel at oppgaven kan gi innsikt i hvordan det ideelt sett kunne ha vært oppnådd, og på denne måten inspirere planmyndigheter i deres videre planarbeid og deltakere til et fremtidig samarbeid. Selv om kravene til en ultimat situasjon ikke kan oppfylles, kan

effekter av en mer underliggende, kommunikatív tankegang gi store utslag for deltakere med følelsmessig tilhørighet til prosessen. Tanken er at en dialog fremfor en debatt kan skape forståelse og legitimitet som ikke bare vil sikre en bedre demokratisk prosess, men som også kan legge fundamentet for et samarbeid i fremtiden på tvers av planer og prosesser.

Da denne oppgaven var i sin slutfase, ble debatten igjen blåst til liv i lokalavisen Fædrelandsvennen. I en artikkel om nye konsepter som skal trekke handlende til Kvadraturen skal plan- og bygningsjef i Kristiansand kommune i følge avisen ha uttalt at bystyret burde si nei til mer tjenesteyting i Sørlandsparken, og at parken over tid burde komprimeres. Uttalelsen kom flere måneder før planen skal vedtas, og vekket selvfølgelig sterke reaksjoner hos Sørlandsparken Næringsforening, som svarte med å beskrive den pågående planprosessen for en ”liksomprosess” (Damsgaard:2014). Nå er jo ikke planprosessen ferdig behandlet, men slike utsagn støtter opp om funnene jeg har gjort i analysen, i at medvirkningen i denne planprosessen har vært brukt til å informere, men ikke diskutere.

Avslutningsvis vil jeg påpeke at et casestudie som dette har sine begrensninger i form av tid og ressurser, men også med tanke på oppgavens generalisering. Videre forskning kunne derfor ha belyst flere elementer ved teamet, samt flere områder. For eksempel så har jeg nevnt at dette casestudiet ikke vil kunne generaliseres til å gjelde andre planprosesser, fordi hver planprosess er så unik og kompleks. Gjennom ytterligere forskning kunne jeg tatt for meg flere casestudier til sammenligning, og på denne måten i større grad sett om utfordringene er generaliserbare. En sådan funksjon vil ikke min oppgave, og dens form, ha i dag, men håpet er likevel at den kan generelt sett inspirere til en bedre kommunikatív planlegging.

Bibliografi:

- Aarsæther, Nils, Eva Falleth, Torill Nyseth og Ronny Kristiansen (2012):
Utfordringer for norsk planlegging. Kristiansand: Cappelen Damm
Høyskoleforlaget.
- Allmendinger, Philip. (2009): *Planning Theory*. 2. Utgave. Palgrave Macmillan.
- Amdam, Jørgen og Noralv Veggeland (2011): *Teorier om samfunnsstyring og
planlegging*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Amdam, Roar (2012): ”Fokus på prosesser: kommunikativ og samarbeidende
planlegging”. I Nils, Aarsæther, Eva Falleth, Torill Nyseth og Ronny
Kristiansen. *Utfordringer for norsk planlegging – kunnskap, bærekraft,
demokrati*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Amdam, Roar (2005): *Planlegging som handling*. Oslo: Universitetsforlaget
- Amdam, Roar (2011): *Planlegging og prosessleing*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- ATP m.fl.: (2011): *Regional plan for Kristiansandsregionen 2011 – 2050*. Areal- og
transportplansamarbeidet (ATP), Vest-Agder Fylkeskommune og Aust-Agder
Fylkeskommune.
- Bäcklund, Pia og Raine Mäntysalo (2010): “Agonism and institutional ambiguity:
Ideas on democracy and the role of participation in the development of
planning theory and practice – the case of Finland”. I *Planning theory* 9/2010.
SAGE publications
- Cruickshank, Jørn (2012): ”The role of qualitative interviews in discourse theory”. I
CADAAD Journal volume 6, issue 1. Critical Approaches to Discourse
Analysis Across Disciplines.
- Cruickshank, Jørn (2014): ”Hva vi trenger?”. I *Fædrelandsvennen* 17.02.14.
- Damsgaard, Vegard (2013a): ”Aha-opplevelse i Sørlandsparken”. I
Fædrelandsvennen 20.09.13.
- Damsgaard, Vegard (2013b): ”Krever enerett på kultur og show”. I
Fædrelandsvennen 16.09.13.
- Damsgaard, Vegard (2013c): ”Kunne ikke bygd Sørlandssenteret i dag”. I
Fædrelandsvennen 03.09.13.
- Damsgaard, Vegard (2014): ”Sørlandsparken-sjef ut mot plansjef”. I
Fædrelandsvennen 28.05.14.

- Eriksen, Erik og Jarle Weigård (1999): *Kommunikativ handling og deliberativ demokrati – Jürgen Habermas' teori om politikk og samfunn*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Falleth, Eva, Gro S. Hanssen og Inger-Lise Saglie (2010): "Makt og medvirkning i urban reguleringsplanlegging". I *Plan* 1/2010.
- Falleth, Eva og Gro S. Hanssen. (2012): "Medvirkning i planlegging". I Nils, Aarsæther, Eva Falleth, Torill Nyseth og Ronny Kristiansen. *Utfordringer for norsk planlegging – kunnskap, bærekraft, demokrati*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Flyvbjerg, Bent (2004): "Five misunderstandings about case-study research". I *Sosiologisk tidsskrift*, 2004/2.
- Forester, John (2000): "Conservative epistemology, reductive ethics, far to narrow politics: some clarifications in response to Yiftachel and Huxley". I *International journal of urban and regional research*. Volum 24.4 12/2000.
- Forester, John (1993): *Critical theory, public theory and planning practice. Toward a critical pragmatism*. New York: State university of New York press.
- Forester, John (2006): "Making participation work when interests conflict". I *Journal of the American Planning Association*. 4/2006
- Habermas, Jürgen (1999a): *Kommunikativ handling, moral og rett*. Tano Aschehoug
- Habermas, Jürgen (1999b): *Kraften i de bedre argumenter*. Ad Notam Gyldendal.
- Habermas, Jürgen (2006): "Politisk kommunikasjon i mediasamfunnet". I Barbara Gentikow og Egil G. Skogseth (red.) (2007): *Medier og demokrati*. Oslo: Scandinavian Academic Press /Spartacus forlag AS.
- Hanssen, Gro, S. (2013): "Medvirkning med virkning?". I *Plan* 3/2013.
- Harvold, Kjell-Arve (2002): "Planleggingens kommunikative vending: Nytt paradigme eller gammel debatt?". I *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* VOL 18. Universitetsforlaget.
- Healey, Patsy (1993): "Planning through debate: The communicative turn in planning theory". I Frank Fisher og John Forester (eds): *The argumentative turn in policy analysis and planning*. Durham og London: Duke Univ. Press.
- Helaey, Patsy (2000): "Planning Theory and urban and regional dynamics: A comment on Yiftachel and Huxley". I *International journal of urban and regional research*, volume 24,4.

- Healey, Patsy (1997): *Collaborative planning – shaping places in fragmented societies*. Basingstoke: Macmillan.
- Healey, Patsy (2007): *Urban Complexity and spatial strategies*. New York og Oxon: Routledge
- Høibraaten, Helge (1999): ”Kommunikativ makt og sanksjonsbasert makt hos Jürgen Habermas”. I Fredrik Engelstad (red.) *Om makt – teori og kritikk*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Ihme, Henrik (2013): “Slik startet eventyret”. I *Fædrelandsvennen* 24.10.2013.
- Innes, Judith E. og David E. Booher (1999): ”Consensus building and complex adaptive systems – a framework for evaluating collaborative planning”. I *Journal of the American planning association*. Autumn99, Vol. 65 Issue 4.
- Innes, Judith (2004): ”Concensus building: clarifications for the critics”. I *Planning Theory* 2004 3:5. London: SAGE publications.
- Innes, Judith E. og David E. Booher (2010): *Planning with complexity – an introduction to collaborative rationality for public policy*. Oxon: Routledge.
- Klausen, Jan Erling, Sveinung Arnesen, Dag Arne Christensen, Bjarte Folkestad, Gro S. Hanssen, Marte Winsvold og Jacob Aars. (2013): *Medvirkning med virkning? Innbyggermedvirkning i den kommunale beslutningsprosessen*. NIBR/ Uni Rokkansenteret
- Klima- og Miljøverndepartementet (2013a): *Høring og offentlig ettersyn – Ny statlig planbestemmelse for lokalisering av kjøpesentre og handel*. URL hentet 13.05.14: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kld/dok/hoeringer/hoeringsdok/2013/planbestemmelse-kjopesentre-handel/utkast.html?id=734896>
- Klima- og Miljøverndepartementet (2013b): *Retningslinjer for innsigelse i plansaker etter plan- og bygningsloven*. URL hentet 08.05.13: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kld/dok/rundskriv/2013/t-2-13-innsigelse-pbl.html?id=733666#2.4.3>
- KNAS (2013): *KNAS og LINA – Hvem er vi*. Kristiansand Næringssselskap. URL hentet 21.05.13: <http://krsn.no/?pageslug=om-oss-8329>
- Kristiansand kommune (2013): *Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken – Forslag til planprogram*. Revidert utgave 06.11.13
- Kristiansand kommune(2011): *Stryker i muligheter, kommuneplan 2011 – 2022*. Revidert utgave 07.09.2011.

- KS (2013): *Idehefte – Hvordan involvere innbyggerne*. NIBR og Uni Rokkansenteret på oppdrag fra KS.
- Kubens, Valerie (2013): "Vil lage bydel i Sørlandsparken". I *Fædrelandsvennen* 05.09.2013.
- Miljøverndepartementet (2009): *Planlegging etter plan- og bygningsloven*. Miljøverndepartementet.
- Plan- og bygningsloven (2008): Lov om planlegging og byggesaksbehandling LOV-2008-06-27-71
- Pløger, John (2002): *Kommunikativ planlegging og demokrati – nye perspektiver i planforskning*. NIBR-rapport 17/2002.
- Pløger, John (2013): "Makt, strid, liv – og avmakt". I *Plan*, 3/2013.
- Pløger, John (2012): "Planlegging, kunnskap og makt". I Nils, Aarsæther, Eva Falleth, Torill Nyseth og Ronny Kristiansen: *Utfordringer for norsk planlegging – kunnskap, bærekraft, demokrati*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Ryen, Anne (2012): *Det kvalitative intervjuet – fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.
- Schwebs, Ture og Helge Østbye. (2013): *Media i samfunnet*. 6. Utgave. Oslo: Det norske samlaget.
- Silverman, David (2011): *Qualitative resarch*. 3. Utgave. London: Sage.
- SNL (2013): "Kristiansand". I *Store norske leksikon*. URL hentet 08.05.14: <http://snl.no/Kristiansand>
- Svare, Helge (2006): *Den gode samtalen – kunsten å skape dialog*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Sørlandsparken.no (2013): *Fakta om Sørlandsparken*. URL hentet 12.03.14: <http://sorlandsparken.no/index.php?show=31&expand=31>
- Thagaard, Tove (2013): *Systematikk og innlevelse – En innføring i kvalitativ metode*. 4. Utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Tjora, Aksel (2012): *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. Utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Østbye, Helge., Knut Helland, Kark Knapskog og Leif-Ove Larsen (2007): *Metodebok for mediefag*. 3. Utgave. Bergen: Fagbokforlaget.

Vedlegg:

Vedlegg 1: Høringsuttalelse Sørlandsparken Næringsforening

NR 25

Kristiansand kommune
Postboks 417, Lund
4604 Kristiansand

post.teknisk@kristiansand.kommune.no

Deres ref.:
201114568-9/EMS

Vår ref.: [REDACTED]

Kristiansand, 13. september 2013

MERKNADER TIL PLANPROGRAM FOR ENDRING AV REGULERINGSPLANER I SØRLANDSPARKEN

Vi viser til forslaget til planprogram utsendt 8.juli 2013.

Sørlandsparken Næringsforening representerer mer enn 270 virksomheter i Sørlandsparken. Disse spenner over betydelige arealer innen handel, kontor, produksjon, lager/logistikk, service og ferie-fritid.

Merknadene er behandlet av styret i Sørlandsparken Næringsforening som består av viktige aktører innenfor alle aktivitetsområder i næringsparken.

I forslaget til planprogram fremgår det forslag til endringer innenfor sentrale områder som; kontoretableringer, parkeringsbestemmelser, tjenesteyting og hinderfri fremføring av kollektivtrafikk.

Dagens reguleringsplan fra 2005 er såpass ny at sterke innskrenkninger vil kunne bidra til at virksomheter som har etablert seg de siste årene kan få vesentlig endrede rammebetingelser. For næringsvirksomhet som drives i Kristiansand kommune er forutsigbare rammevilkår essensielt. Kommunen har i Sørlandsparken tiltrukket seg etableringer på flere milliarder NOK og derigjennom flere tusen arbeidsplasser. Mange av disse ville ikke ha blitt lagt til Kristiansand under andre rammevilkår. Det er derfor viktig for kommunens langsiktige næringspolitikk at viktige rammer har et langsiktig perspektiv.

Kristiansand Øst

Sørlandsparken ble anlagt som en regional næringspark med et tydelig nedslagsfelt for hele Agderregionen. Over 400 virksomheter med sine nærmere 6000 arbeidsplasser sørger for at Agder har fått et slagkraftig marked for fastlandsvirksomheter. Området har i dag nærmere 9 millioner besøkende og en verdiskapning på ca 6 mrd NOK eksklusive oljenæringsvirksomheter som er representert i Sørlandsparken. De siste årene har det skjedd mange endringer på østsiden av kommunen. Infrastrukturen på veisiden er forsterket både internt i parken og østover langs E-18. Rona senter er under etablering med bl.a. forsterket kollektivsatsning. Lauvåsen er under innflytting og næringsområdet er under klargjøring. Ny Varoddbru er besluttet bygget innenfor de neste 5 årene. Hamrevann er en ny bydel med inntil 12-15.000 personer. Planen forventes vedtatt sommeren 2015.

Postboks 9002, Sørlandsparken - 4696 Kristiansand
Telefon: 920 10 700 - Telefax: 38 01 47 77
E-post: post@sorlandsparken.no
Org. 876 544 962 MVA

Summen av disse byutviklingstrekkene, gjør at Sørlandsparken fremover også får en nærfunksjon for stadig flere av kommunens innbyggere. Dette skjer samtidig med at Kvadraturen i Kristiansand har fått mange viktige signaletableringer de siste årene. I tillegg har Vågsbygd sentrum ekspandert kraftig. Sørlandsparken Næringsforening ser utfordringen for Kristiansand i ønske om en balansert utvikling, men mener at den byutviklingen som skjer på østsiden må brukes som et positivt momentum for skape en kommune med flere og differensiert fastlandsnærings. Det faktum at man også kan bruke denne vekst til raskere å skape en bedre veiforbindelse til Kjevik samt en storsatsning på kollektiv må være en positiv faktor for Kristiansand som landsdelens senter. Det bør også bemerkes at denne utviklingen vil bli liggende langs hovedakser og vil således følge de rammer for knutepunktplanen som regionen tenker seg med tanke på kortere reiseavstander bolig – arbeidsplass.

Sørlandsparken Næringsforening ønsker å bidra til en studie av Kristiansands østside 20-30 år frem i tid. Dette for å synliggjøre en sammenstilling av vedtatte og planlagte prosjekter. I tillegg vil en slik studie inneholde forslag til videre utviklingsretning for denne viktige delen av kommunens bolig- og næringsreserve. I en slik studie må også trafikk- og kollektivutvikling inngå. SPN mener at lanseringen av en SuperMetro samt lokalisering av landsdelsinstitusjoner og regionale funksjoner må synliggjøres. I en slik studie vil blant annet parter som Avinor, Hamrevann og Kristiansand kommune være sentrale.

Sørlandsparken

Med bakgrunn i innledningen ser vi klart at endringen av kommunens østre del vil måtte få betydning for de prioriteringer som gjøres i Sørlandsparken. En rigid og detaljstyrt plan, som opprinnelig skulle adressere konkurranseforholdet mellom byens næringsområder, vil være svært upraktisk fremover. Kortsiktig planlegging vil kunne stå i veien for det langsiktige bildet av en næringspark omgitt av betydelige boligområder. I denne endringen vil vi allerede om få år se større andel av trafikken med sykkel eller kollektivtilbud. For å kunne tilby nye arbeidsplasser nært disse boligområdene er det også viktig å være åpne for både kontoretableringer og visse typer tjenesteyting. Det er naturlig at en næringspark av Sørlandsparkens størrelse kan tilby personlig pleie, helsetjenester, bevertning og helsesstudioer for å nevne noen. Det faktum at flere millioner besøkende også gjeuster parken gjør det miljøvennlig og rasjonelt å få utført flere tjenester samtidig for å slippe transport til andre bysentra i kommunen. SPN mener derfor det er viktig at tjenesteytingsbegrepet blir tilstrekkelig utredet og behovsavklart. Det er også viktig at virksomheter som ønsker å etablere seg med virksomhetsfelt Agder må få muligheten til å gjøre det i Sørlandsparken som ligger midt i Agder og derfor er den mest sentrale lokasjon. SPN mener derfor at Sørlandsparken bør ha kombinerte formål med bestemmelser som avklares i samarbeid med kommunens ledelse før en ny reguleringsplan iverksettes.

Næringsliv i endring

En av de sterkeste trender vi har sett de senere år er den kraftige reduksjonen av tradisjonell produksjon og større verkstedsenheter. Moderne næringsliv drives i større grad gjennom utsalgsteder, logistikkvirksomheter og fra kontor. I Sørlandsparken er også denne trenden merkbar. Disse endringene er dynamiske overfor markedet og også et resultat av at produksjon foregår i andre land. Denne dynamikken er vanskelig å fastlegge i langsiktige planer. En rigid og altfor detaljert plan vil derfor ikke fremme næringsvennligheten i en kommune som Kristiansand. Den vedtatte kommuneplan sier da også klart at kontorvirksomheter hvor omfang og størrelse innebærer at lokalisering i Kvadraturen er uaktuelt, skal ha muligheten til å etableres i andre næringsområder.

Parkering

Sørlandsparken er etablert som en bilbasert, regional næringspark. Av denne grunn er parkeringsbestemmelsene svært viktig for området. Kommuneplanen plasserer Sørlandsparken i ytre sone hva bestemmelser gjelder. SPN er usikre på de praktiske konsekvenser dette har i forhold til gjeldende reguleringsplan. Vi ber kommunen avklare disse konsekvensene før et utkast til ny reguleringsplan sendes ut på høring.

Kontorformål

SPN er av den oppfatning at dagens arealer som omfatter kontorer er klart innenfor målsetningene i kommuneplanen. Vi mener Kristiansand kommune må ha en fleksibel tolkning, slik at man ikke avviser virksomheter som ønsker å etablere seg i Sørlandsparken. Sørlandsparken har en beliggenhet som er både kollektiv effektivt og på den akse man ser for seg for fremtidig utvikling. Det bør også åpnes for kontorformål dersom bruken av disse har et regionalperspektiv i tråd med næringsutvikling i Knutepunkt Sørlandet.

Tjenesteyting

En ny plan for Sørlandsparken må åpenbart inneholde mulighet for etablering av foruflig tjenesteyting som et såpass stort arbeidsområde krever. Rona senter vil i fremtiden ikke kunne betjene den bosetningsvekst som kommer øst for Varoddbrua. SPN ser for seg en mulig fordeling av tjenester mellom Timenes, Rona og Sørlandsparken. Vi er åpne for å diskutere avgrensninger, men forutsetter at grundige vurderinger gjøres FØR planen vedtas. Dette for å sikre at viktige aktører i Sørlandsparken får anledning til å uttale seg om de praktiske virkningen slike endringer får. En ny plan må også ha muligheter for tjenesteyting i et regionalt perspektiv med tanke på Sørlandsparkens sentrale beliggenhet i knutepunktsamarbeidet på Sørlandet.

Kollektiv

Planprogrammet ønsker å henvise temaet infrastruktur og kollektivtrafikk til en fremtidig bymiljøpakke for Kristiansand. Dette mener SPN kan frata Sørlandsparken i samarbeid med naboeråder et viktig utviklingsmomentum og kan medføre større og mer dramatiske inngrep senere i prosessen. Det er et uttalt ønske for Kristiansand kommune å bidra til at flere ansatte og kunder benytter kollektivtransport til/fra butikk eller arbeid. Vi mener at en god og fremtidsrettet kollektivsatsning vil bidra til at flere hundretusen passasjerer vil fraktes kollektivt fremfor bil i årene som kommer.

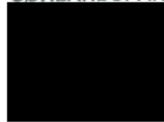
Med denne bakgrunn mener SPN at kollektivsatsningen må bli stammen i den nye utviklingen for kommunens østside. I forslaget om å lage en studie av utviklingen 20-30 år frem i tid vil etableringen av en SuperMetro være en viktig, integrert del av østsidens bo- og arbeidsområde.

Dagens situasjon/Dispensasjoner

I en revidering av gjeldende reguleringsplan bør de bygg som innehar godkjente dispensasjoner eller midlertidig endrede formål, få godkjent dette på permanent basis. Dette for å sikre at planen får en mer robust gjennomføring og at grenser trekkes på fremtidige bygg som ikke er igangsatt.

Avslutningsvis vil vi understreke viktigheten av at den praktiske næringsutviklingen ikke blir hindret av detaljerte bestemmelser. SPN vil selvfølgelig bidra til å lage en holdbar plan for fremtiden. Det er da viktig å huske at de store etableringer som har kommet i Sørlandsparken forholder seg til en reguleringsplan som bare er 8 år gammel. Bare på disse årene har vi sett endringer man knapt kunne tenke seg, men som har øket antall arbeidsplasser i fastlandsnæringer lagt utover det man kunne se for noen år siden. La derfor en ny reguleringsplan for Sørlandsparken strekke seg mot 20-30 års perspektivet istedenfor å detaljeres mot dagens behov.

Med vennlig hilsen,
SØRLANDSPARKEN NÆRINGSFORENING

Daglig leder

Vedlegg 2: Høringsuttalelse Kvadraturforeningen

Til: Kristiansand kommune,
PB 417 Lund,
4604 Kristiansand S.

Fra: Kvadraturforeningen / Kvadraturen i Kristiansand AS

Kristiansand 12.september 2013

Sak: Høring av "Endring i reguleringsplaner i Sørlandsparken".

Kvadraturforeningen (Kvadraturen i Kristiansand AS) representerer ca 340 næringsdrivende innenfor bykjernen Kvadraturen / Kristiansand sentrum. En generell tilbakemelding fra Kvadraturforeningen er at vi er enig i gitte avgrensinger i planarbeidet nevnt i Deres notat av 8.juli 2013, samt målsetninger i samme notat ved at "planarbeidet har mål ved å ta bort muligheten for etablering av rene kontorbedrifter i tråd med kommuneplanens retningslinjer", samt "mål om å revidere parkeringsbestemmelsene slik at de samsvarer med kommuneplanens retningslinjer". Vi tar disse punktene til etterretning.

Vi har dog noen innspill til "mål om å avklare åpning for tjenesteyting i Sørlandsparken, og eventuelt hva slags tjenesteyting som skal tillates", og konsentrer derfor vår høringsuttalelse tilknyttet dette punktet.

Tjenesteyting:

Kvadraturforeningen presiserer at alle nasjonale, regionale og kommunale overordnede planverk har det til felles at de påpeker viktigheten av et etableringsforbud utenfor byer og tettsteder definert i pbl.§ 8 - 5, samt at Sørlandsparken skal være et avlastningscenter for Kvadraturen i Kristiansandregionen. Videre sier planene at det er viktig å styrke sentrums rolle som møtested for handel, service og kultur, herunder å forhindre at handel og tjenesteyting i eksisterende sentrumsområder blir utkonkurrert av store kjøpesentre i utkanten av eller utenfor sentrene.

Etter vår tolkning og vurdering må selve "hensikten" av lovverket til overnevnte planer, også overføres fra "den byggetekniske delen" i form av bygg/kvadratmeter/infrastruktur, til "den innholdsmessige delen" av tilbudet som kan godkjennes i Sørlandsparken.

På generell basis skal Sørlandsparken være et avlastningscenter for Kvadraturen, og da er det mot all hensikt, samt formål og intensjoner i lovverket, å åpne for en generell tjenesteytende næring i Sørlandsparken i planområdet. (som vår motpart, Sørlandsparken Næringsforening, fremmer i denne saken).

Kvadraturens (Kristiansand sentrum) styrke er det mangfold og muligheter som er definert i dag, og ikke minst fremtidig, innen tjenesteyting og kulturtilbud i regionen. Dette er byens avgjørende fortrinn i et stadig økende konkurransebilde i en situasjon hvor utbygging i Sørlandsparken har vært utviklet på tidligere reguleringsplaner, men som ville vært definert som ulovlig virksomhetsutbygging iht dagens lovverk.

Derfor MÅ en eventuell endring i reguleringsplaner i Sørlandsparken være svært påpasselig med å ikke tillate nye innholdsområder i Sørlandsparken som vil forverre konkurransesituasjonen for Kvadraturen.

Kvadraturen har de siste årene jobbet bevisst med å bygge opp smeltedigelen "KULTUR – MAT – SHOPPING" som våre bærende elementer i kommunikasjonen mot forbruker, ved for eksempel innholdet i konseptene "Julebyen og Sommerbyen". Vi har en klar dokumentasjon av at det å binde sammen kulturlivet, og dets arrangementer, også er med på å skape lønnsomme næringsvirksomheter innen detaljhandel og restauranter i bybildet. Dette er et konkurransefortrinn for Kvadraturen som ikke må forringes.

Derfor stiller vi krav om at virksomheter/bransjer som kan gå innenfor begrepet "Opplevelseskultur" må styres utelukkende mot Kvadraturen, og derav nektes etablering i Sørlandsparken. Planen må fastslå at Kvadraturen i all fremtid har eneretten til å ivareta Kristiansandregionens behov til følgende oppgaver:

- a. Kulturtilbud, derav utendørskonsserter, teater, show eller lignende kulturopplevelser.
- b. Kinotilbud.
- c. Offentlige satsing innen parkanlegg-/lekeparktilbud av en viss størrelse.
- d. Annen offentlig tjenesteyting utover tilbudet som finnes i dag.

Disse områdene er Kvadraturens særpreg i et historisk perspektiv som det er viktig å opprettholde og styrke. Omvendt ser vi at næringer som for eksempel "Treningssenter" ikke faller innen overnevnte kategori, og at planen bør åpne for dette.

Kvadraturforeningen stiller seg åpen for deltakelse i en referansegruppe i saken dersom dette er ønskelig.

Med vennlig hilsen

Kvadraturforeningen / Kvadraturen i Kristiansand AS

Nr 13

Fylkesmannen i Vest-Agder
Miljøvernnavdelingen

KRISTIANSAND KOMMUNE	
Saksnr. 20114568	Dok.nr./3
04 SEPT. 2013	
Enhet/Saksbeh. PLBY	Arkivkode 1085
Unnt. off. int.	

Saksbehandler: Vibeke Wold Sunde
Tlf.: 38 17 62 03

Deres ref.: 20114568
Vår ref.: 2013/4050

Vår dato: 30.08.2013
Arkivkode: 421.4

Kristiansand kommune
Postboks 417 Lund
4604 Kristiansand S

Sørlandsparken - uttalelse til varsel om oppstart av endring av reguleringsplaner

Vi viser til kommunens oversendelse av varsel om oppstart av endring av reguleringsplanene i Sørlandsparken og høring av planprogram den 08.07.2013.

Det er positivt at det settes i gang arbeid med å tilpasse reguleringsplanene i Sørlandsparken til dagens føringer og behov for Kristiansand og Kristiansandsregionen. Planarbeidet er begrenset til i hovedsak å omfatte temaene tjenesteyting, kontor og parkeringsdekning.

I planprogrammet framgår det at konsekvensene av økt tjenesteyting skal utredes, mens de øvrige temaene anses som tilstrekkelig utredet i kommuneplanen. I og med at endring av kontorformål og revidert parkeringsdekning er en direkte oppfølging av vurderinger gjort i kommuneplanen støtter vi kommunen i at det ikke er behov for å utrede dette videre. Selv om det ikke gjøres ytterligere utredninger må konsekvensene av de endringene en gjør likevel beskrives i planen.

Når det gjelder tjenesteyting gir vi råd om at det i konsekvensanalysen vurderes i hvor stort omfang tjenesteyting bør innlemmes i planen, hvor i Sørlandsparken tjenesteyting bør plasseres og hva slags form for tjenesteyting som det skal åpnes opp for. Vurderingene bør blant annet bygge på analysene av konsekvensene for omkringliggende sentre og analysene av trafikale konsekvenser.

Det er foreløpig ikke avklart om alle planene i Sørlandsparken skal innlemmes i en plan, eller om hver enkelt plan skal endres. Eventuelt kan det være en løsning å slå sammen enkelte av planene. Hva som er mest hensiktsmessig planinndeling avhenger av hvordan de ulike områdene i Sørlandsparken henger sammen og av hvilke endringer som foreslås hvor. Siden plantype/planinndeling ikke er avklart bør dette trekkes tydeligere fram i planprogrammet som et av temaene som skal avklares i planarbeidet.

Med hilsen

ass. miljøverndirektør

seniorrådgiver

Kopi til:
Vest-Agder fylkeskommune Postboks 517 Lund 4605 Kristiansand S

30

SAKSPROTOKOLL

Arkivsak-dok. 13/04623
Saksbehandler [REDACTED]

Saksgang	Møtedato	Saknr
1 Hovedutvalg for samferdsel, areal og miljø	16.10.2013	91/13

Kristiansand kommune - innspill til varsel om oppstart av endring av reguleringsplaner i Sørlandsparken og høring av planprogram

Fylkesrådmannens forslag til vedtak:

Sørlandsparken har en landsdelsfunksjon og er en regional handelspark. Fylkeskommunen mener derfor at nye funksjoner må vurderes i lys av dette, samt at de må kunne støtte opp under Sørlandsparkens funksjon i regional sammenheng.

Fylkeskommunen mener en avklaring av hva som kan åpnes av tjenesteyting i Sørlandsparken må vurderes i forhold til senterstrukturen i Kristiansand og i forhold til omkringliggende sentra. Trafikale konsekvenser må også legges til grunn for eventuell lokalisering av tjenesteyting.

Fylkeskommunen har det overordnede ansvaret for kollektivtrafikk i fylket. Hvordan kommunen kan sikre en hinderfri framføring av kollektivtrafikken må utredes og vises i planforslaget.

Det vises for øvrig til planforslaget angående presiseringer og vi ber om at innspillene blir tatt med i det videre arbeidet.

Hovedutvalg for samferdsel, areal og miljø har behandlet saken i møte 16.10.2013 sak 91/13

Votering

Fylkesrådmannens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Vedtak

Sørlandsparken har en landsdelsfunksjon og er en regional handelspark. Fylkeskommunen mener derfor at nye funksjoner må vurderes i lys av dette, samt at de må kunne støtte opp under Sørlandsparkens funksjon i regional sammenheng.

Fylkeskommunen mener en avklaring av hva som kan åpnes av tjenesteyting i Sørlandsparken må vurderes i forhold til senterstrukturen i Kristiansand og i forhold til omkringliggende sentra. Trafikale konsekvenser må også legges til grunn for eventuell lokalisering av tjenesteyting.

Fylkeskommunen har det overordnede ansvaret for kollektivtrafikk i fylket. Hvordan kommunen kan sikre en hinderfri framføring av kollektivtrafikken må utredes og vises i planforslaget.

Det vises for øvrig til planforslaget angående presiseringer og vi ber om at innspillene blir tatt med i det videre arbeidet.

Nr: 29

Statens vegvesen

Kristiansand kommune
Postboks 417, Lund
4604 KRISTIANSAND S

KRISTIANSAND KOMMUNE	
Saksnr. 2011 14568	Dok.nr. 29
18 SEPT. 2013	
Enhet: Sakbeholdning	Arkiv: 1085
Uinnt. tit.	

Behandler enhet:
Region sør

Saksbehandler/innvalgsnr:
Inger Egeland - 38121663

Vår referanse:
2013/089002-002

Deres referanse:
201114568-9

Vår dato:
12.09.2013

Varsel om oppstart av endring av reguleringsplaner i Sørlandsparken og høring av planprogram

Viser til oppstartsmelding datert 8.7.2013

Statens vegvesen er enige i vurderingen av temaer som skal utredes og at det lages en analyse som viser de trafikale konsekvensene ved eventuell økt etablering av tjenesteyting i Sørlandsparken .

Vegavdeling Vest-Agder
Seksjon for plan- og forvaltning
Med hilsen

Seksjonsleder

Kopi: Vest-Agder fylkeskommune, regionalavdelingen

Postadresse
Statens vegvesen
Region sør
Postboks 723 Stoa

Telefon: 02030
Telefaks: 37 01 98 01
firmapost-sor@vegvesen.no

Kontoradresse
Rigedalen 5
4626 KRISTIANSAND S

Fakturaadresse
Statens vegvesen
Regnskap
B3t, Region sør

Kristiansand kommune
Postboks 417 Lund
4604 KRISTIANSAND S

Deres dato:
Deres ref:

Vår dato: 13.09.2013
Vår ref: 13/1674-3 Oppgis ved svar.
PlanID-, GBR-

Saksbehandler: [Redacted]
Avdeling: Planavdelingen

Høring av planprogram for Sørlandsparken i Kristiansand - Innspill fra Lillesand kommune

Lillesand kommune viser til brev 08.07.2013 vedrørende oppstart av endring av reguleringsplaner for Sørlandsparken og høring av planprogram. Følgende temaer skal utredes i planprosessen:

- Tjenesteyting/senterfunksjoner
- Kontor
- Parkeringsdekning

Lillesand kommune ber om at i det vurderes hvilken innvirkning tjenesteyting vil få for omkringliggende senter/sentrum **også utenfor kommunen**. Lillesand sentrum vil bli konkurranseutsatt dersom det åpnes opp for tjenesteyting i Sørlandsparken. Konsekvensene og innvirkningene må belyses og tas med i vurderingene i det videre planarbeidet.

For øvrig ingen kommentar til planprogrammet som ligger på høring.

Med vennlig hilsen

[Redacted]
avdelingsingeniør

Nr: 80

ANGÅENDE ENDRING AV REGULERINGSPLANER I SØRLANDSPARKEN – FORSLAG TIL PLANPROGRAM

Sørlandsparken fikk en omfattende og samlende reguleringsplan vedtatt av bystyret i juni 2005. Planen var et resultat av et omfattende strategiarbeid utført av KNAS i nært samarbeid med rådmannen i Kristiansand kommune. Overordnede føringer var retningslinjene gitt i Fylkesplanen og de retningslinjer som var og er gjeldende for funksjonsdelingen mellom Kvadraturen som landsdelscenter og Sørlandsparken som et regionalt avlastningssenter. En videre utvikling både av Sørlandsparken og Kvadraturen er viktig for at regionen skal være mest mulig attraktiv både for næringslivet og for innbyggerne i regionen.

Næringsforeningen ser at det kan være behov for en avklaring av, og presisering av planverket slik utviklingen nå har blitt.

Sørlandsparken er svært viktig for regionen og har gitt kommunen mange verdifulle arbeidsplasser og landsdelen mange viktige bedrifter. Kommunen har vært fremsynte ved å legge til rette for et bredt spekter av virksomheter, noe som har gitt en til dels enorm etableringsvilje fra 2005 og frem til i dag.

Vi ser imidlertid at utviklingen har gått vel raskt, og at man i planverket nødvendigvis ikke har fanget opp utfordringer i utviklingen som har kommet. Formålsbegrepet i 2005- planen har vært vidt og lite begrensende, noe som de siste årene har gitt en del utfordringer og dispensasjonssaker.

Næringsforeningen ser viktigheten av at rammebetingelsene for både Kvadraturen og Sørlandsparken ivaretas i en sammenheng som opprinnelig forutsatt, noe vi mener styrker hvert senter og regionen. Samtidig kan en tydeliggjøring skape forutsigbarhet og redusere uheldig dispensasjonspraksis.

Tjenesteyting

Med Sørlandsparkens størrelse er det naturlig at man opprettholder et forholdsvis bredt spekter av tjenester rettet mot ansatte i parken, slik som helsetjenester ol. Tjenester som bevertning og restaurantvirksomhet har lenge vært i vekst og vil være en naturlig del av et kjøpesenter.

Vi mener det er behov for å gjøre klare definisjoner av opplevelsesbaserte aktiviteter og ikke minst konsentrere den kulturelle utviklingen mot Kvadraturen som bysentrum.

Kontor

Intensjonen i kommuneplanen om å begrense kontorutbygging utenfor Kvadraturen og nærområdet til Kvadraturen er en vanskelig, spesielt når dette knyttes opp mot Sørlandsparken og f. eks. ikke Lauvåsen, Korsvik og Strømsheia ol. steder. Vi ser at en del virksomheter har plassbehov som ikke Kvadraturen av plasshensyn og logistikkhensyn kan ivareta. I tillegg må man være klar over at tomteprisen i Kvadraturen er vesentlig høyere enn i f. eks. Sørlandsparken og vil automatisk kunne medføre at kontorleieprisnivået blir for høyt for mange bedrifter.

Derfor er det også viktig at kommunen nå får ferdigstilt områdeplanen for Marvikssletta som kan romme store kontoretableringer og som vil være et viktig alternativ til Kvadraturen og Sørlandsparken.

Vår avsluttende kommentar er derfor at vi ønsker å utfordre til en planfaglig og politisk debatt med tanke på en revidering av dagens næringsplaner i ovennevnte områder.

Med vennlig hilsen
Næringsforeningen i Kristiansandsregionen

Nr 17

Til

Kristiansand kommune
Postboks 417 Lund
4604 Kristiansand

Post.teknisk@kristiansand.kommune.no

KRISTIANSAND KOMMUNE	
Saksnr. 20114568	Dok.nr. 17
09 SEPT. 2013	
Enhet/Saksbeh. Plan	Arkivcode 1085
Unnt.off. tit.	

Deres ref.:

Vår ref: JOL

Kristiansand, 6. september 2013

Merknad til planprogram for endring av reguleringsplaner i Sørlandsparken.

Det vises til forslaget til planprogram og oversendelsesbrev datert 08.07.2013.

Av oversendelsesbrevet fremgår det at målsettingen med reguleringen er:

- Avklare om det skal åpnes for tjenesteyting og i så fall hva slags tjenesteyting
- Ta bort muligheten for rene kontoretableringer i tråd med kommuneplanens retningslinjer
- Revidere parkeringsbestemmelsene slik at disse er i tråd med kommuneplanens parkeringsbestemmelser.

Utgangspunktet for planrevisjonen er reguleringsplanen for Sørlandsparken fra 2005. Dette er en relativt ny plan som har inneholdt gode og hensiktsmessige rammebetingelser for utviklingen i parken.

Denne merknaden til planprogrammet ble behandlet i KNAS styret 5. september 2013

Overordnet

Vårt første og kanskje viktigste synspunkt er at næringslivet trenger forutsigbare rammebetingelser. Dette betyr at beslutninger som er fattet med bakgrunn i planen fra 2005, hvor noen store investeringer avsluttes først i disse dager, må kunne ha tillit til at rammebetingelsene står seg over tid. Det vil derfor være svært uheldig om det introduseres nye omfattende restriksjoner så tett opp til planen fra 2005. Flere av investeringene er gjort av store nasjonale og til dels multinasjonale selskaper, og vesentlige negative endringer i rammebetingelsene vil kunne slå ut i svekket tillit til Kristiansand kommune som en næringsvennlig kommune og forutsigbarheten i de rammebetingelser som etableres.

Temaene for endringen

Av planprogrammet fremgår det at tjenesteyting og senterfunksjoner skal utredes mens bestemmelsene knyttet til kontoretableringer og parkeringsdekning ikke utredes da en anser dette tilstrekkelig utredet i forbindelse med utarbeidelsen av kommuneplanen.

Kontor

Etter vedtak i kommuneplanen skal hjemmelen til å etablere kontorvirksomheter i Sørlandsparken innskrenkes. Vi forstår at endringen skal bygge opp under ønsket om redusert transportbehov og et ønske om at flere kan ta seg til arbeidsplassen ved hjelp av kollektive transportløsninger.

- Hvis Agder fortsatt skal videreutvikles som ETT bo- og arbeidsmarked er det vanskelig å finne bedre lokalisering for arbeidsintensive virksomheter enn midt i Agder tett på europavei og flyplass.
- Det bør ikke legges inn unødig mange hindre for drift- og senere videreutvikle virksomhetene i regionen. Skal dagens virksomheter få rammebetingelser for vekst vil dette i stor utstrekning innebære økte kontoretableringer. Det er bare unntaksvis norske bedrifter trenger økt areal til produksjon og montasje for sin vekst, da den ofte er eksportert til lavkostland. Norske næringsvirksomheter, med et stadig større nedslagsfelt, vil nå og i fremtiden i stadig sterkere grad være kontorintensive.
- Hensynet til å stimulere til økte kontoretableringer i og rundt Kvadraturen, som vi har stor sympati for, bør ivaretas på andre måter enn å legge restriksjoner på virksomhetene i Sørlandsparken.

Med bakgrunn i momentene ovenfor ber vi administrasjonen vurdere om det kan være formålstjenlig å utrede dette spørsmålet noe nærmere slik at dette utfyller de vurderinger som ble gjort i arbeidet med kommuneplanen.

Parkering

Kommuneplanens rammebetingelser for ytre sone knyttet til parkering for så vidt tydelige nok, men vi er usikre på hva fellesbestemmelsene i § 11.a 6. kulepunkt betyr for virksomhetene i Sørlandsparken.

I den grad det er uklarhet i kommuneplanens bestemmelser ber vi administrasjonen om å klargjøre betydning og konsekvens av disse ifm arbeidet med å endre reguleringsplanene for Sørlandsparken.

Tjenesteyting

Sørlandsparkens mange arbeidstakere vil ha behov for ulike former for tjenesteyting enten det gjelder å ivareta egen helse, tannhelse eller få utført mer dagligdagse gjøremål på dagtid i rimelig nærhet til sin arbeidsplass. Det er derfor ikke rimelig at en skal styre samtlige legekontorer, tannleger og lignende til Kvadraturen og omegn.

Bevertning er et annet viktig tjenesteområde en må ta stilling til. Restauranter og kafe'er er allerede en utstrakt realitet både i kjøpesenteret og i områdene ellers. Dette er naturlige funksjoner som følger med dagens kjøpesentre og i noen grad større enkeltbutikker. Vi ser imidlertid behovet for å unngå en utvikling i retning av restaurantmiljøer i direkte konkurranse med Kvadraturen og Lillesand sentrum.

Vi ser også behovet for å konsentrere den kulturelle utviklingen mot eksisterende bysentra som Kvadraturen og Lillesand sentrum. Vi støtter derfor en restriktiv holdning til å tillate eksempelvis kinoer, teatre og beslektede virksomheter til Sørlandsparken.

KRISTIANSAND
NÆRINGSSELSKAP AS

KNAS støtter derfor at tjenesteytingen skal utredes med sikte på å avklare grensene for hvilke tjenester som skal tillates i Sørlandsparken. Gjennom utredning og påfølgende høringer sikres en grundig saksbehandling og aktørene i parken får anledning til å uttale seg til de forslag som fremmes.

Oppsummert

Endringer i reguleringsplanen for Sørlandsplanen bør sikre kontinuitet og forutsigbarhet for de bedrifter som har sitt tilhold der.

KNAS støtter forslaget om konsekvensutredning av ulike typer tjenester lokalisert i Sørlandsparken.

KNAS ber også om at administrasjonen vurderer om det er behov for ytterligere konsekvensutredning av bestemmelsene knyttet til parkering og kontor.

Med venlig hilsen

Deltakere og interessenter:

- Hvem er deltakerne i planprosessen?
- Hvordan kom dere frem til de deltakerne dere har som referanseparter i dag?
- Opplever du at alle deltakerne stiller likt med tanke på medvirkningsmulighet?
- Føler du at referansepartene er representative med tanke på mangfold?

Kommunikasjonsprosessen:

- Når dere startet planprosessen hvordan kom dere frem til medvirknings opplegget? Var dette et sentralt tema i denne planprosessen?
- Hvordan vil du beskrive dialogen i denne planprosessen? (*Blitt lagt vekt på?*)
- Hvordan vil du beskrive deltakelsen på høringsmøtet? (*Informasjon om møte*)
- Hvordan ville du lagt opp en ideell medvirkningsprosess hvis du sto fritt med tanke på ressurser og tid?

Hindringer for kommunikasjonen og prosessen:

- Diskuterte dere i oppstartsfasen at dette kunne bli en omtalt /omstridt planprosess? (*store uenigheter?*)
- Er det tiltak du mener dere kunne gjort for å bedre kommunikasjonen med deltakerne i planprosessen?
- Hvilke utfordringer tror du ligger bak uenigheter mellom deltagerne i referansegruppen?
- Finnes det bakenforliggende støy som du tror hindrer slike prosesser som den pågående til å fungere optimalt mth. kommunikasjon?

Forståelse/ oppfattelse av kommunikasjonen og prosessen:

- Føler du det eksisterer en toveiskommunikasjon i planprosessen? (*At deltakerne får den informasjonen de trenger, får mulighet til å fremlegge sine synspunkter, nok møter osv.*)
- Hvilken betydning legger dere i ordet referanseparter? (*Hvilken funksjon skal disse ha?*)
- Hvilken betydning mener du at Sørlandsparken har for regionen?

Deltakere og interessenter:

- Hvem mener du er de tyngste deltakerne i en planprosess omhandlende Sørlandsparken? (*Påvirkningsmulighet?*)
- Hva slags kontakt har dere med de enkelte aktører? (*og hvorfor?*)
- Opplever du påvirkning eller forsøk på påvirkning fra interesseaktører i denne planprosessen? (*Utenom vanlig påvirkningskanaler?*)

Kommunikasjonsprosessen:

- Hva skal til for å oppnå god kommunikasjon i denne planprosessen?
- Ofte det blir det fokusert på at aktørene skal få ytre sin mening, men hvordan tror du at aktørene kan komme til en konsensus seg i mellom?
- Hva mener du burde målet med medvirkning er?
- Hvordan kan kommunikasjonen om planprosessen påvirkes av media?

Hindringer for kommunikasjonen og forståelsen:

- Hva mener du er den største barrieren for felles enighet og forståelse i denne planprosessen?
- Er det noe du mener at hindrer konsensus mellom aktører i en denne planprosessen?
- Hva skjer når også denne planprosessen er ferdig, mener du at den vil føre til noen forskjell for, og mellom, aktørene? (*Om debatten*)
- Hvordan vil du beskrive denne planprosessen? (*konflikt/ ikke konflikt?*)

Forståelse/ oppfattelse av kommunikasjonen og prosessen:

- Hva mener du er den vanskeligste problemstillingen eller konflikten knyttet opp til Sørlandsparken?
- Hvordan mener du aktørenes synspunkter påvirker det endelige resultatet i planprosessen?
- Tror du man kan komme til en enighet mellom deltakerne i denne planprosessen?
- Føler du at aktørene har en forståelse for reguleringene og bestemmelsene kommunen gjør?
- Hva ser du som målet ved denne planprosessen?
- Hva er din forståelse av Sørlandsparkens betydning for regionen?

Deltakere og interessenter:

- Har dere hatt noen kommunikasjon med de andre deltakerne eller planmyndighetene med tanke på denne planprosessen?
- Hvilken forventninger har du som deltaker til kommunikasjonen i denne planprosessen?
- Opplever dere de andre deltakerne i referansegruppen som aktive i planprosessen?
- Føler dere at de deltakerne som burde vært involvert er det?

Kommunikasjonsprosessen:

- Hvordan har dere opplevd kommunikasjonen med planmyndighetene i denne spesifikke planprosessen?
- Hvordan opplever dere et samarbeid på tvers av deltakerne i referansegruppen?
- Hvordan ville dere beskrive dialogen mellom deltakerne innad i referansegruppen?
- Hvordan ville dere beskrive dialogen med planmyndighetene?
- Hvordan fikk dere informasjonen om planprosessen og høringsmøtene?
- Hvordan ble dere kontaktet eller informert om at dere var en del av planprosessens referanseparter?

Hindringer for kommunikasjonen og prosessen:

- Hva slags hindringer kan forårsake støy for en god kommunikasjon innad i referansegruppen?
- Hva slags hindringer kan forårsake støy for en god kommunikasjon mellom dere og planansvarlig? (*bakenforliggende faktorer*)
- Hvis dere kan forandre på noe i denne planprosessen med tanke på kommunikasjon og medvirkning, hva ville vært annerledes?

Forståelse/ oppfattelse av kommunikasjonen og prosessen:

- Hvordan opplever dere medvirkningsmuligheten i denne spesifikke planprosessen?
- På hvilken måte anser dere at deres organisasjon aktive deltakere i den pågående planprosessen?

- Er det ønske for dere at alle deltakerne skal komme til en enighet om ønske av utfallet i planprosessen?
- Hva forventer du at du som deltaker (interessent) skal bidra med i denne planprosessen?
- Hva mener du er Sørlandsparken sin betydning i Kristiansandsregionen?

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Kommunikativ planlegging i komplekse planprosesser

Bakgrunn og formål

Formålet med masteroppgaven er å vise hvordan kommunikativ planlegging kan brukes i en kompleks planprosess, og hvilken fordeler dette kan gi. For å finne svar på dette vil det bli brukt en lokal planprosess som case: Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken. Problemstillingen er: I hvilken grad er planprosessen Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken kommunikativ? Oppgaven vil være en del av Masterstudiet Samfunnskommunikasjon ved instituttet for Nordisk og mediefag ved Universitetet i Agder.

Utvalget i dette studiet er trukket ut på grunnlag av hvilke deltagere Kristiansand kommune har satt opp som referanseparter i planprogrammet: Endringer av reguleringsplaner i Sørlandsparken.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Datainnsamlingen vil skje gjennom intervju, som ha en varighet på ca. 1 time, hvor intervjuet vil bli tatt opp med båndopptaker. Det vil også samles informasjon om deltagerne via offentlige uttalelser og dokumenter vedrørende den aktuelle planprosessen. Spørsmålene vil omhandle deltakerens syn på kommunikasjonen i planprosessen, og deres deltakelse i planprosessen.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil kun være meg som har tilgang til personopplysningene. Opptaket vil bli lagret på en separat datamaskin adskilt fra resten av opplysningene og oppgaven.

Det vil bli opplyst hvilken organisasjon deltakerne representerer i publikasjonen og deres rolle. Det vil derfor bli mulig å gjenkjenne deltakerne i oppgaven, selv om navn er anonymisert.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 04.06.14. Alle personopplysninger og lydopptak vil bli slettet etter at prosjektet er avsluttet 04.06.14.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med Hanne Heieraas Evju på telefon 98457385, eller med veileder Jørn Cruickshank på telefon 38141022.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Vedlegg 13: Godkjenning fra personvernombudet

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Jørn Cruickshank
Institutt for nordisk og mediefag Universitetet i Agder
Serviceboks 422
4604 KRISTIANSAND S

Vår dato: 08.04.2014

Vår ref: 38339 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 27.03.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

38339	<i>Kommunikativ planlegging i komplekse planprosesser</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Agder, ved institusjonens overste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Jørn Cruickshank</i>
<i>Student</i>	<i>Hanne Heieraas Evju</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 02.06.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Hanne Heieraas Evju hannehevju@hotmail.no

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontoret / District Offices:

OSLO NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel. +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel. +47-73 59 19 07. kyre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel. +47-77 64 43 36. nsdmas@svtuit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 38339

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Universitetet i Agder sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 02.06.2014. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Med anonymisering innebærer at navnelister slettes/makuleres, og ev. kategorisere eller slette indirekte personidentifiserbare opplysninger. Ved publisering vil ingen enkeltpersoner kunne gjenkjennes

